

В. Е. КУАРЧИА

**АҢСНЫТЭИ АССР
ОЧАМЧЫРА АРАИОН
АТОПОНИМИКАТЭ
МАТЕРИАЛҚУА**

Актөи ахуға

В. Е. КУАРЧИА

АҒСНЫТӘИ АССР
ОЧАМЧЫРА АРАИОН
АТОПОНИМИКАТӘ
МАТЕРИАЛҚУА

АКТӘИ АХУҒА

Ашәкутыжьырта «Алашара»

Акуа — 1988

Валери Куарциа ишәкуы «Ап̄снытәи АССР Очамчыратәи араион атопонимикатә материал-куа» (актәи ахуҭа) акны еизгоу анализгьы зызуу атопонимикатә материал аҭак ду амоуп ажәлар рҭоурьхи, ркультуреи, рбызшәеи ирыд-хәалоу бакак аҭасабала. Аусумтаҭы хаз-хазы налкаауп ақыҭакуа, аҭаблакуа, ашьхакуа, азиаскуа ухәа жәйтәнәтә аахыс ирхыу ахьыз-куа. Асеиҭш хыҭхьазара раҭәала Ап̄сны иҭоу атыҭхьызкуа еизганы акыҭхь ахь рҭәыргара— урт реиқурхараз раҭхьатәи ашьаҭакуа ируа-кыуп.

Анаукатә редактор — афилологнатә наукакуа ркандидат В. А. Конҭьариа.

АЛАГАЛАЖЭА

Атопонимика¹ — еиуеиџшым анаукакуа (абызшэадырра, атоурых, аетнография, агеография, агеология ухэа убас егыртгы) зызхьаџшуа абызшэадырратэ наука иакушоуп². Уи итнацауеит иарбанзаалак адгьыл иадхэалоу атыџхьызкуа (азыхьызкуагы налатцаны).

Аџсны атопонимика аизгареи, атцаареи аџбаба адызбалахьоу зэырџы шыкоуггы³, иахьа уажэраанза ари аус ишахутоу инартбааны инагзоуп ухэартэ икам.

Хазтагылоу аамтаз еазны еиџшымкуа иласны аеаџсах'уеит ауаа рыбзазара, аеаџсах'уеит адгьыл ахаџгы. Ари иахкьаны изуа иалагеит адгьыл иадхэалоу ажэытэ тыџхьызкуа, урт ртыџан ицэыртцит аџыцкуа. Иарбан тыџхьыззаалак тоурыхтэ бакак ахасабала уаменчахар, иумыхьчар, хэарада анаука иацэызуа рацэахоит, ажэлар ртоурых арблакьоит. Убри акнытэ атыџхьызкуа инеиџынкыланы реизгара акьыџхь ахь рцэыргара—урт реикурхараз зеггы ирыцкыуп. Ари аус Кырттэылан напы алакьуйжьтеи акраатцуеит. Имацым араионкуа, зтопонимикатэ материалкуа еизгоу, икьыџхьу. Иаагозар, хаз-хазы акьыџхь рбахьеит Аладамраташэаратэи Кырттэылеи⁴, Абашьей, Гегечкори⁵, Чхороцкуи⁶ араионкуа ртопонимикатэ материалкуа ухэа ицеггы. Хьыкукыла арт ирцэыхарам цака аџхьаџ идгалоу аусумтагы. Ара иаагоу аматериалкуа

¹. Ари ахьз абырзен бызшэахьтэ иаауеит, уи, ажэакуа: то-рос — атыџ, онома — ахьз ирхылырџнаауп.

². Мурзаев Э. М. Очерки топонимики М., 1965, ад. 16; Суперанская А. В. Что такое топонимика? М., 1985, ад. 7.

³. Уахуаџш: Кварчия В. Е. «Ойконимы Абхазии в письменных источниках» (Сухуми, 1985) — Алагалажэа, ад. 3 —11.

⁴. Сихарулидзе М. С. Топонимика Юго-западной Грузии (Ад-жарская АССР), кн. 1, Батуми, 1958 (кьртшэала).

⁵. Элиава Г. В. Топонимика Абашского и Гегечкорского районов. Тб. 1977, (кьртшэала).

⁶. Элиава Г. Топонимика Чхороцкусского района, Тб., 1983 (кьртшэала).

анцоуп зтыпхьызкуа ибзианы издыруа, иреичахауа ауаа ркнытә, 1983—1986 шықускуа рзы автор Очамчыра араион имџапџигоз аекспедициакуа раан. Еизгоуп ақытакуеи ашьхакуеи шамахамзар зегьы ртыпхьызкуа, аха рыцхарас икалаз, ашәкуы акьыпхьбџьыц ахмацхаз иахкьаны зегьы ара изыкамлеит. Егьа ус иказаргы, аусумтаџ инхаз рхыпхьазара мацым, — 2 нызкь ркынза иназоит (зегьы 3500 иреихауп). Урт зегьы инеизакны урыхуапџуазар, араион атопонимика аилазаашьа, аџиашьа мџакуа ухәа рнубаалартә икоуп. Арт азцааракуа иааркьяџны акузаргы хазы харзаатгылоит аусумтаџ.

Аматериал ахата кыта-кытала, хабла-хаблала еидкылоуп, ақытакуеи ахаблакуеи рхәаакуа арбоуп. Ахьзкуа алфавитла еиқуршәоуп дасу изцазк'уа — ақытакуа, ахаблакуа ирцагзаны, урт иахьынзауа алокализация рызууп. Азыхькуеи, акуаракуеи, арџашкуеи злало азиаскуа хазы иалкааны иазгуатоуп. Иалкаауп иара убас — аџанкуа, азыжькуа, ацецькуа, азмахкуа рыхьзкуа. Ашьха топонимика еидкылоуп ашьхацамџакуа ирыдхәалан.

Аркьяџракуа:

ақ. — ақыта

ақал. — ақалақь

ахаб. — ахабла

ЦГАА — Аџснытәи АССР ахәынтқарратә архив хада.

АТД — Административно-территориальное деление Абхазской АССР.

ОЧАМЧЫРА АРАИОН — АБЖЬУА АҶОУРЫХИ АТОПОНИМИЕИ РЗЫ ЗГУАҶАРАҚУАК

Ишдыру еипџш, азиаскуа Кудри Охуреи ирыбжьанакыз, иахьа Очамчыра араион иатцанак'уа адгьыл ажәытә аахыс аџсуаа Абжьуа хәа иашьтоуп, иқунхо ауаа абжьыуаа хәа ирышьтоуп. Дгьылла уи егырт араионкуа иреихауп, ахаан аахыс Аџсны иазбжоуп. Ажәытә бырзен џыракуа рџы уи Апсилион хора (апсилаа ртәыла) ақыртуаџыракуа рџы. Аџшилети хәа иарбоуп, насгы, урт аҶоурыхтә хыцхыртакуа излар-

хәо ала, Аҕсилаа радьыл ахәаа ускан амраҕашәарахь
Қыалашәыр азы акынза илазон¹.

Абжьаратәи ашәышықусақуа рзы Абжьюа, хадара
злоу хутаны Аҕсуа хәынтқарра иалан, уи ақыртуа
шырақуа рҕы Аҕшиледи, мамзартыы Цхомтәи (Са-
хәымтәи) ахра хәа ахьзны иуҕылоит.

Ажәиҕшьтәи ашәышықуса антәамтаз Абжьюа (Цхом-
тәи ариставра) Аҕсны иакутханы иҕыцны икалаз Са-
бедиано ахра мчыла иадцахейт. Убри инаркны XVII
ашәышықуса аҕбатәи азыбжанза ари адгьыл Кудры
нахыс амрагыларахь Бедианаа, ашьтахьы Адианқуа
(Дадиданаа) рнапаҕы икан². Хазлацәажәо ашәы-
шықусазы Кудри Егри ирыбжьанакыз Аҕсны азыб-
жа аҕсуаа идыргьежьит. Иара убыскан аҕсҕа Зегна-
ка ихә-ҕацәа — Ростом, Джигьешьяна, Куап Аҕсны
хыҕьара ишаны хаз-хазы иахагылеит. Аихабы Ростом
иазеит Бзыҕи Кудри ирыбжьанакыз адгьыл, абжьара-
дгьыл — Абжьюа, Кудри Аалзгеи зхәаау, иоуит агуб-
жьянытә — Джигьешьяна, Аалзгеи Егри рыбжьара итә-
хейт аитцбы Куап. Ашьтахьы Куап ичкун Мырзақан
ихкьаны иахьатәи Гал араион адгьыл Самырзақан
ахьзхалеит³.

Азежәтәи ашәышықуса аҕбатәи азбжаз аурыс
хәынтқар Аҕснытәи иадминистрация иабзоураны Аб-
жьюа — Кудрытәи аучасток (Кодорский участок) хәа
ахьзылт, аменшевикцәа рхаан — Кудрытәи ауезд
хәа. Атцыхутәантәи ахьз, Асовет мчы анышьакугыла
ашьтахьгы инаханы икан. 1930 шықусазы Кудрытәи
ауезд — Кудрытәи араион хәа — иҕсаххейт, 1935
шықуса Очамчыра араион хәа⁴.

Хыхь инаркьяҕезаны акузаргы иаагоу Абжьюа атоу-
рых иханахәоит, ари адгьыл жәытәнәтә аахыс ауаа-
жәлар шықунхо, кыр тоурыхтә хтысқуа шагнагахьоу.
Ари ас шакуу иахагы иарцабырг'уеит цака хазат-
гыларц иахтахыу ари араион атопонимикатә жәар-
тбаа.

¹. Анчабадзе З. В. Абжьаратә шәышықусақуа раантәи Аҕсны
атоурых акынтә (VI—XVII ашәыш.). Акуа, 1959 (урысшәала),
ад. 6 — 8.

². Иара убра, ад. 237, 271.

³. Антелава И. Г. Очерки по истории Абхазии XVII — XVIII
веков, Сухуми, 1949, ад. 37 — 38.

⁴. ЦГАА, аф. 1, арх. 2238, абь. 8.

Абжьюа (Очамчыра араион) атопонимиа аилазаараҕы икоуп еиуеиҕшым атыҕхьызкуа — аоиконимкуа (ақалақькуа, ақытакуа, ахаблакуа рыхьзкуа), агидронимкуа (азыхьызкуа), аоронимкуа (ашьхакуа ирыдхэалоу ахьзкуа). Ахьзкуа рыбжеихарак микротопонимкуоуп (атыҕ ссакуа рыхьз). Урт зегьы, акы-џба ракумзар, инеиеиҕшны ҕсышэала ицэажэоит. Еиха зеилкаара уадаџу рахь иуҕхьазартэ икоуп ақытакуа, ахаблакуа, азиас дукуа рыхьзкуа, иаххэап: Кутол, Лабра, Ыада, Нахурзоу, Куламыр, Аалзга, Кудры, Мыку, Дҕамшь ухэа убас егыртгы.

Еихарак, амшын ахькуахь иуҕылоит агыркуеи ақырткуеи иртэу атыҕхьызкуа, иаххэап: Цкургьыл, Цхьентцкар, Лиҕана, Савекуа, Ошьҕан, Цагера, Зени, Нациу, Беракис суки ухэа убас егыртгы. Урт шамахамзар аҕыцнхацэа рыбзоурала 100 шыкуса раахыс икалаз тыҕхьызкуоуп. Иара убас аҕыцнхацэа-аерманкуа (ашэамахькуа) ахьынхаз Атарей, Аракьгеи, Лабрей ахархуара роуа иалагеит абас еиҕш икоу амикро-топоним ҕыцкуа: Хачатур (азаахырта, анатырта), Ампруткеҕ (Абдарра кыта), Цьородкеҕ (Ақыта каҕшь), Верикеҕ (Аџадатэи ахабла), Овикеҕ (Ақыта каршэра). Аерманкуа рыла икалаз атыркуа хьызкуа — Кирклук, Дегегинза.

Очамчыра араион, хыхь ишаххэахьоу еиҕш, ашьхеи агеи зырцэажэо ахьзкуа рыбжеихаразак аҕсуаа ишыртэу мџашьо икоуп. Урт рморфологиатэ структура ала иушар калоит х-гупкны: 1) шьатак ала, аффиксда икоу ахьызкуа; 2) аффиксла ихырҕеиау ахьызкуа; 3) ажэеицтарала ирҕеиоу ахьызкуа.

Зызбаху хэоу рахьтэ иаха ижэытэуп хэа ирыҕхьазоит аффиксда, шьатак ала ишьакугылоу ахьызкуа. Асеиҕш икоу атопонимкуа рцакы аилкаарагы иаха иуадаџуп, иаагозар — Гуҕ, Река, Уатаҕ, Кындыҕ, Додлан, Лабра ухэа егыртгы. Шьатак ала икоу ахьызкуа рхыҕхьазара уамак ирацэам, насгы урт шамахамзар цакыла итбаау атыҕкуа (ақыта, ахабла, аз дукуа) ирыдхэалоуп.

Еиха ирацэоуп аџбатэи агуҕ, иатцанак'уа атыҕхьызкуа. Урт рҕы ирҕыло аффикскуа иреиуоуп:

аа — Ахуан-аа, Аџытц-аа, Гурул-аа...;

жэ — Ахьа-жэ, Абба-жэ, Ацья-жэ, Акьямта-жэ...;

кыра — Абҕацым-кыра, Атэахэыр-кыра, Азых-кыра...;

куа — Абгызра-куа, Акьяҕта-куа, Атэара-куа...;

ра — Ашә-ра, Аблы-ра, Ахуоу-ра, Азылбаакья-ра, Ажьш-ра, Аисыр-ра...;

рта — Абысда-рта, Ацбыкча-рта, Аилыц-рта, Агумыргыла-рта, Аеыкуадырыр-та...;

та — иаҳарак агеографиатә терминкуа рҕы иуҕылоит — Аҕс-та, Ахәас-та, Аш-та, Атыхә-та...;

тра — Аеан-тра, Абат-тра, Атунгь-тра, Ачаи-тра, Атцларкуку-тра...;

тыҕ — Ахьяцар-тыҕ, Азар-тыҕ, Ашьхар-тыҕ, Хусен и-тыҕ...;

уаа — Абжь-уаа, Ахы-уаа, Агуы-уаа, Акуара-уаа.

Цабал инаркны Егрынза ашьха аҕыцахь иуҕылоит зцакы макьана еилкаам аформант **-ал** ала инцәо атыҕхьызкуа: Цабал, Дал, Цьамцал, Пскал, Чачал, Гамшьал, Цьал, Ткуарчал, Хуацьял, Чхуартал ухәа убас егыртгьы.

Цыгьардеи Буадеи ақытакуа рҕы икоуп еацьяра Очамчыра араион иуҕымло аформанткуа **рҕа, ҕа, мышь** ала иныртцәоу агидронимкуа; Чаҕа-гу-рҕа, Кьатуан-рҕа, Аблаҕа, Дьамышь, Тоумышь. Иара убас итцәамтала еизааигуоуп ахьзкуа — Лабуашь (зыуп, Тоумышь иалалоит), Пьакуашь (кытоуп, Аалзга азы иавоуп армарахь ала).

Ишдыру еиҕш, **-хуа** ала инцәо атыҕхьызкуа инартбааны ахархуара рымоуп Гудоута араион, уарла-шәарла урт уҕылоит Акуеи Гулрыҕшьи араионкуа Кудры азы акынза. Куачара абыргцәа излархәо ала ХХ ашәышыкуса алагамтаз, дара зыхьзас аихабацәа Цхьентцкар ақыта Чабырхуа//Чбырхуа хәа иашьтан. Ари адырратара иабзоураны **-хуа** ала инцәо атыҕхьызкуа рхәаа алада-мра ыларахь кыр иласкьоит.

Очамчыра араион атопонимкуа реилазаараҕы икоуп префиксла ихырҕаау атыҕхьызкуаҕы, еиха лассы иуҕылоит апреффикскуа: **бжья** — Абжьяацтра, Абжьакуакь, Абжьябдырра, Абжьяхуны, Абжьыҕара; ақыртшәеи агыршәеи рҕы ахархуара змоуп апреффикс **-са**: Са-хуацьяа, Са-махариа, Са-барцкиа, Са-гургулиа, ухәа егыртгьы. Иара убас улаҕш итцашәоит аформант **на** ала иалаго — На-бжьоу, На-гуалоу, На-быртдан, На-марланоу. На-хурзоу иреиҕшу атыҕхьызкуа, иаҳарак ахаблакуа ирыдхәалан.

Хазлацәажәо арегион атопонимкуа рызбжак рҕоуп еиуеиҕшым аҕсуа географиатә терминкуа — ашьха, ахуы аҕыца, акацәара, атаҳара, агуаҕа, абгарра, аҕс-та, ақыта, ахабла, ақьяцта, анхарта, акуара, азыхь,

аңшахэа, арха¹ ухэа рыцхыраагзала². Урт шамахам-
зар ахатэы хыызкуа ирыцны ауп ишупыло: Кабишьха,
Капаархуы, Шьаруан икыаңта, Кауыд инхарта,
Цыгьениаа рфыта, Какубаа рыңшахэа, Баслаху арха,
Каку икуара, Ешқыт, Куамбьас изы, убас ирацэаны.
Икоуп агеографиа тэ терминкуа жэеидхэала хасабла
аказшьарбакуеи дарей анеицааниуа, ускан урт ихадоу
хыызканы аңхьа игылоит: Ашьхаңшза, Азыхь ду,
Акуара тбаа, Акатэара ду, Ахуоу ухэа егыртгы.
Ирацэоуп ахыызкуа аажэак рыла абас еиңш икоу
амоделькуа рыман ишьакугылоу: А х ы ы з к а +
а х ы ы з к а: Акуара-аҕаңара, Аңсаку-ашта, Ацыб-
мға, Бьецьыр-азлагара, Ламкац-ахаңы, Адэыаада-
ааазыра;

А х ы ы з к а + а к а т а р б а: Аеа-хумарра, Ах-кы-
латара, Аңслахэ-ңара, Аеы-ббалара.

А х ы ы з к а + а к а з ш ь а р б а; Ара-гуааа, Ачы-
расра-ду, Ахэаса-ңшь, Ара-гыды, Хахэ-куацэ, Аисырра-
хуцы;

(А х ы ы з к а + а т ы ң р б а г а т э ң ы н г ы л а -
к у а (урт ара ашьтагылакуа ртың ааныркылоит): Аца-
кыа-амта, Маиана-лаңхьа, Гуалан-ахала, Хасан-ица-
ка, Алоу-ицака, Амардара-ахыку.

Амикротопонимкуа рхыңхьазараа иупылоит аба,
хңа инейхангы ажэакуа рыла ишьакугылоу ажэеид-
хэала хыызкуа: Ачаңара ахы, Ах-ңык ахыгылоу, Аи-
мырхуба аеы ахыббеитаз, Цынңьал Зыкуа амшэ
думбей ахышьыз, Арха, Алмысхан ира ахыгылаз —
ухэа убас егыртгы.

Очамчыра араион атопонимикатэ материалкуа,
хгуанала, агура удыргоит Аңсны атопонимиааы аха-
тэы хыызкуа (ахыз, ажэла) тыңхыызтас икалаз шма-
чым, иаххэап Бақькан (хаблоуп, Бақькан Амчба да-
хьынхоз). Жьампыл (тыңуп, Жьампыл Маан икыаңта),
Кыарақьан (хаблоуп, ажэйтэза Кыарақьан Ачба
итэын), Удабын (атыңгы, акуарагы — Удабын
Шларба хэа иказ итэын), Курдгьал (хууп, Курдгьалаа

¹. Арт рыбжеиҳарак акыпхь ааы иазгуартахьейт, уахуаңш:
Э. М. Мурзаев. Словарь народных географических терминов.
М: 1984:

². Амикротопонимиааы еиха лассы иупылоит ажэакуа —
ахуы, акьамта (акыаңта), анхарта. Кытакуак рфы иаххэап —
Агу-Бедиа, Река, акыаңта атыңан ажэа анхарта иаха ахархуара
амоуп.

ахьынхоз) Мшэал//Мишьвели хаблоуп, (Мшэалаа ахьынхоз), убас ирацэаны. Икоуп, ахьзи ажэлей еилацэаны еиласоу топонимцас иануфьыло: Шьоудыд (Шьоууа дьд), Гузлагу (Гузба Лагу икьяфьта), Члоу (ажэлар излархэо ала Ачба Лоу ихкьейт).

Атопонимкуа реилазаарафьы имацым атыфьхьызкуа, фонетикатэ процескуа ирыбзоураны ахархуарафь аитакракуа, аивгаракуа знубаало. Урт зыхкьо амзызкуа иреиуоуп:

Ашьтыбжькуа реейтныфьсахлара (аметотеза) — Алра > Арла, Чачхалра > Чачхарла, Алхас икуара > Лахас икуара, Аргьетулла — Аргьетулла;

Шьтыбжьык атыфьан еа-шьтыбжьык ахархуара (асубституция) — Папанцкур > Бабанцкур, Акьяфьта > Акьямта, Ашьашра > Ашьашла;

Ашьтыбжь алшэара — Адыфьацьара > Адыфьацьра, Телитцкар > Телтцкар ухэа егыртгы.

Иара убас атыфьхьызкуа иуейлдыркауейт иахья афьсшэафь ахархуара змоу ажэаква зыхсхьоу асемантикатэ еитакракуа, иаххэап, атопонимикафьы атермин «ашта» ахтыира (ах, атауад, ма аамста инхарта) хэа аацагонт: Гьаргуал (Чачба) иашта, Ашта (ахтыира) Чачаа рашта, Чагу (Жэанба) иашта, Куаць (Маршьан) иашта, Маршьанаа рашта. Ари ажэа ихафьык инхарта, ма икьяфьта надкыланы зыцца иуфьылазом.

Абжьуатэи (Очамчыра арайон) атопонимиа ахьнеймоу ибзианы ианыфьшуейт афьсуа бызшэа ажэар абеиара. Ара икоуп еиуейфьшым ациааква, афьстэкуа, азаачаткуа ры ьзкуа, афьсабара ахафьсахья атэы зхэо ажэаква асоциалтэ терминкуа, афьсуаа рынхара-рынцыра надхэалоу алексика ухэа ирацэаны.

Ишдыру еифьш, иарбан бызшэазаалакгы наунагза ишьакуханы изыкалом, абызшэа есаира ифьионт, аеафьсах'уейт, атопонимикагы убас, аха уи, афьсахракуа иаха ирыцэхьяк'у абызшэа ахутакуа ируакыуп. Убри иабзоураны, имацымкуа, тыфьхьыз хасабла еикуханы икоуп иахья афьсшэа иацэызхьейт, мамзаргы азра мфь иангылоуп ззухэаша ажэаква. Убарт иреиуоуп: ацлар акушьар, азаркушьар, аргьатыл, (ажьхыккуа рыхьз), акуалац (аблепиха), акацахур (барбарис), Ашьаш (хаскын жэлоуп), Ахаиа (збаара тиаавп), ахэеижьра (ахэаква ахьяаначуо атыфь, асакуыд, афьильку, асачыхь//ачачыхь (абымбалыхга).

Антропонимика¹ азы крызцазк'уа аматериал агулоуп хазлацаажэо атопонимика. Даара ирацаоуп атыпхьызкуа еикудырхаз, апсуаа XVII, XVIII XIX ашэышыкускуарзы иныкургоз ахатэы хьызкуа: Хужэ, Кушэтын, Къарақбан, Лапабу, Гуашья, Мдышь, Гоглакь, Цитц, Сарым, Цьанкуаз, Цьоубылды, Хуаней, Чажэ, Бабыз, Кур, Канчоуба, Жьампыл, Къаркьоу, Кутала, Етыху, Кауыд, Куат, Гьагьар, Лыгу, Батара, Брап, Мшэылды ухэа итегьгы. Атопонимкуа реилазаарафэы иара убас игуоумтар залшом, иахья шамахамзар, ма зынза, абжыуаа рфэы иуфымло ажэлакуа: Мызцаа, Мызлакьяна, Апшцааа, Берзыху, Ахба, Шагуць, Шьякрьл, Цьгьения, Абрацааа, Курдгьал, Мшэал, Цыцмаа, Ахал-ица, Агусба. Уззаатгылаша иреиуоуп атыпхьызкуа рфэы икоу аетнонимикатэ² материалгы, иаххэап: Абалбар икьяпца, Ашэуа иекуа ахьыбфеитцаз, Ашэуаа рзыхь, Абзып рыцаада, Ауриа иббаларта, Агыркуа ртып, Атара-ерманцаа, Атыркуа икьяпца, Аурыс идэы, Лазстан.

Очамчыра араион атопонимика ибзианы ианыпшуеит абжыуаа ретнография, ртоурыхтэ моменткуа, ажэытэ-афатэ рынхашья, рыбзазашья.

Ашьхеи агей хыпхьазара рацаала иуфыло абасеипш икоу атыпхьызкуа — Асар рымца, Асар рфацара, Ажэрымца (Ажэмца), Ебрам иааптра, Чакьяра игыларта, Ахэархкаара, Аеантра, Ахэатрабдарра, Адьманцаара, Азар рхапты, Азхэыра, Аилыцырта, Шьяшэырхуа итып, Акамбашь зтапсыз, ухэа агура удыргоит абжыуаа, апсуаа зегьы реипш ажэытэ арахуаазара ибубуаны рнапы шалакыз.

Имацым адгьылкуаарыхрей, абахчаазарей ирыдхэалоу атыпхьызкуагы: Абымбатра, Акудтра, Акьяса, Гач ихфарра, Хабыгу ихэаста, Акунирта, Нкылс амхду, Азлагара, Адушьяка лтытынтра, Чанаа ркуатца, Кур икуатца, Амыцмыцьяра, Арасатра, Куач-ира, Ацларра, Акушьарра (ацлар, акушьар — жь-жэлоуп) ухэа егьыртгы.

Асовет мчы анышьакугыла ашьтахь Апсны аарыхрафэы ицаырцит еиуеипшым акультуракуа. Урт ирыхкьейт абарт реипш икоу атопоним фыцкуа: Атур-

¹. Ономастика иакушоуп, итнацаауеит антропонимкуа — иарбанзаалак ауафэы иныкуинго ахьзкуа, ажэлакуа, абихьз, ахьзчыдакуа.

². Этноним — амилаткуа ретнографиятэ гуфкуа рыхьз.

непстра (атурнепс — цархалжэлоуп) Атунгтра, Атунгра, Ачеитра ахуы, Маление лчеитра, Татiana лчеитра, Адаптра, Астахановка (чаитроуп).

Хаз гупны иалухыр калонит еиуеипшым анаплак-куа рызбаху зхэо атыпхьызкуа: Арацэарцарта, Акьырблырта, Акьырршырта, Ахапшьазырта, Ашхуа цэырта, Темыр изауад (акьырмыти акыци рзуан).

Апсуаа жэйтэнатэ аахыс бзиа ибаны иныкурго аусхыккуа иреиуоуп ашэарыцара. Имачым ари ас ша-куу узырбо атопонимкуагь: Мадгу аб ахьишьыз, Аэз-ба амшэ ахьишьыз, Зыкуа амшэ думбей ахьишьыз, Зосхан ихысырта, Абгахучы ахьыршьыз, Ашьацхэа-каршэырта, Ажыгамѳа, Ашэарыцамѳа, Ацыпкцэа ртып, Ажэеипшь ныхэара ухэа убас ицегьгы.

Ажэлар рдинхатцара, ажэйтэтэи рдунейхуапшы-шьакуа ирыдхэалоуп абас еипш икоу атыпхьызкуа: Аныхэарта, Ацуныхэарта, Анцэа ихэарта, Ажэеипшь-ныхэара, Ауахуама ахуы, Ацаама ахыглаз, Зызлан дахьыркыз, Аѳстаа итып, Гызмал икуара.

Имачым иара убас, Апсны атоурых ахьтэ еиуеи-пшым адырратаракуа кэзцо атопонимкуа. Урт иреи-уоуп: Апсха дахьжу (Аимара ахабла), Апсха ибаа, Ах итэарта, Ах изыхь, Ар рымѳа, Ар ахьейбашьыз, Ар ртэарта, Акардон, Аурыс иркара, Атыркуцэа ахьыркыз — Ашэѳакуа, Апста абаа, Чагьи абаа, Барзыху ибаа, Нарцхьоу ухэа убас егыртгы.

Абасала, инаркьяѳены хаззаатгылаз Очамчыра араион, еакала иухэозар, Абжыуатэи атопонимиа агура унаргоит уи ахынзеимоу апсуа бызшэеи, ает-нографией, атоурыхи, агеографией ухэа рытцаараѳы крызцазк'уа аматериалкуа ишреиуоу. Абжыуатэи атопонимиа егырт Апсны араионкуа ртопонимикатэ гупкуа инарыдкыланы иаха инарцауланы атцаара пхьакатэи усуп.

АТОПОНИМИКАТӘ МАТЕРИАЛҚУА

Абжьюа — абас иашьтоуп аџсуаа, ажэытә аахыс иахьатәи Очамчыра араион иатцанак'уа адгьыл зегьы (ахэаакуа: аџада — ашьхакуа, Карачы-Черкесстәи автономтә област; амрагыларахь — Самырзакан II Гал араион; алада — Амшын Еикуа; амраташэарахь — Кудры азы, Гулрыџшьтәи араион). Абжьюа (Очамчыратәи араион) еиднакылоит 27 қыта, центрс иамоуп Очамчыра ақалақь. Абжьюа иқунхо аџсуаа — абжьюаа хәа ирышьтоуп.

Агу-Бедиатәи ақытсовет

1. **Ақ. Агу-Бедиа** (ахэаакуа: аџада — ақалақь Ткуарчал, Алра ахуы; амрагыларахь — Чхуартал; алада — Царча; алада-мраташэарахь — Санарда; амраташэарахь — Река, Ыакуашь, ақ. Ткуарчал). 1925 шықусанза ари ақыта Бедиа агу хәа иашьтан, адгьылгы ажэытә қыта ду Бедиа иатәын. Иахьа, Бедиа азбжак хаз қытаны Гал араион иалоуп.

Агу-Бедиа иатцанак'уа ахаблакуа:

2. **Агу-Бедиа ахабла** (ахэаакуа: аџада-Ахьацара, Сахуацъаа; амрагыларахь — Мшэал//Мишвели; алада — Царча, Бедиа; амраташэарахь — ахаб. Ахьацара, Река);

3. **Азхыда** (ахэаакуа: аџада — ақал. Ткуарчал; амрагыларахь — Аџбатәи Куапит; алада — Мшэал//Мишвели; амраташэарахь — Нарџьхьоу);

4. **Актәи Куапит** (ахэаакуа: аџада — ашьхара; амраташэарахь — Чхуартал; алада — Ацъра; амраташэарахь — Аџбатәи Куапит);

5. **Ахьацара//Бохона** (ахэаакуа: аџада — Квалон; амрагыларахь — Аџбатәи Бедиа; алада — Агу-Бедиа ахаб; амраташэарахь — Река);

6. **Аџбатәи Куапит** (ахэаакуа: аџада — ашьхара;

¹ ЦГАА, ф. 1, оп. 2, д. 187.

амрагыларахь — Актэи Куапит; алада — Мшэал//
Мшвели; амраташэарахь — Азхыда);

7. **Ацъра** (ахэаакуа: ааада — Актэи Капит; амра-
гыларахь — Чхуартал; алада — Мшэал; амраташэа-
рахь — Мшэал//Мишвели);

8. **Куалон** (ахэаакуа: ааада — Патрахуца, Нарцъ-
хьоу; амрагыларахь — Сахуацъаа//Сагургулиа; алада—
Ахьацара; амраташэарахь — Река);

9. **Мшэал//Мишвели** (ахэаакуа: ааада — Азхыда,
Аабатэи Куапит; амрагыларахь — Ацъра, Чхуартал;
алада — Царча; амраташэарахь—Агу-Бедиа ахабла);

10. **Нарцъхьоу** (ахэаакуа: ааада — Атышаду, Аз-
хыда; амрагыларахь — Патрахуца; алада — Сахуа-
цъаа, Патрахуца; амраташэарахь — Ткуарчал акы-
та);

11. **Патрахуыца** (ахэаакуа: ааада — Ткуарчал,
Атышаду; амрагыларахь — Нарцъхьоу; алада — Куа-
лон; амраташэарахь — Пъакуашь);

12. **Охоцъа//Сахуацъаа//Сагургулиа** (ахэаакуа:
ааада — Нарцъхьоу; амрагыларахь — Мшэал; алада—
Агу-Бедиа ахабла; амраташэарахь — Ахьацара,
Куалон).

I. Агу - Бедиа ахабланиацанак'уа атыцъхьызка:

13. **Агу-Бедиа ашца** (Агу-Бедиа агута аусхэарта
ахьгылоу).

14. **Алкаџа** (Черкъезиаа рынхарта иавоуп амраташэ-
арахь ала);

15. **Бедиа абаа** (Агу-Бедиа ааадахьтэи аган — ауа-
хуама дү ахьыкугылоу);

16. **Етыху** (Ткъебчаа) **икъацъта** Бедиаа абаа
иазаангуоуп);

17. **Жьыгуа** (Цицариа) **ичаирта** (Агу-Бедиа афер-
ма ахьгылоу акуша-мыкуша);

18. **Махариаа рынхарта//Самахариа** (Мелтон ин-
харта аладахьы);

19. **Мелтон** (Чачба) **инхарта** (Етыху икъацъта
иаангуаны иавоуп амраташэарахь ала);

20. **Сицана** (Ткъебчаа) **инхарта** (Агу-Бедиа акыт-
совет ахьгылоу);

21. **Табиа инхарта** (Куалони Агу-Бедиа ахаблек
рыбжьара);

22. Ткьѣбчаа рынхарта (Махариаа рынхарта иавоуп амрагыларахь ала);

23. Уарлам (Кацараа) инхарта (Жьыгуа ичаирта иавоуп);

24. Черкъезиаа рынхарта (Махариаа рынхарта аладахьы).

II. Азхыда иатцанк'уа атыпъхьызкуа:

25. Ажэрымѣа (мѣоуп, Азхыдантэи Алреи Ахахэбжьарей ирылсны Ашэрака ихалонит);

26. Алра//Арла (Ашэра ахуы аѣыца. Азхыда ахахьы);

27. Акъамтажэ (Азхыда азиас армарахь ала иавоуп);

28. Атыркуцэа ахьыркыз Ашэѣакуа (Ашэѣакуа ахыцырта иатэуп; атыркуцэа ззырхэо Таташь Маршьан ихынгаз амхацъыркуеи, атыркуцэеи роуп);

29. Ахахэбжьара (Ашэрей Алреи рыбжьара икоуп);

30. Ахэа ахьдырпъаз абаху (Алра аладахьтэи аганыхь икоуп, бахуы кнахауп);

31. Ашэкъала (Ахэа ахьдырпъаз абаху аладахьы, Азхыда азиас азааигуара);

32. Ашэра (шьхоуп, Азхыда ахабла иавоуп аладахьтэи аганыхь);

33. Ашэѣакуа ахыцырта (Ашэра анаѣс, ахуы азкуан);

34. Аѣпы (Ткуарчали Бедиеи рхэааѣ);

35. Ебрам (Самсаниа) иаапътра (Нарманиаа ртыпъ иавоуп амрагыларахь ала);

36. Мац (Шьакаииа) икъамта, ауацъақ зтагылоу (Акъамтажэ иавоуп амрагыларахь ала — Мац икуара рыбжьысуеит);

37. Нарманиаа ртыпъ (Тархуна итыпъ иазааигуоуп);

38. Самсон (Харчлаа) икъамта (Акъамтажэ иавоуп амраташэарахь ала);

39. Тархуна (Гуарамиа) итыпъ (Чкадуаа ртыпъ иавоуп);

40. Чкадуаа ртыпъ (Ахэтаѣа ахы).

III. Актэи Куапит иатцанак'уа атыпъхьызкуа:

41. Ашэуаа рынхарта (Ашэуаа рзыхь акуша-мыкуша: ашэуаа хэа ара изышьтоу, иахьа рыжэла Алан

- хэа ашэку иануп. Агыркуа ашэуаа рзы Алан рхэоит.);
42. Габриа инхарта (Елабыр азиас ахы);
43. Гуцьыць (Шьакаиия) инхарта (Махьал инхарта иазаангуоуп);
44. Махьал (Чалариа) инхарта (Цыху иавоуп армарахь ала);
45. Мет (Медлаиа) лынхарта (Габриа инхарта иавоуп);

IV. Ахьацара//Бохона ахабла
иатанак'уа атыцьхьызкуа:

46. Бахура//Бохона (Хахэбиаа рхуы иацрыцьшыны харакыран илагоуп);
47. Ноча (Хахэбиа) инхарта (Рецьеб икъамта иазаангуоуп);
48. Рецьеб (Хахэбиа) икъацта (Хахэбиаа рхуы агутахьшэа икоуп);
49. Хахэбиаа рхуы (Ахьацара ахабла ааадахьтэи ахэааф икоуп).

V. Аабатэи Куапит иатанак'уа
а тыцьхьызкуа:

50. Ацуныхэарта (Куачала изыхь авараф);
51. Ашта//Куаць иашта (Бедиа асовнхара аусхэарта ахьгылоу — Цыху азы иавоуп арбьарахь ала);
52. Баалоуаа рынхарта (Куаць инхарта иавоуп алада-мрагыларахь ала);
53. Кауыд (Гуарамиа) инхарта (Алра иатэуп);
54. Куаць (Чачба) инхарта (Ашта ааадахьы — ажэнтэ оны уажэыгы игылоуп, ашкол иатэуп);
55. Тархуна (Гуарамиа) иаацтра (Алра ааыца агутахьшэа);
56. Хуыса (Гуаланзиа) инхарта (Цыху азиас иавоуп арбьарахь ала — аферма ахьгылоу).

VI. Ацъра ахабла иатэу а тыцьхьызкуа:

57. Гуць (Куабалиа) инхарта (Цышэаа рынхарта иазаангуоуп);
58. Ешқыт (Хахэаа рынхарта иавоуп, абжа Мшэал иатэуп);

59. **Жэанаа** рынхарта (Охоџа азиас аџшахэа);
 60. **Каку** (Буаа) икџаџта (Тату инхарта иавоуп амраџашэарахь ала);
 61. **Куза** (Буаа) икџаџта (Тату инхарта аџадахьы);
 62. **Раџеиз** (Нарманиа) икџаџта (Каку икџаџта иавоуп);
 63. **Тату** (Буаа) инхарта (Хахэаа рынхарта иадуп амрагыларахь ала);
 64. **Урыс** (Буаа) инхарта (ахаб. Аџьра ахэаа иазааигуоуп);
 65. **Хахэаа** рынхарта (Чхуартали Аџьрей рхэааџ);
 66. **Цышэаа** рынхарта (Жэанаа рынхарта иавоуп);

VII. **Куалон** иаџанак'уа атыџхьызкуа:

67. **Ара зџагылоу** (Куалони Ахџацарей рхэаа иазааигуоуп);
 68. **Камаџыч** (Куакуаскџыр) инхарта (Куалон ахьы Патрахуџа ахэаа иазааигуоуп);
 69. **Куаџыч** (џарџкиа) инхарта (Саџарџкиа иатэуп);
 70. **Саџарџкиа** (Куаџыч инхарта акуша-мыкуша, ажэытэ хаз хаблан);

VIII. **Мшэал**//**Мишвели** иаџанак'уа атыџхьызкуа:

71. **Баџыр** (Кулаа) инхарта (Будџу икџамџа иавоуп);
 72. **Будџу** (Агусба) икџаџта (Мшэали Царчей рхэаа иадхалоуп);
 73. **Гџадлач** (Кулаа) инхарта (Екуџ инхарта иадуп амрагыларахь ала);
 74. **Екуџ** (Куазба) инхарта (Баџыр инхарта аџадахьы);
 75. **Мшэал** абаа (уахуамоуп, Будџу икџаџта иазааигуоуп);
 76. **Рамшьыху** (Кулаа) икџаџта (Екуџ инхарта иавоуп);
 77. **Уасил** (Агусба) инхарта (Цџанџулиаа рынхарта иавоуп амрагыларахь ала);
 78. **Цџанџулиаа** рынхарта (Гџадлач инхарта иазааигуоуп).

IX. Нарцъхьоу ахабла:

79. Абгахучы ахьыршьыз (Аражэпара иазааигуоуп);
80. Аражэпара (Нарцъхьоу абаа аладахьтэи аган);
81. Арышаа рхуы (Мышэха лыцарта ацыхуа, Охоцъа азиас иазааигуоуп);
82. Ахьаца ахуы (Куат икъамтеи Охоцъа азиаси рыбжьара);
83. Гьагьар ихахэ (Куат икъамта ахы);
84. Гугу (Нарманиа) изага (Нарцъхьоу абаа иа-воуп амрагыларахь ала);
85. Куат (Куакуаскьыр) икъамта (Ахьаца ахуы аладахьы);
86. Махьал (Чкадуа) икъамта (Нарцъхьоу абаа иазааигуаны икоуп амраташэарахь ала);
87. Мышэха лыцарта (Азцэтцэы иадуп, факьараны икоуп).

X. Патрахуыцатэи атыцъхьызкуа:

88. Асамлетка (Патрахуыцта амраташэарахьтэи аган бжьышыкусатэи ашкол ахьгылаз);
89. Ах изыхь (тыцуп, Охуреи ацшахэа Чагу иашта хэа иахьашьтоу иазааигуоуп);
90. Ацыскыра (Патрахуыцеи, Рекеи, Урзеи рыбжьара);
91. Ашта (Учанира ацака, хумарыртан, еизартан, цуныхэа катартан);
92. Бацъга (Ахба) инхарта (Барцкиаа рынхарта иазааигуоуп);
93. Барцкиаа рынхарта (Куалони Патрахуцеи рхэаа иадуп);
94. Едгы инхарта (Ашта иазааигуоуп);
95. Жэанаа рынхарта (Сачинеи Патрахуцеи рхэаа иадуп);
96. Лашэриаа рхабла (Учан ира иадуп);
97. Накур ихэаста (Охуреи азы иавоуп армарахь ала);
98. Нахарбеи (Чачба) инхарта (Ригуаа рынхарта иавоуп);
99. Ригуаа рынхарта (Рекеи Патрахуцеи рхэаа иавоуп);
100. Учанира (Патрахуыцеи, Ткуарчали, Цакуашьи рхэаа иадуп);
101. Чагу (Жэанба) иашта (Охуреи ацшахэа);

102. Чкадуаа рхабла (Учан иреи Нарцьхьоуи рыб-
жъара).

XI. Охоцьа//Сагургулна//Сахуацьаа
ахабна иацанак'уа атыпхьызкуа:

103. Гуагуа (Хуацьаа) инхарта (Гудыуа инхарта
иазааигуоуп);

104. Гудыуа (Хуацьаа) инхарта (Охоцьа ахабла
аадатэи аѣацэ);

105. Нарсоу инхарта (Ноча инхарта иадуп амра-
ташэарахь ала);

106. Ноча (Гургулна) икъапъта (Хуаца инхарта
иазааигуоуп);

107. Хуаца (Емхаа) икъамта (Гудуа инхарта ала-
дахьы);

108. Хуыса (Хуацьаа) инхарта (Гуагуа инхартеи
Хуаца икъамтеи амраташэарахь ала ирывоуп).

Агу - Бедиатэи агидронимика

а) Азиаскуеи акуракуеи:

109. Арагуаѣа куара//Незъара (Актэи Куапит —
Цьынъалаа рынхарта хэа иахъашьтоу акны ицыцуеит,
Охоцьа иалалонт армарахь ала, Елабар азы аладахьы);

110. Боръона (Нарцьхьоу ахаблан ицыцуеит, Куа-
бъеи иалалонт армарахь ала);

111. Габ икуара (Патрахутца ицыцуеит, Охуреи
иалалонт арбъарахь ала);

112. Гызмал икуара (Елабыр иалалонт армарахь
ала);

113. Гьаргь Шармац икуара (Азхыда иатэуп, Охо-
цьа иалалонт армарахь ала, Мац икуара аладахьы);

114. Елабыр (Куапит ицыцуеит, Охоцьа иалалонт
армарахь ала, Кацэаа ркуара аладахьы);

115. Кацэаа ркуара (Алра ицыцуеит, Азхыдеи
Куапити еиѣнашоит. Охоцьа иалалонт армарахь ала
Гьаргь икуара аладахьы);

116. Куабъеи//Куабъеи (Патрахутца ицыцуаит ахы,
Ах изыхь хэа иашьтоуп, Охоцьа иалалонт арбъарахь
ала);

117. Мац икуара (Азхыда иатэуп, Охоцьа иалалонт
армарахь ала, Хьажэкуара аладахьы);

118. Охоцьа (идуны Азхыда ахабла ицыцуеит,

ахахы Азхыда ахъзуп, Азхыдеи Шьанцакуареи ахъеи-
лало инаркны Охоџа хџа иашьтоуп, Окум иалалоит
арџарахъ ала, атрасса аџадахы);

119. Хахџаа ркуара (џьуху иалалоит арџарахъ
ала);

120. Хьажџуара (Алра иџыџуеит, Охоџа иалалоит
ахахы, армарахъ ала, Мура изыхъ ааџс);

121. џьуху (Актџи Куапити Аџбатџи Куапити еиџ-
нашоит, Охоџа иалалоит армарахъ ала, Арагуаџа
куара//Незџара аладахы).

б) Азыхъкуа:

122. Азџџџы (Нарџьхьџу аџабла иџыџуеит, иаџ-
рыџуа Азџџџуара ахъзуп);

123. Азџџџ-куара (Азџџџы аџыхуа, Охоџа иа-
лалоит арџарахъ ала, Кьамышь изыхъ аладахы);

124. Алра азыхъ (Алра иџыџуеит, Каџџаа ркуара
иалалоит арџарахъ ала);

125. Апаџџа рзыхъ//Аџсаа рзыхъ (абаа аџадахъ-
тџи аганахъ иџыџуеит, Куаџьей иалалоит);

126. Аџыркуа изыхъ (Актџи Куапит иџыџуеит,
џьуху иалалоит армарахъ ала);

127. Ах изыхъ (Патрахуџа иџыџуеит, иаџрыџуа
Куаџьей хџа иашьтоуп);

128. Ашџуаа рзыхъ (Актџи Куапит иџыџуеит,
џьуху иалалоит арџарахъ ала);

129. Ашџџакуа азыхъ (џьуху иалалоит арџарахъ
ала);

130. Гугу изыхъ (Куаџьей иалалоит Лабахууаа
рзыхъ аладахы);

131. Гьаргь Ешба изыхъ (Елаџыр иалалоит арма-
рахъ ала);

132. Гьџџуаа рзыхъ (Нарџьхьџу аџабла иџыџуеит,
Куаџьей иалалоит арџарахъ ала);

133. Дур изыхъ (Патрахуџа иџыџуеит, Охуреи иа-
лалоит армарахъ ала);

134. Кьамышь (Куакуаскьыр) изыхъ (Нарџьхьџу
иџыџуеит, Охоџа иалалоит армарахъ ала);

135. Кутат (Гуарамиа) изыхъ (Гьаргь икуара иа-
лалоит арџарахъ ала);

136. Камаџа изыхъ (џьуху иалалоит армарахъ ала);

137. Карбей изыхъ (Патрахуџа аџаблан, Река ахџаа
назааигуан иџыџуеит);

138. Куачала (Лакашьиа) изыхъ (Чхуартал иаду

ахуахы ицыцуеит Цьуху иалалойт арбъарахь ала, ахата зыхь дууп);

139. **Лабахуаа рзыхь** (Нарцьхьоу ахабла ицыцуеит, Куафьей иалалойт арбъарахь ала);

140. **Махариаа рзыхь** (Охоцьа иалалойт арбъарахь ала);

141. **Мура** (Аршба) **изыхь** (Ашэкьала ицыцуеит, Охоцьа иалалойт армарахь ала, Хьяжэ куара ааада-хьы);

142. **Панцьа** (Цьынцьал) **изыхь** (Аобатэй Куапит ицыцуеит, Арагуаа-куара иалалойт);

143. **Сеъана изыхь** (Аобатэй Куапит иатэуп, Арагуаа-куара иалалойт арбъарахь ала);

144. **Уасил** (Гуарамиа) **изыхь** (Кацэаа ркуара иалалойт армарахь ала);

145. **Шьаруан** (Жэанба) **изыхь** (Патрахуыца ицыцуеит, иацрыцуа алада — Охуреи хэа иашьтоуп);

146. **Шьханыкуа** (Аршба) **изыхь** (Гьаргь икуара иалалойт арбъарахь ала).

Азобжьатэй акытсовет

1. **Ак. Азобжья** (ахэаакуа: ааада — Атара; амрагыларахь — Атара, Аракьяеы; алада — Кындыфьц, Амшын Ейкуа; амраташэарахь — Кудры азиас). Ажэйтэ Азобжья хэа иахьашьтаз, Кудры-хуци Кудры-дуи рыбжьара акун. Азейжэтэй ашэышыкусаз икатоу хсаалакуак рфь Азобжья хэа акумкуа Азобжья хэа ирнуп.

Азобжья ахаблакуа:

2. **Абдарра//Ахалдаба** (ахэаакуа: ааада — Атара, Аракьяеы; амрагыларахь — Аракьяеы; алада — Бафлан ахабла, Цьобриа; амраташэарахь — Цьобриа ахабла, Азобжья);

3. **Азобжья ахабла** (ахэаакуа: ааада — ахыуаа; амрагыларахь — Абдарра//ахалдаба; алада — Цьобриа; амраташэарахь — Кудры);

4. **Ахыуаа** (ахэаакуа: ааада — Допвакыт, Аракьяеы; амрагыларахь — Абдарра//Ахалдаба; — алада — Азобжья ахабла; амраташэарахь — Допвакыт, Кудры азиас);

5. **Бафлан** (ахэаакуа: ааада — Цьобриа, Абдарра; амрагыларахь — Бафлан ахабла; алада — Амшын Ейкуа; амраташэарахь — Кудры);

6. **Балан** (ахэаакуа: аџада — Аракьяеы: амрагы-
ларахь — Аракьяеы, алада — Цкургьыл, Амшын Еи-
куа; амраташэарахь — Абдарра, Бафлан);

7. **Дабақыт//Допуақыт** (ахэаакуа: аџада — Кудры-
хыку, Аҫара; амрагыларахь — Аҫара, Аракьяеы, ала-
да — Ахыуаа; амраташэарахь Кудры);

8. **Цкургьыл** (ахэаакуа: аџада — Аракьяеы; амра-
гыларахь — Кындыб-џыц; алада — Амшын Еикуа;
амраташэарахь — Балан).

9. **Цьобриа** (ахэаакуа: аџада — Азџыбжья ахабла;
амрагыларахь — Абдарра//Ахалдаба; алада — Бафлан;
амраташэарахь — Кудры азиас);

I. **Азџыбжья ахабла иатцанак'уа**
а ты ы хь ы з ку а:

10. **Арха-Адэқбанкуа** (уажэы, Кудры ахыкуан
адэқбанкуа ахьгылоу);

11. **Ашҫа** (аихамџа аладахьы, 200-қа метра инацэы-
хираны, Кудры азааигуара);

12. **Даҫа** (Цагуриа) **икьямта** (Набешь иатэуп);

13. **Делаа рқьямта** (Мармал абаа аџадахьы);

14. **Дырмит** (Гулиа) **инхарта** (Ашҫа иавоуп амра-
гыларахь ала).

15. **Збыта икуаца** (Нартоу акуара иавоуп арбья-
рахь ала, аихамџа аладахьы);

16. **Латашькьери** (Кудры ахыку, Дабақыт алада-
хьы);

17. **Мада** (Камкиа) **икьямта** (Кудры ахыку, уажэы
Куарциаа ахьынхо);

18. **Мызлакьяна** (аихамџеи Ашҫеи рыбжьара, Кудры
арха);

19. **Набешь** (Азџыбжья аҫацха ашьтахь ишьтоу
ақьякьара);

20. **Шугьан** (Чочуа) **итынхара** (аихамџеи Дырмит
итынхареи рыбжьара).

II. **Абдарра//Ахалдаба иатцанак'уа**
а ты ы хь ы з ку а:

21. **Аграа рқьямта** (Цьобриа ахабла иадуп);

22. **Адарра** (аихамџеи Азџыбжья ахаблеи Ғушькья-
ри рыбжьара);

23. **Аерман дахьыршьыз** (Агдарреи Аракьяеи
рхэааџ);

24. Ахэыхэшэара (Пълиаа ркъамта иавоуп);
25. Берам (Цыкырба) икъамта (Чыцын ихуы амрагыларахьтэи ацыхуа);
26. Ган (Кациа) иааптра (уажэы ақытсовет ахьгылоу);
27. Гуач икуаца (Абдарра афадатэи афацэ);
28. Гуаць (Куабуаниа) инхарта (аихамфа иавоуп амшын аганахь ала);
29. Жениаа рыккара (уажэы ирыцкъоуп — Аракъаеи Абдаррей рхэааф);
30. Куабуаниаа рхабла (аихамфа аладахьы, Дача азааигуара);
31. Мкуабаа ркъамта (Цьобриа иавоуп);
32. Пыр икуаца (Цьобриа иадуп);
33. Пълиаа ркъамта (Цьобриа иадуп, Пыр икуаца иазааигуоуп);
34. Пъшькъар (итбаароу тыпуп, Абдаррей, амфадуй, Аракъаеи рыбжьара);
35. Рапы агуафа (аихамфа аладахьы, Куабуаниаа рышьтахь);
36. Уракъ (ажэытэ бна баапсны, хуажэраны икан, Цьамбуарбуал иавоуп, армарахь ала — Ашьашланза);
37. Хуат (Гогуа) икъамта (Азфыбжьа арадиостанциа аладахьы);
38. Чыцын (Маан) ихуы (Ахэыхэшэара иадуп, чаиртоуп, Цьамбуарбуал иавоуп армарахь).

III. А х ы у а а и а т а н а к ' у а а т ы п ь х ь ы з к у а :

39. Алыгу (Габниа) иааптра (Ахыуаа ахабла афадатэи афацэахь икоуп);
40. Лолуаа рыдгьыл (Ахыуаа, Кудры ачыкуахь);
41. Маанаа рыдгьыл (Кудры ахыку, Лолуаа рыдгьыл иазааигуоуп);
42. Маанаа рашта (Маанаа рыдгьыл иавоуп амрагыларахь ала);
43. Махмут (Абыхуба) икъамта (Атара ахэаа иазааигуоуп);
44. Мырзақан (Маан) иааптра (Ахыуаа ахабла агутахьшэа икоуп);
45. Напатроу (Махмут икьапта иазааигуоуп);
46. Пъщэаа рыдгьыл (хуны икоуп, Мырзақан идгьыл иазааигуоуп);
47. Цьанашьиаа ркъамта (Абдарра ахэаа иавоуп).

IV. Баҕлан ахабла иатәу
атыҕхьызкуа:

48. Ага (Аферма ртыҕи амшыни рыбжьара);
49. Агонмѳа (ажәйтә, Кудры Максим изауад акын-тәи Шәкурчака ицоз аихамѳа);
50. Акардон (аҕслымз ахьтырго акариер амрагы-ларахьтәи аган);
51. Акацхурѳра//Акарцахул (амшын аҕшахәа, Кудры инаркны аҕслымз ахьтыргонза);
52. Акуаца (Кудры ахыку, Мармал абааи Аферма ртыҕи рыбжьара);
53. Аферма ртыҕ (Акуатцеи Акацхурѳреи рыбжьара);
54. Баҕлан архуара (Акуаца иавоуп амрагыларахь ала, ҕаса Кудры ара икѳасуан азы архуара хәа нашьтан);
55. Мармал абаа (Баҕлани Цьобриеи рыбжьара Кудры ахыкуан);
56. Цьыкраа рхуы (Баҕлан аѳадала иавоу ахуы).
57. Цьыкраа ркьамтакуа (Цьыкраа рхуы иатәуп).

V. Балан иатцанак'уа атыҕхьызкуа:

58. Аҕсыжырта (Ашыцра аѳадахьы);
59. Ашыцра (амшын ахыку, Шәкурча аvaraеы);
60. Ашьашла (Балан ахуы аназараѳ ажәйтә Бол-тенко дачьынхоз);
61. Шәкурча (Амшын аҕшахәа Цькургьыл инаркны Баҕланынза).

VI. Дабакыт//Допуакыт ахабла.

Дабакыт шөит ѳбаны — Кудры иавоу адгьыл Кудры ахыку хәа иашьтоуп, егыи — Абдарра:

а) Кудрахыку иатцанак'уа атыҕхьызкуа:

62. Аб-ызырра (Кудры аҕшахәа, Лбаа хәа иа-хьашьтов иатәуп);
63. Акуадацра (Кудры аҕшахәа иаман, азы иага-хьейт);
64. Амаза марда (Кудрахыку, Нкылс иахьатчана-к'уа);
65. Амарда (Кудры ахыку, Нкылс иахьатчана-к'уа, Амаза марда иазааигуоуп);

66. **Амардара ахыку** (Кудры ахыку, Амарда хэа
иахъашьтоу акуша-мыкуша);
67. **Ацуныхэарта** (Кудры ахыку Акуадацра азааи-
гуара, уажэы икам, азы иагахъеит);
68. **Ацэапышьра** (Атарей дабақыти рхэаае);
69. **Ацьду ахыглаз** (Кудры ахыку, азы иагахъеит,
Лбаа иатцанак'уан);
70. **Ацьмааытра** (Сузар икыапыта иавоуп ааада —
амрагылара ала);
71. **Бажэгуа** (Ченгелиа) **имарда** (Кудры ахыку,
Лбаа хэа иахъашьтоу иатцанак'уеит);
72. **Бажэгуа ицака** (Бажэгуа имарда аладахыы,
Кудры иагахъеит);
73. **Гуалан** (Нкылси Лбаа хэа изышьтоу атыпы ир-
хэаауп, Лбаа ааста еихаракыроуп);
74. **Гуалан абаара** (Гуалан атаҳара иавоуп);
75. **Гуалан атаҳара** (Гуалан амраташэарахьтэй
аган);
76. **Ешьылаа ркыапытакуа** (Ацэапышьра иавоуп
амрагыларахь ала);
77. **Зақара имарда** (Кудры ахыку, ацакыа — Бажэ-
гуа имарда хэа иахъашьтоу азааигуара);
78. **Зақара ицака** (Зақара имарда аладахыы, уа-
жэы икам, азы иагахъеит);
79. **Кубрыц** (Жениа) **имарда** (Лбаа иатэуп, Маа-
наа рашта иазааигуоуп);
80. **Кубрыц ихуы** (Маанаа рашта иавоуп амрагы-
ларахь ала);
81. **Кубрыц ицака** (Кудры ахыку, азы иагахъеит,
Лбаа иатцанак'уан);
82. **Кучыр** (Допуа) **иашта** (Дабақыт агутахыы);
83. **Қантариаа ркыамта** (Кудры ахыкуи Аьдаррей
рхэаае);
84. **Лагу//Гузлагу** (Гузба Лагу) **икыапыта** (Кудры
ахыку Допуаа рладахыы);
85. **Лбаа** (Гуалани Ахыуааи Кудри рыбжьара);
86. **Мамышь икыапыта** (Нкылс иатцанак'уеит);
87. **Мамышь икуаца** (Кудрахыкуи Аьдаррей
рхэаае);
88. **Назпыачха** (кыакыароуп, Нкылс иатэуп);
89. **Нкылс** (Хасан иадгыл ааадахыы, ажэытэ ара
еизартан, мпыласыртан);
90. **Нкылс амх ду** (Нкылс амрагылархьтэй аган);
91. **Нкылс атаҳара** (Назпыачха иазааигуоуп);

92. Сузар (Допуа) икъаџта (Ешылаа ркъаџтакуа рладахьы);

93. Сыкун икъаџта (Сузар икъаџта иазааигуоуп);

94. Хабыу (Чанба) икъаџта (Лбаа хэа иахьашь-тоу Кудры аџшахэа иатэуп);

95. Хабыгу икуатцара (Лбаа иатэуп, Хабыгу икъаџта иазааигуоуп);

96. Хабыгу ичаирта (Лбаа иатэуп);

97. Хасан (Допуа) имарда (Нкылс иамариашан, Кудры ахьку);

98. Хасан ицака (Хасан имарда аладахьы);

99. Хасан (Допуа) икъаџта (Кудрахьку абаа аладахьы);

100. Цэахэыркыра (абааи Атэаџшьрей рыбжьара, мџа; бааџсуп, ажэйтэан цэахэла Кудрынтэи хьхь иха-лон);

101. Шьахар (Допуа) иааџтра (Атара ахэаа иазааигуоуп);

102. Шьмаф (Допуа) дахьыршьыз (Нкылс атахара иазааигуоуп).

б) Абдарра (абжакы Ахалдаба иалоуп)
иатцанак'уа атыџхьызкуа:

103. Аблыра (Аисырра иавоуп);

104. Аисырра (Дабақыти Абдаррей рхэааџ);

105. Азахуатра (Абдарра//Ахалдабей Дабақыти рыбжьара);

106. Амхду (Абдарра//Ахалдаба ахэаа иавоуп);

107. Арацэа блырта (Арацэа ахьтажью иавоуп, Ахалдаба//Абдарра аганахь);

108. Арацэа ахьтажью (Ахалдаба ахэаа иазааигуоуп);

109. Ахьча дахьтахаз (Чанаа ркуатца иадуп);

110. Ахмат (Ешба) икъаџта (Атара ахэаа иазааигуоуп);

111. Ахэаа (Атарей Азџыбжьей рхэаа иавоу адгьыл);

112. Аџнду (Чанаа рхабла иатэуп);

113. Аџмаргуара (Дабақыти Абдаррей рхэааџ);

114. Аџзатэ (Аџмаргуара иавоуп амрагыларахь ала);

115. Куку (Габниа) икъаџта (Манча имхы иавоуп);

116. Лыгу ибаарра (Дабақыти Атарей рхэааџы);

117. Манча (Киласониа) имхы (Дабақыти Ахалда-
беи рхэаафы);
118. Махмут (Абыхуба) икьяпъта (Дабақыти Ахал-
дабеи рхэаа иавоуп);
119. Темыр (Адлеиба) ибаара (Адлеиаа рхабла иа-
тэуп);
120. Чагу имхы (Амхду иавоуп алада-мрагыларахь
ала);
121. Чагу икьяпъта (Абдарра//Ахалдаба ахэаа иа-
дуп);
122. Чанаа рныхэарта (Чанаа ркуаца иазааигуоуп);
123. Чанаа раапътра (Дабақыти Атарей рхэаа иа-
воуп);
124. Чанаа ркуаца (уажэы чаиртоуп, Аонду иа-
зааигуоуп).

VII. Цкургьыл ахабла иатанак'уа
атыпъхьызкуа:

125. Абаафыку (Цкургьыл амшын апъшахэа абаа
ахьгылоу акуша-мыкуша);
126. Азбаара гуаџа (Гоглика инхартеи Цкургьыл
ази рыбжьара);
127. Аскьала афыку (Амшын апъшахэа, Цкургьыли
Шэкурчей рыбжьара);
128. Гоглика (Чачба) инхарта (Цкургьыл, амшын
ахькуан абаа ахьгылоу азааигуара);
129. Горем (уажэы аподстанциа ахьгылоу, амџаду
аладахьы);
130. Гьаргуал (Чачба) иашта (аихамџа анымџахытц,
Алагуана азтачы азааигуара);
131. Дгебиаа ркьяпътакуа (Горем аладахьы).

VIII. Цьобриаа ахабла еиднакыло
атыпъхьызкуа:

132. Акьяпъта (Курсакизе Андриа дахьынхоз, Куд-
ры апъшахэа);
133. Дамеи (Қарчаа) икьяпъта (Кудры азы иа-
зааигуоуп);
134. Даут (Пълиа) икьяпъта (Жьампыл аџадахьы);
135. Есеба (Маланиа) инхарта (Жьампыли Даут
икьяпътеи ирзааигуоуп);

136. Жьампыл//Жьампыл (Маан) икъаџта (Мармал абаа назааигуоуп амрагыларахь ала);
137. Кутат инхарта (Нарчу икъаџта иавоуп алада-мрагыларахь ала);
138. Кьагу (Арахамна) икъаџта (Ѓарна инхарта иавоуп);
139. Мармал абаа (Баџлани Цьобриен рхэааѣ, Кудры азы ахыкуан);
140. Нарчу (Карцаа) икъамта (Мармал абаа аѣадахьы);
141. Ѓарна инхарта (Жьампыли Мармал абааи рыбжьара);
142. Хакуцэ икъаџта (Жьампыл иавоуп амрагыларахь ала).

Азѣбжьатэи азкуа рыхьз
(а гидронимика)

а) Азиаскуеи, акуаракуеи:

143. Азлагаразы (Кудры иакуцэоуп, Азѣбжьа аѣацхакуа ирывсны алада Кудры иалалоит);
144. Дабакур//Цькургыл (Атара ицыцуеит, Атара Дабакур хэа иашьтоуп, атрасса анахыс алада — Цькургыл хэа, амшын иалалоит Цькургыл ахаблан);
145. Куатапеи//Ацарзы (Атара ицыцуеит, ахахьы Куатапеи хэа иашьтоуп, алада — Ацарзы, Кындыѣыци Цькургыли ирхэаауп, Алагуана азиа иалалоит);
146. Кудры (зиас дууп, Азѣбжьа иавсуеит амраташарахь ала, амшын иалалоит, Очамчыра араиони Гулрыѣшь араиони ирхэаауп);
147. Мамышь икуара (Дабақыт ицыцуеит, Нартоу иалалоит арѣбарахь ала);
148. Нартоу (Атарей Азѣбжьей рхэааѣ ицыцуеит Кудры иалалоит Мармал абаа аѣадахьы. Уажэы акуара ашьтра Азѣбжьа ахабла ѣадала иавганы Кудры иалалоит);
149. Ѓшьиа (Атара ицыцуеит, Аракьаѣы иалсны Дача агу илеиуеит, амшын иалалоит Шэкурча амрагыларахьтэи аѣацэ аѣы);
150. Хьачкуара (Азлагаразы иацэыхарамкуа армарахь, амѣаду аладахьы ицыцуеит, Кудры иалалоит армарахь ала);
151. Чанкуара//Раѣзы (куара иуцуп Лабекытаа — Чанкуара хэа иашьтоуп, Ахалдабаа — Раѣзы хэа, аѣ-

дарра//Ахалдаба иалсны Шәкурча аҕслымз зтырго азыжь иалалоит);

152. Цьамбуарбуал (Куара хучзоуп, Дабақыт, ицыцуеит Ахалдаба//Абдарра иалсны Баҕлан азбаарахь илоауеит).

б) Азыхькуа рыхьз:

153. Акуаразыхькуа (Амшын ахыкуан ицыцуеит, Цкургьыл ахабла иахьатцанак'уа ауахуама аладахьы);

154. Баҕлан азыхь (Мармал абаа иазааигуаны аладахьала ицыцуеит, Кудры иалалоит армарахь ала);

155. Гьаргуал (Чачба) изыхь (Цкургьыл азы арбьарахьтәи ахыкуан ицыцуеит, амшын 300-ка метра ицацэхькны);

156. Сиҕана изыхь (Раҕы агуаца ицыцуеит, Раҕзы иалалоит армарахь ала);

157. Чычу (Лагулаа) изыхь (Дабақыт иахьатцанак'уа Кудры ахыку ицыцуан, азиас иагахьеит).

в) Ацецькуа:

158. Амтон (Чанба) ицець (Дабақыт ахабла ахахьы);

159. Зақара ицець (Дабақыт ахабла — Кудрахыку);

160. Кучыр (Допуа) ицець (Дабақыт ахабла — Кудрахыку);

161. Қантариаа рцець (Дабақыт ахабла — Кудрахыку);

162. Қьалмат (Делба) ицець (Азобжьа ахабла);

163. Сузар (Допуа) ицець (Дабақыт ахабла — Кудрахыку);

164. Чагу (Маан) ицець (Дабақыт — Абдарра).

г) Азобжьатәи азиакуа рыхьз:

165. Алагуана//Олагуана (Кындби Цкургьыли рхәсае. амшын а ыкуан зианы итатәоуп, амшыни иареи еимадоуп);

166. Баҕлан азиа (Кудры ажәйтәшьтраҕы зтачны иннажьбит, Кудры уажәы амшын иахьалало авараҕы— армарахь);

167. Болотников изиа (Шәкурча азиа ааадахьы, Шәкурча^а илбаауа амца амраташәарахьтәи аган);

168. Шәкурча азиа (уажәы аҕслымз зтырго азиа).

д) Азфыбжыатэи азмахкуа рыхъз:

169. Бабыр измах (Атара ахэаа иазааигуоуп);

170. Куабахыиаа рызмах (Ахалдаба ашкол авара-
фы);

171. Лыгу измах (Дабақыти Ахалдабей рхэаа иа-
воуп, Ахалдаба иатэуп).

Азфыбжыатэи атыпъхыызкуа ирызкыу алегендакуа:

1. Акуара Нартоу иазкыу алегенда.

Икан х-фык айшьцэа — Нарцъхьоу, Набжьоу,
Нартоу.

Зны, Нартоу ыла дшааиуаз, акуара хыцны икан,
иатэамбакуа дахьынталаз, дагеит. Убри инаркны,
акуара Нартоу хэа хъзыс иаиуит.

2. Дабақыт//Допуакыт ахъз азы ирхэо:

Ахабла Дабақыт, ажэйтэ хаз қытаны икан. Ақытан
Допуаа ахьынхоз азы — Допуакыт ахъзырцеит, нас
ишнеиуаз, иааркьяфэны Дабақыт хэа иашьталт. Допуаа
ажэйтэза Думанаа хэа ирышьтан, Нхытц, Пъсхэы ин-
хон.

Арадутэи ақытсовет

1. Ак. Араду (ахэаакуа: афада — Мыку акыта,
амрагыларахь — Мыку азиас; алада — Амшын Еикуа;
амраташэарахь — Цхьентцкар азиас).

Араду ахаблакуа:

2. Араду ахабла (ахэаакуа: афада — Мыку акыта;
амрагыларахь — Мыку азиас; алада — Акуеи Очам-
чыреи ирыбжыысуа амфаду; амраташэарахь — Азикуа//
Цыкумыр хэа изышьтоу акуара)

3. Дэфана (Дэфан)//Цагера (ахэаакуа: афада —
Мыку «Ачан совихара», амрагыларахь — ахабл. Ара-
ду, Мыку азиас; алада — Амшын Еикуа; амраташэа-
рахь — Цхьентцкар азиас.

1. Араду ахабла иацанак'уа
атыпхьызкуа:

4. Абгызра (Ацъажэи Арадуи рхэаа иазааигуоуп);

5. Аббацъаа ркъапта (Кутараа рхабла иавоуп амраташэарахь ала);

6. Арадукуа (Араду аусхэарта ашьтахька, ақыта ахьз зыхкьазгы дара роуп, уажэазы уа урт акгы гылам);

7. Ауадара (Азкылтцэа арбъарахьтэи аган, амѳаду аѳадахьы);

8. Ахэасара (Ашта ааѳс);

9. Ачхотуа иплан (бнараны икан, Азкылтцэеи Дѳана аѳдареи рыбжьара);

10. Ашта (Аѳыцынхацэа рцыхуан, Мыку азиас аган);

11. Гудиа (Бжьаниа) икъапта (Кутараа рхабла иавоуп);

12. Куартаа рыдгьылкуа (Маршьанаа ркъаптакуа рыцака);

13. Кутараа рхабла (Араду агуы, уа уажэы Кутараа иреиуоу уаѳ дыкам);

14. Манцхуар (Ахэасара аладахьы);

15. Маршьанаа ркъаптакуа (Мыку асовнхара ахэаа иазааигуаны иавоуп, Араду акъакъара ааста еихаракыроуп);

16. Маршьанаа рыдгьыл (Ацъажэи Мыку азиаси ирзааигуоуп);

17. Хнагу (Мыку ацха ду аѳадахьы, Мыку азиаси Азкылтцэеи рыбжьара);

18. Цьыньлиаа ркъаптакуа (аресторан «Араду» ахьгылоу).

II. Дѳана//Шагера ахабла еиднакыло
атыпхьызкуа:

19. Бебиаа рынхарта (Дѳан ацыхуа аѳыцынхацэа ахьынхо);

20. Дѳан//Дѳана (Цхьентцкари Азикуа//Цьыкумыри рыбжьара икоу ахуы, Дѳана аѳдарра ацыхуа);

21. Чачаа рплан (амшын апшахэа, Цхьентцкар азиас иаха иахьаду);

22. Цьыкумыр арха (Мыку азиаси Цьыкумыр акуареи рыбжьара, атрасса аладахьы).

Арадутәи азкуа рыхъзкуа:

23. Азикуа// Цыкумыр (Цлоуи Мыкуи рхәаа акын-тәи наауеит, Акуака ицо амџаду акынза Азикуа (цьюу-кы Акуарейкуа) хәа иашьтоуп, амџаду алахыс — Цыкумыр ахъзуп, Мыку азы иалалоит арбьарахь ала, аихамџаѣ илеиаанза);

24. Азкылцәа (Араду ицыцуеит, аресторан «Ара-ду» навсны Мыку иалалоит);

25. Самсон (Шьюууа) изыхь (Дџан ахабла аха-кы ицыцуеит, Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Акуатәи амџаду аџадахьы).

Аракьяѣтәи ақытсовет

1. Ак. Аракьяѣы (ахәаакуа: аџада — ак. Атара; амрагыларахь — ак. Кындыб-ѣыц; алада — ак. Цкургьыл; амраташәарахь — ак. Азџыбжья, Ахалда-ба ахаб.).

Аракьяѣы ахаблакуа:

2. Аракьяѣы ахабла (Ахәаакуа аџада — ак. Ата-ра; амрагыларахь — Кындыб-ѣыц; алада — Дача; амраташәарахь — Азџыбжья);

3. Дача (ахәаакуа: аџада — Аракьяѣы; амрагы-ларахь — Кындыб-ѣыц; алада — Цкургьыл; амрата-шәарахь — Абдарра//Ахалдаба).

I. Аракьяѣы ахабла иатцанак'уа
атыпъхьызкуа:

4. Антгун (Атарей Аракьяѣи рхәаа иавоуп амџа-ду амрагыларахьтәи аган ала);

5. Ацъхаха (Аракьяѣи Дачеи рхәааѣ);

6. Мамсыр (Куцниа) имхырта (Нацкьебиа иаацт-ра иатәуп);

7. Начкьебиа иаацтра (Дабакур азы иавоуп ар-бьарахь ала).

II. Дача ахабла ицанак'уа
атыпъхьызкуа:

8. Бгаа ркьяпътакуа (уажәы аракьяѣаа рферма
ажыглоу атыпъ нахъзуп: ара ажәытә Бгаа рацәаны

инхон, уаа бубуакуан, ашьха ирымаз хыпъхьазара
амамызт);

9. Допогуд//Дабақыт (Дача афадатәи аган, Азоб-
жъа иахьаду).

А р а к ь ы е ы т ә и а з к у а р ы х ь з.

10. Дабакуыр (уахуапъш хыхь — Азобжъатәи
ақытсовет);

11. Пъшьиа (уахуапъш хыхь — Азобжъатәи ақы-
совет);

Арасазыхьтәи ақытсовет

Ақ. Арасазыхь (ахәаакуа: афада — ашьхара;
амрагыларахь — ақ. Ачампъазра; алада — ақ. Гупъ;
амраташәарахь — ақ. Тхьына; Улыс азиас, ақ. Уа-
тапъ).

Арасазыхь ахаблакуа:

2. Ажәмфа афыта (ахәаакуа: афада — Арасазыхь-
агуы; амрагыларахь — Какубаа рхабла, Ачампъазра;
алада — Гупъ-агу; амраташәарахь — Мыку азиас,
Тхьына);

3. Арасазыхь-агуы (ахәаакуа: афада — ашьхара;
амрагыларахь — Куламыр, Мыку азы, Ажәмфа афыта;
амраташәарахь — Улыс, Хапъымқыт);

4. Гупъ — агуы (ахәаакуа: афада — Арасазыхь —
агуы, Ажәмфа афыта; амрагыларахь — Ачампъазра;
алада — Гупъ; амраташәарахь — Тхьына);

5. Какубаа рхабла (ахәаакуа: афада — Куаламыр;
амрагыларахь — Ачампъазра; алада Ажәмфа афыта;
амраташәарахь — Арасазыхь-агуы);

6. Куламыр (ахәаакуа: афада — ашьхара; амрагы-
ларахь — ашьхара, Ачампъазра; алада — Какубаа
рхабла, Мыку азиас; амраташәарахь — азиас Кула-
мыр, ақ. Арасазыхь-агуы);

7. Хапъымқыт (ахәаакуа: афада — ашьхара; ам-
рагыларахь — Арасазыхь агуы; алада — ақ. Тхьына;
амраташәарахь — Улыс азиас, ақ. Уатапъ).

I. Ажэмѡа аѡыца иатцанак'уа
атыѡхьызкуа

8. Абаажэ ахуы (Шьанцакуара иавоуп амрата-
шэарахь ала);

9. Адауы дызтоу ахаѡы (Ажэмѡа иавоуп амрагы-
ларахь ала);

10. Азыгута (Шьанцакуара атыхэта);

11. Ахэеижьра (Ажэмѡа ахуы ацака, Цычын ику-
цэа анаѡс, амрагыларахь);

12. Ахэынцэацэга (Хаѡеиѡаргыла ацака);

13. Гуагуаа ркьяѡта (Абаажэ ахуы аладахьы,
Мыку иазааигуаны);

14. Куаѡуаниаа рырха (Мыку арха, Ажэмѡа аѡыца
иахьатцанак'уа);

15. Кушэтын икьяѡта (Хатыху икьяѡта ацака);

16. Мац икьяѡта (Ажэмѡа уахьылбаауа);

17. Хуитыжэ икьяѡта (Шьанцакуара иавоуп амра-
ташэарахь ала);

18. Хужэ икудырта (Шамаа рѡыца иавоуп амра-
ташэарахь ала);

19. Хаѡеиѡаргыла (Ажэмѡа ахуы аѡакья);

20. Хасан икьяѡта (Хатыху икьяѡта ацака);

21. Хатхуа (Зарандиа) икьяѡта (Цыгьари игылар-
та ацака);

22. Цычын икуыцэа (Ахэеижьра ацыхуа, Мыку
ацха аладахьы);

23. Шамаа рѡыца (Капаа рхуы ацака — Ажэмѡа
аѡыца);

24. Цыгьара (Ламиа) игыларта (Хужэ икудырта
ацака).

II. Арасазыхь-агуы иатцанак'уа
атыѡхьызкуа:

25. Ажьшра (Ауассарта ахахьы Шыцкуара иавоуп
арѡьарахь ала);

26. Аисырра хучы (еихаракыроуп, Аѡсызкыра аѡа-
дахьы);

27. Акушьарра (тыѡуп, зыхь тыхуоуп, Арасара
иазааигуоуп);

28. Акьалаблы акуыдырта (Ажьшра ахахьы);

29. Алакумхара (Ачаѡара ахуы иатэуп);

30. Аныха хучы (Ажьыра аѡадахьы, Шыцкуара ду
иавоуп арѡьарахь ала);

31. Арасара (Сасран икъаџтеи Мыку азиаси рыбжъара);
32. Аџсызкыра (Мыку азиас арџбарахьтџи ахыку, Аисырра хучы аџака);
33. Атун.ра (Ачаџара ахуы иатџуп);
34. Ауассарта (Хџатхџат икуара нырџџ-аарџџ, Мыку азиас иазааигуаны);
35. Ахаџара (Акъалабли, Акудыртеи, Аныха хучи рыбжъара);
36. Ахџасазатџџ (Аифрџара иазааигуоуп);
37. Ачаџара ахуы (Шыџкуара ду иавоуп арџбарахь ала);
38. Бахугуарта (Ачаџара ахуы ахы);
39. Гуашья лкъаџта (Хџаџадлы амраташџарахьтџи атыхуа);
40. Гыд (Куназе) икъаџта (Мдышь икъаџта иазааигуоуп);
41. Дарихан лкъаџта (Мыку арџбарахьтџи аџшахџа аџха ду азааигуара);
42. Дата (Ламиа) икъаџта (Арасазыхь ахыџџџуа аладахы, амраташџарахь);
43. Качиа (Лагулаа) икъаџта (Ачаџара ахуы иатџуп);
44. Кыпа (Таршба) ихџаста (Караман ихуы иавоуп);
45. Қымса (Нанба) ихџаста (Дарихан лкъаџта аџадахы);
46. Караман (Қапба) ихуы (Ачаџара ахуы аџынџа);
47. Куламба (тыџуп, амрагыларахь ала Ткуыча иавоуп);
48. Мдышь (Куназе) икъаџта (Саламакуа иавоуп);
49. Саламакуа (Лагулаа) — (Хьтыжџ икъаџта иавоуп);
50. Сасран (жџлоуп) икъаџта (Мыку арха ашкол ааџс амраташџарахь);
51. Ткауч//Ткуачара (Аткуачара)//Ткуыча (Арасазыхь ахахы бнараны, еихаракыраны, Улыси Куламыри ирыбжџоуп);
52. Хасахья (еихаракыроуп, Аисырра хучы иавоуп Куламыи иазааигуаны);
53. Хуаџ (Мерџхулаа) дахыыршыыз (Едгы икуара иавоуп арџбарахь ала, Мыку ахыкуан);
54. Хьтыжџ (Куназе) икъаџта (Саламакуа иазааигуоуп);

55. Хацъадлы (Куламба иавоуп амраташэарахь ала);
56. Цэызлатэоу (Ткуыча ацыхуа).

III. Гупь-агуы иацанак'уа
а ты пь хь ы з ку а.

57. Ажэмџа ахуы (Цэахэыркыра ахуыи Ацэырас-реи рыбжьара);
58. Ажэмџа ахыцырта (Ажэмџа ахуы агута иалс-уеит, ажэытэ Гупь-агуи Арасазыхьы рымџа хада ара ихыцуан);
59. Акамбашьџахэарта (Мыку арха Чабыр икуара иавоуп армарахь ала);
60. Акыыртэарта (Арагуаџеи Аттар ргылартеи рыбжьара);
61. Акушьарра (Аттар ргыларта анхыц амрата-шэарахь);
62. Алоу (Маршьан) излагара (џ-зык ахьеилало аџадахьы, Арасазыхь ацха азааигуара);
63. Амарда (Цыџ икацэара амџа аџысырта, Ацъажэра анхыц ашьхарахь ипъшуа);
64. Андреи икъапъта (Зоурбакъ игыларта иавоуп амрагыларахь ала);
65. Апылыкура (тахароуп, Каку икуареи Ацецъ ахуыи рыбжьара);
66. Апышьра ахуы (Капаа рхуы иавоуп амрагыла-рохь ала);
67. Арагуаџа (Акуашьарреи Ратиаа рхуыи рыб-жьара);
68. Арасатра (Акамбашьџахэарта аџадахьы);
69. Арха (Мыку апышахэа, Гупь-агуы иахьацанак'уз);
70. Асачыхь//Ачачыхь (Бганаа ргуаџа иавоуп: асачыхь//ачачыхь хэа абамбалхыга иашьтан);
71. Атунгтра (Данакаи икъапътеи Апылыкуреи рыбжьара);
72. Атахара (Арасатра иавоуп амраташэарахь ала);
73. Аттар ргыларта (Цакъакуара ахы, Азыхь аџа-дахьы, амрагыларахь);
74. Ауассарта (Ламшьацэ имарда иавоуп, амрата-шэарахь ала);
75. Ахэеижьра (Дигуа имарда иазааигуоуп);
76. Ачани амарда (Бганаа ргуаџа ахы);
77. Ачапъара (Ацъажэра агута, абаашьапгыы ыкоуп);

78. Ацеиз ахуы (Бақаталинаа рхуы ахы);
79. Ацэырасра (Ажэмѡа ахуыи Ауассартеи рыбжъара, хыцыртоуп);
80. Ацыр икъаѡта (Акамбашьѣахэарта аладахьы);
81. Ацъажэра (Ашэшъреи Ламшьатэ имардеи рыбжъара, ху куацэраны икоуп);
82. Бганаа ргуаѡа (Мыкуи Акуарахуашьы Ажэмѡеи рыбжъара);
83. Гоглакъ икатэара (Цыѡ икатэара анаѡс амрагыларахь);
84. Гуцъул (Гогна) игуаѡара (Цалкъинаа ргуаѡа ахы);
85. Гыцъы икъаѡта (Атахареи Заурбакъ игылартеи рыбжъара);
86. Данакаи (Ламна) икъаѡта (Абкул азыхь иавоуп);
87. Дигуа (Дачна) имарда (Ауассарта иавоуп амраташэарахь ала);
88. Жэраб//Бақаталинаа рхуы (Гуѡи Арасазыхьы рхэанза иназоит, Цыкылар иавоуп арбъарахь ала);
89. Заурбакъ игыларта (Гыцъы икъаѡтеи Цалакъинаа ргуаѡеи рыбжъара);
90. Змах зтоу (Цыкылар иавоуп армарахь ала, Қапаа рхуы авцахь);
91. Куыр икуатца (Змах зтоу аѡадахьы);
92. Қапаа рхуы (Тхузаа ркъамта инаркны Ацъажэранза);
93. Куач (Шамба) икатэара (Ашэшъра хэа иахъашьтоу иавоуп амраташэарахь ала);
94. Ламшьатэ имарда (Цыкылар ахы ахъак'уа аѡадахьы);
95. Маршьанаа ркъаѡта (Гуѡ-агуы хэа иахъашьтоу, ашкол аѡхъа);
96. Ратнаа рхуы (Арагуаѡа иавоуп амраташэарахь ала);
97. Титу (Лагулаа) икъаѡта (Чабыр икуара иавоуп арбъарахь ала);
98. Тхузаа ркъаѡта (Ашэшъра атыхуа, Цыкылар и Дад изыхьы рыбжъара);
99. Харазнаа рымарда (Цыѡ икатэара иазааигуоуп, Ацъажэреи Ламшьатэ имардеи рыбжъара);
100. Цыц лгуаѡа (Қапаа рхуы иатэуп);
101. Цыѡ икатэара (Ачаѡареи Ламшьатэ имардеи рыбжъара);

102. Цэахэыркыра (Ажэмѡа ахуы ацыхуа, Мыку ахыку);

103. Цэыцьаа ргыларта (Жэраб иавоуп амраташэарахь ала, хаз хуы хучны икоуп);

104. Чабыр игыларта (Чабыр икуара иавоуп арбьарахь ала, къакъараны, еихаракны, ипъшзараны икоуп);

105. Чуыба (Адлеиба) лкъаѡта (Титу икъаѡта иавоуп амраташэарахь ала);

106. Ѡ-зык ахьеилало (Тапаѡул аѡадахьы Мыкуи Улыси ахьеилало);

107. Цьгениаа рѡыца (Чагыр икуарей Акуара хуаши рыбжьара);

108. Цьумлат (Маршьан) ижра (Аттар ргыларта иавоуп амрагыларахь ала);

IV. Какубаа рхабла иацанак'уа атыѡхьызкуа:

109. Какубаа рыпъшахэа (Мыку азы иавоуп армарахь ала);

110. Къала Цьуху (Хьыраху ацыхуа);

111. Кансоу (ааѡтроуп, Хьыраху ацыхуа, амраташэарахь);

112. Мшэы мѡакыра (Чаклеи аѡадахьы);

113. Хьыраху (Хуы еихаракыроуп, Мыку азы иавоуп армарахь ала);

114. Хацьмат (Какубаа) иуассарта (Какубаа рыпъшахэа ацыхуа);

115. Цалкъиаа реисырра (Цалкъиаа ргуаѡа иавоуп);

116. Цалкъиаа ргуаѡа (Цалкъиаа ркуара иавоуп арбьарахь ала);

117. Чаклеи (ааѡтроуп, Хьыраху аѡадахьы).

V. Куламыр иацанак'уа атыѡхьызкуа:

118. Аагуарта (Мыкуи Куламыри рыбжьара, Цакура иааѡтра иавоуп амраташэарахь ала);

119. Аара (Ааѡтроуп, Ачамхара иазааигуоуп, амраташэарахь ала);

120. Абз аѡыца (Куакумаси Ашэлашарей рыбжьара);

121. Адѡа ацыхуа (Ашэра ахуы иавоуп, Аагуарта илвдлахьы);

122. Ақампырра (Чырып хәа иахъашьтоу аҫада-хьы);
123. Аңсара ҫара (Адәҫа атыхуа анаҫс);
124. Арасагуарта (Мерцхулаа рааңтра анаҫс);
125. Ахаңгуарта (Мерцхулаа рааңтра ааҫс, амра-ташәарахь).
126. Ачамхара (Аареи Куакумаси рыбжьара);
127. Ашьхартың (Ламиаа рхаблеи Ашьхартың акуареи рыбжьара);
128. Ашәлашара (Абз аҫыта иавоуп амраташәарахь ала);
129. Ашәра ахуы (Аагуартеи Адәҫа атыхуеи рыбжьара);
130. Аңьейлыхра (Мыку азы арбьарахьтәи аган, Хьыраху иазымариашан);
131. Багуаң (Қьырса ишьапы ахьңиказ иавоуп);
132. Гуагуыла ичамхара (Қьырса ишьапы ахьңиказ аҫадахьы);
133. Кархалаа рқьаңта (Куабали Инал-иңха лтыңи рыбжьара);
134. Куабал (Цьанкуази Кархалаа рқьаңтеи рыбжьара);
135. Инал-ңха (Катиа) лтың Кархалаа рқьаңта иазааигуоуп, Ёиц икуара иатәуп);
136. Куакумас (Ачамхареи Абзаҫытеи рыбжьара);
137. Қьырса (Қаңбаиа) ишьапы ахьңиказ (ааңтроуп, Ақампырра иазааигуоуп);
138. Ламиаа рхабла (Мыкуи Куламыри ахьейлало);
139. Лапат (Хасахьей Цьанкуази рыбжьара);
140. Мадырбей (Талкак ахы);
141. Мерцхулаа рааңтра (Тхьынаа рқьала ахуы иавоуп амраташәарахь ала);
142. Мыку арха (Куаламыр ахабла иахьатцанак'уа);
143. Талкак (Аңьейлыхра анаҫс амратыларахь);
144. Тхьынаа рқьала ахуы (Талкак иазааигуоуп);
145. Цакуыра (Габниа) иааңтра (Мыкуи Багуадыи рыбжьара);
146. Цакуыра итәа (Цакуыра иааңтра иатәуп);
147. Чырып (Багуаңи Арасагуартеи рыбжьара);
148. Шьанкуаз (Лапати Куабали рыбжьара);
149. Фафа қьала (Ёиц икуара иахьазейиңшу агутан).

VI. Хацъымкыт иатцанак'уа
атыпъхьызкуа:

150. Абаагуашэ (Никуа инаарей Алахэагуацарей
рыбжьара);
151. Абжьыцара (Улыс ацха ахьхыу);
152. Абзыпъ рыџада (Хабацъа строи иатэуп);
153. Абкуа ахьцаз (Ткуыча-агуы);
154. Аишэахьча (Абаагуашэи Алахэагуацарей ир-
зааигуоуп);
155. Аиџрџара (Аишэахьчей Нану лкъапътеи рыб-
жьара);
156. Акаа ркъапъта (Цъанат хэа иахьашьтоу иазааи-
гуоуп);
157. Алахэагуацара (Абаагуашэ аџадахьы);
158. Амалмыцырта (Къамшьышь иаапътра иазааи-
гуоуп, Улыс ахьку);
159. Анышэеикуатцэа (Чыхмырза иавоуп аџадахьа-
ла);
160. Арагыды (Амылмыцырта аџадахьы);
161. Ара злагылоу (латцартоуп, Качыц игуаџа иа-
зааигуоуп);
162. Ара џар зтоу (Цкуцкуа ихуы иавоуп);
163. Араџа (Мышэкуарей Цъаханьыми рыбжьара);
164. Ауахва шыапхаззала (Аџеикуа аџытцей Сары-
ми рыбжьара);
165. Ахуырмара (Ашэба икъамта иазааигуоуп);
166. Аха хуапъса (Ацэапъшьтреи Чыхмырзеи рыб-
жьара);
167. Ацэа зтагылоу (Ашьхартыпъ иавоуп);
168. Ацэапъшьтра (Гызмал икуара иавоуп арма-
рахь ала);
169. Аџаху (Аишэахьча азааигуара);
170. Аџеикуа аџыта (Ашэдү акацэара анаџс);
171. Ашьхартыпъ (Гызмал икуара иавоуп арџьарахь
ала);
172. Ашэба икъапъта (Ахурмара иавоуп аладахьы
ала);
173. Ашэдү акацэара (Цъџар иуассартеи Аџеикуа
аџытцей рыбжьара);
174. Аџыпъ дү (гуаџоуп. Аџаху иазааигуоуп);
175. Аџыпъ хьчы (гуаџоуп. Аџыпъ ду иавоуп);
176. Базџа (аапътроуп, Мышэкуара ду иавоуп Араџа
авараџы);

177. Башь (Хацьым) иуассарта (Чагьам хэа изышь-
тоу атыпъ иавоуп);
178. Инал-пъха лтыпъ (Хабацьа икъамтеи Агужь
змахи рыбжьара);
179. Куаткуат иха (Улыси Гызмал икуарей рыб-
жьара);
180. Кычыч игуаџа (Улыс иазааигуоуп);
181. Куыца икъапъта (Ахурмарей Чкуцкуа ихуи
рыбжьага);
182. Къамшьышь (Амчба) иаапътра (Амалмытыџта
иазааигуоуп — Улыс ахыку);
183. Карачы иаапътра (Улыс апъшахэа, Мышэкуара
хуцы азааигуара);
184. Леуарса (Хацьым) икуаца (Абаагуашэ азааи-
гуара);
185. Мадгу (Амчба) иаапътра (Еарыми Къамшьышь
иаапътреи рыбжьара);
186. Нану лкъапъта (Гызмал икуара ахы Анџреара
азааигуара);
187. Никуа (Хацьым) инаара (Цъанат ахы);
188. Сагьаса икъапъта (Ацэа зтагылоу иавоуп);
189. Хабацьа строи (Пыц икуара атыхэта);
190. Хабацьа (Кархалаа) икъапъта (Инал-пъха лтыпъ
азааигуара);
191. Хақы итатынтра (Сагьаса икъапъта иавоуп);
192. Чагьам (Еарыми Башь иуассартеи рыбжьара,
Ткауча иатэуп);
193. Чыхмырза (дэуп, Гызмал икуара иавоуп. ар-
марахь ала);
194. Чкуычкуа ихуы (Пъиц икуара иавоуп);
195. Чыта ира (Мышэкуара ду иавоуп);
196. Еарым (Чагьами Башь иуассартеи ирзааи-
гуоуп);
197. Цъанат (дэуп, Гызмал икуара иавоуп арма-
рахь ала);
198. Цъфар иуассарта (Ашэду акацэара иазааи-
гуоуп);

А р а с а з ы х ь т э и а з к у а р ы х ь з

а) Азиаскуа:

199. Мыку (ашьха итыцуеит. Кун иашта, Анган-
гуара хэа иахьашьтоу Амшын Еиква иалалойт (Очам-
чыра ақалакь амраташэарахьтэи аганахь ала);

200. Улыс (ашьха ицыцуеит, Отаџи Арасазыхьи ирыбжьысны Мыку иалалойт арбьарахь ала).

б) Акуаракуа, арџашкуа:

201. Абзакуара (Куламыр иалалойт, ахахьы, ар-
бьарахь ала);

202. Ажџмџа куара (Ажџмџа ахуы аџа ицыцуеит,
Мыку иалалойт армарахь ала, Дарсалиаа ркуара ала-
дахьы);

203. Азхьџеџа (Мыку ахахьы иалалойт арбьарахь
ала, Ахахџеџа аџа аџадахьы);

204. Акуара хуашь (Мыку иалалойт армарахь ала,
Чабыр икуара аџадахьы);

205. Акун икуара (Куламыр ахахьы иалалойт ар-
марахь ала, Аркуџь азы аџадахьы);

206. Алхас икуара (Мыку иалалойт армарахь ала,
Дарсалиаа ркуара аџадахьы);

207. Амџџышџа зџакнаџау (Алхас икуара иалалойт
арбьарахь ала);

208. Аџшыра аџа (Мыку ахахьы иалалойт ар-
марахь ала, Кур икуара аџадахьы);

209. Аркуџь (Куламыр иалалойт армарахь ала
Акун икуара аладахьы);

210. Аџаџара куара (Мыку иалалойт армарахь ала
Чабыр икуара аладахьы);

211. Аџшџарра куара (Мыку иалалойт армарахь
ала, Кур икуара аладахьы);

212. Ахахџеџа куаџа аџа (Мыку иалалойт арбьа-
рахь ала Азхьџеџа аладахьы);

213. Ахуарра куара (Куламыр иалалойт арбьарахь
ала, Абзакуара аладахьы);

214. Ашьхырџь аџа (Мыку иалалойт арбьа-
рахь ала. Мабыр аладахьы);

215. Ашџаџаху аџаџа аџа (Баџаџа иалалойт ар-
марахь ала);

216. Баџаџа (Мыку иалалойт арбьарахь ала, џал-
как аџа аладахьы);

217. Гызмал икуара (Улыс иалалойт армарахь ала,
џыџ икуара аладахьы, Мыку иазааиџуаны);

218. Дарсалиаа ркуара (Ажџмџа куара иалалойт
арбьарахь ала);

219. Едџы (Куаџуаниа) икуара (Мыку иалалойт
арбьарахь ала Куламыр аладахьы);

220. **Каку икуара** (Мықу иалалойт армарахь ала, Цьали Тхыней рхэаае);
221. **Кур икуара** (Мықу иалалойт армарахь ала, Апышыра куара аладахьы);
222. **Куламыр** (Мықу иалалойт арбьарахь ала Едгьы икуара ааадахьы);
223. **Мабыр** (Мықу иалалойт арбьарахь ала, Багуаць акуара аладахьы);
224. **Мышэкуара ду** (Улыс иалалойт армарахь ала, Ычц икуара ааадахьы);
225. **Мышэкуара хучы** (Мышэкуара ду иалалойт армарахь ала);
226. **Пьиц икуара** (Улыс иалалойт армарахь ала, Мышэкуара ду аладахьы);
227. **Талкак акуара** (Мықу иалалойт арбьарахь ала, Ахахэ куацэ акуара аладахьы);
228. **Тарашь (Қапба) икуара** (Куламыр иалалойт арбьарахь ала, Мықу азы иазааигуаны);
229. **Тлапсыку** (Куламыр иалалойт арбьарахь ала, Тарашь икуара ааадахьы);
230. **Хэатхэат икуара** (Мықу иалалойт арбьарахь ала, Едгьы икуара аладахьы);
231. **Цакья куара** (Каку икуара иалалойт арбьарахь ала);
232. **Цыку икуара** (Багуаць иалалойт арбьарахь ала);
233. **Цалкьиаа ркуара** (Амцэышэ зтакнахау иалалойт армарахь ала);
234. **Чабыр икуара** (Мықу иалалойт армарахь ала, Акуара хуашь аладахьы);
235. **Чаклеи акуара** (Мықу иалалойт армарахь ала, Атшээрра куара аладахьы);
236. **Шыцкуара хучы** (Шыцкуара ду иалалойт армарахь ала, Мықу азы азааигуара);
237. **Шыцкуара ду** (Мықу иалалойт арбьарахь ала, ацха азааигуара);
238. **Шьанцакуара** (Алхас икуара иалалойт армарахь ала);
239. **Цыкулар** (Аалзга иалалойт арбьарахь ала, Гуп арха, Аалзга ацха аладахьы).

в) Азыхькуа:

240. **Абкүлзыхь** (Каку икуара ахахьы иалалойт, арбьарахь ала);

241. Азыхь (Атаҳара ақуара ахы);
 242. Арасазыхь (Мықу азиас иазааиғуаны итцы-
 цуеит. Мықу иалалоит Хэатхэат икуара аладахьы);
 243. Бақтыр (Ратиа) изыхь (Генаа ркуара ахы);
 244. Дад изыхь (Цықулар иалалоит армарахь ала,
 Кагу изыхь аладахьы);
 245. Зафас (Бганба) изыхь (Ақуара хуашь иала-
 лоит арбьарахь ала);
 246. Куагу (Хацьым) изыхь (Цықулар иалалоит
 армарахь ала, Дад изыхь ааадахьы);
 247. Куақуана (Бақаталиа) изыхь (Цықулар
 ахы);
 248. Ламиаа рзыхь (Мисор изыхь иалалоит арма-
 рахь ала);
 249. Леуарсан (Харазиа) изыхь (Каку икуара ахы);
 250. Мисор (Бганба) изыхь (Ламиаа рзыхь иала-
 лоит арбьарахь ала, нас рыбагы Мықу иацлоит
 Ақуара хуашь ааадахьы);
 251. Хуанеи (Қапба) изыхь (Цитц лзыхь иацлоит
 арбьарахь ала);
 252. Харун (Қацьаиа) изыхь (Ақуара хуашь ахы);
 252. Хацьымаа рзыхь (Гызмал икуара иалалоит ар-
 марахь ала);
 254. Цитц лзыхь (Дад изыхь иалалоит арбьарахь
 ала);
 255. Чыца (Габниа) изыхь (Каку икуара иалалоит
 Абқулзыхь ааадахьы).

г) Азыжькуеи, ацьанкуеи

1. Азыжьқуа:

256. Аха иатца (Мықу иамоуп, Тхьынеи Арасазы-
 хьы рхэаа ааадахьы);
 257. Димат изыжь (Улыс иамоуп, Амалмыцырта
 ааавигуара);
 258. Тапабул (Мықу иамоуп, цақьазыжьуп, Ахаиа-
 цца азыжь ааадахьы).

2. Ацьанқуа:

259. Ажэ рцьан (Мықу азы иамоуп, Ацьсызқырта
 алааахьы);
 260. Аеква рцьан (Мықу ацха алалахьы);
 261. Дарихан лцьан (Аекуа рцьан ааадахьы);

262. Едгы (Куабуаниа) ипъан (Мыку азиас, Ажә-рпъан аџадахьы);

263. Мкыд (Тхитцыху-пъха) лпъан (Дарихан лпъан аџадахьы);

264. Хуапъ (Мерцхулаа) ипъан (Мкыд лпъан аџадахьы);

265. Цакъа пъан (Улыси Пъицикуарей ахъеилало).

3. Азмахкуа:

266. Азцэтэы (Ажәмџа аџыца, Адауы дызтоу ахапъы ацака);

267. Гуць измах (Инал-пъха лтыпъ иазааигуоуп, Куламыр ахабла);

268. Змах зтоу (Цыккулар иавоуп армарахь ала—Гупъ агу ахабла);

Арасазыхъааи Тхынааи рышьхацамџа иатцанак'уа атыпъхьызкуа:

Куламыр акыдларта (Куламыри Ахуарра-Куарей ахъеилало) — уи иадуп атыпъкуа: Ацыџа, Куакумас, Цацей, Инал-пъха лтыпъ; Куламыр анаџс — Пъшькан иаапътра, Лац (Маланзиа) иаапътра — уи Лац иаапътра иатцанак'уеит. Алгуаџара ацыхуа, Абза хучы; Лац иаапътра анаџс Мадгу (Амчба) ибшьырта, Абза абгарра Еихэа зтоу Зыкур// Зыкур иеы ахьпъсыз Аџьапуа иха, Ачырасра. Ачырасра азыжь (ацыхуа Улыска ицоит), Алгуаџара (нас ацэхэырахь укылсуеит), Сыкун игыларта, Ажә ахьыршьыз, Агужь ахьпъсыз (уи иатцанак'уеит Тагу ихра), иара убас, Цынцъал икуара иавоуп азнырцэ ала: Батиа иаапътра Тыпъ-дв. Махча игыпъ. Ашамхара ахуы. Хэат ипъацэа рынхара; Цынцъал икуара анаџс— Аеыббалара, Чычын изыхь, Шьауардын акатэара. Ацэтэарта хучы. Ацэтэарта ду, Ахапъыцэгъа, Ахампалфарта, Азкылцэа, Аблыра, Ала ахъеибафаз. Кыпъ итныора, Адџа. Талкак, Бабалеи, Ахахэ куацэ, Ламкыц уи иатцанак'уеит: Аквара еапъара, Ламкыц атышша, Фаткьарей (еихаракыуп хазфьыпъшуа ашьхакуа зегь рааста).

Соуиңсара иатанак'уа
атыңкуа:

Атоуба акацэара, Атоуба ашта, Атемыр (амѡа
авсуент), Ажэеиңшь ныхэарта, Соуиңсара аш-
та, Аңсакацкуа, Абкул зтахаз, Мдар, Ацан-
гуара, Атаацэарыхра, Акяхь, Аѡзыбжьара, Атыбь
тың, Загу итың, Быт ихахэ, Ақырдуаг (Бгаикуара
хучы ахы), Ақырдуаг ашта, Мырза, Базала ихаңы,
Зосхан ихысырта, Аңсаңақьала, Ламшьатэ (Бақата-
лна) иркара, Соуиңсара аилыцырта, Акыдларта —
араантэи амрагыларахь уңшуазар уармарахь икьоуп:
Азар ртың, Ашэаа ргыларта, Азыжь хучы, Азыжь ду,
Акамбашь зтаңсыз, Аѡызара, Асар рѣаңера; арбья-
рахь — Кун иашта.

Дауыч ашьха иатанак'уа атың-
хьызкуа (Цлоуааи Отаңааи ирцартоуп): Цьоу-
былды, Цакьазтоу, Ахуаңра, Зыдаху, Ашэра, Дырма,
Ауархал зку, Шэаныуа ихахэ, Ашларба, Цара зку,
Дауыч ашта, Аңса зацэ анаара, Цьоубылды акацэара,
Ачамхара, Ахэымп, Ахэымп аилыцырта, Гыд иуадара.

Атаратэи ақытсовет

1. Ак. Атара (ахэаакуа: аѡада — Атара-ерманқыт;
амрагыларахь — Цихуаш азиас, ахаб. Тоумышь, ак.
Кындыб; алада — ак. Кындыб, Кындың-ѣыц, Аракьяеы;
амраташэарахь — Кудры азиас, Азѡыбжьа).

Атара ахаблакуа:

2. Андыбулоу// (Надыбулоу)// Атара-агуы (ахэаакуа:
аѡада — Атарба ихэаста; амрагыларахь — Нахурзоу;
алада — Нахурзоу, Набжьоу; амраташэарахь — Наб-
жьоу, Атара ахуы);

3. Атара ахуы (ахэаакуа: аѡада-Атарба ихэаста;
амрагыларахь — Набжьоу; алада — Аракьяеы, Аз-
ѡыбжьа; амраташэарахь — Кудры азиас);

4. Атарба ихэаста// Тарба ихэаста (ахэаакуа: аѡа-
да — Атара-ерманқыт; алада — Атара агуы; алада-
мраташэарахь — Набжьоу; амраташэарахь — Кудры
азиас, Атара ахуы);

5. Набжьоу (ахэаакуа: аѡада-Атарба ихэаста, Ата-
ра-агуы; амрагыларахь — Нахурзоу; алада — Аракья-
еы; амраташэарахь — Ахалдаба, Азѡыбжьа).

6. **Нахурзоу** (ахэаакуа: ааада-Атарба ихэаста; амрагыларахь — Цихуаш азы, ахаб. Тоумышь; алада — ақ. Қындыб, Қындыб-қыц; амрағашэарахь — Набжьоу).

1. **Андыбулоу** (Надублоу) // Атар а-агуы иацанак'уа адыпхьызкуа:

7. **Бытэаа рхэаста** (чаиртоуп, Атара аху ахабла иазааигуоуп);

8. **Қыапта хучы** (Пшьахатцкар акуара иавоуп ар-марахь ала);

9. **Уатрын** (Атараа русхэарта ахьгылоу).

II **Атара ахуы ахабла иацанак'уа адыпхьызкуа:**

10. **Абалбар икыапта** (Ашта иацанак'уеит; Абалбар — дызлагарахьчан);

11. **Абыхуаа рааптра** (Амыцмыщра аладахьы);

12. **Адлеиаа рхабла** (Набжьоуи, Аракьыеи, Дабақыти ирыдуп);

13. **Адэеибаркыра** (Кьаса иавоуп амрағашэарахь ала);

14. **Акьаса//Кьаса** (лацартоуп, Дабақыт иазааигуоуп);

15. **Али** (Бигуаа) иааптра (Ахурмара аладахьы);

16. **Алыкьса** (Адлеиба) идгьыл (Адэеибаркыра иацанак'уеит);

17. **Амыцмыщра** (Ацэапшьра иавоуп амрагыларахь ала, 2-қа км. инахараны);

18. **Апсаа ргыларта** (Бьець икуатца иадуп Кудры аганахь ала);

19. **Араса зтагылоу** (Барақыат иавоуп);

20. **Арацэарцарта** (Бьець икуатца иазааигуоуп);

21. **Арлан икыамта** (Барақыат иавоуп);

22. **Атурнепстра** (Гач ихэарра иавоуп, атурнепс (ачархал) лацартоуп);

23. **Атара ахуы азлагара** (Бигуаа ркуатца хэа иахьашьтов. Кудры абаа аладахьы);

24. **Ахурмара** (Кудры ахыку, Ашта акынтэи 500-қа метра иласкыагоуп);

25. **Ахэаа ркуатца** (Кудры ахыку Бигуаа ркуатца иавоуп);

26. **Ацэапшьра** (Кудры ахыку Бата икыамта иавоуп);

27. Ашта//Чачаа рашта (Кудры ахыку, Кудры абаа афадахьы);
28. Бата (Гуацъаа) икъамта (Али иаацтра иавоуп);
29. Барақьат (Адэеибаркыра иавоуп амраташэарахь ала);
30. Бигуаа ркуаца (Кудры иагахьеит);
31. Бигуаа рхабла (Кудры абаа иавоуп аладала);
32. Валодиа (Адлеиба) идгьыл (Адэеибаркыра иатанак'уеит);
33. Батара (Допуа) иць (Лыгу иаацтра афадахьы, хэаууп);
34. Ёьець икуаца (Тарба ихэастеи Цыцмаа ркъамтеи рыбжьара);
35. Ита (Адлеиба) идгьыл (Адэеибаркыра иатанак'уеит);
36. Зыкур (Адлеиба) икъамта (Барақьат иавоуп);
37. Кака (Адлеиба) иаацтра (Бата икъамта афадахьы);
38. Куагу (Цанба) иаацтра (Мачагуа икъамта иавоуп);
39. Куаташь (Цанба Самсон набду) ибна (Набжьоу иавоуп амраташэарахь ала);
40. Кудры абаа (Чачаа рашта аладахьы, Кудры ацъаф — Ацъснитэи абаа дукуа ируакыуп);
41. Кукуна ибна (Атарба ихэыста ацыхуа — Ажьшара хэа иахьашьтоу инаркны Кудры ахыку Чачаа раштанза);
42. Куцьмахан (Ахэба) икъамта (Ашта аладахьы);
43. Қьазым (Цанба) иадгьыл (Аракъаеи Атарей рхэаа иавоуп);
44. Қьырса (Цанба) илашара (Арлан икъамта иавоуп);
45. Лыгу (Габниа) иаацтра (Атарей Азэыбжьей рхэааф);
46. Махаз (Цьынцьал) икъамта (Ацэацшьра аладахьы);
47. Мачагуа (Цанба) икъамта (Чанаа рхабла Набжьоу ахэаа иазааигуоуп);
48. Мшэагу (Цьынцьал) идгьыл (Адэеибаркыра иатанак'уеит);
49. Татеи (Кутниа-пъха) лкъамта (Ашта аладахьы);
50. Хабыгу (Цанба) ихэаста (Хақыбей икъацта иавоуп амрагыларахь ала);

III. Атарба ихэаста иацанак'уа
атыпъхьызкуа

51. Хуча (Чанба) иааптра (Адлеиаа рхаблей Чанаа рхаблей рыбжьара);

52. Хына (Кутцниа) иааптра (Хуча иааптра аладахьы);

53. Хазарат (Кутцниа) иааптра (Хуча иааптра аварафы);

54. Хакыбей (Цьынцбал) икъапта (Махаз икъапта аварафы);

55. Цыцмаа ркъапта (Атарба ихэаста иазаангуоуп);

56. Чача (Адлеи) иааптра (Кака иааптра иавоуп);

57. Чанаа рхабла (Набжьоу иавоуп амрашашэарахь ала);

58. Ажэанба ихуы//Багателиаа рхуы Гьягьяа рхуы иазаангуоуп);

59. Алзатэ (Шьашь ихуы иатэуп);

60. Араду (Атарба ихэаста акьакьара, амфа амрашашэарахьтэи аган);

61. Ахэатраз (Шьашь ихуы иатэуп);

62. Атэанаа (Тарба ихэаста афыца);

63. Гуацьяна икуакуа (Пъшьакуа акуара ахы);

64. Гьягьяа рхуы (Карач ихьаца аладатэи аган);

65. Гьери (Кутцниа) икъапта (Пъшьакуеи Кыдракуареи рыбжьара);

66. Црап ифада (Царцу иадуп; Црап дшааниуаз даапсан убра дзымхалейт рхэоит);

67. Дамани ихуажэра (Кыдра куара ахы);

68. Жьшара (Кудры ахыку, ажэытэ убра ажьызеизыргон);

69. Карач (Кутцниа) ихьаца (Куалбакь икъапта атыхуа);

70. Куалбакь икъапта (Кыдракуара ахыку, уажэычаиртоуп);

71. Лампроу (Араду хэа иахьашьтоу икоуп; Арадынхон 1949 шыкусанза абырзен, Лампро зыжэлаз);

72. Маршьанаа рхуы//Шьашь (Кутцниа) ихуы (Гьягьяа рхуы иазаангуоуп);

73. Нушька (Кутцниа-пъха) лкъамта (Куакуаа рхуы ахэаа иазаангуоуп);

74. Царцу (Хуны икоуп, Кудры иазаангуоуп; Царцу хэа ажэла ыкан рхэоит);

IV. Набжьоу ахабла иацанак'уа
атыпхьызкуа

75. Ахэархкаара (Сампъриа аладахьы);

76. Кардама (Ацараа рымсаду иавоуп амрагыла-
рахь ала);

77. Мац икуацара (Ацареи Аракьыеи рхэаа, амса-
ду амраташэарахьтэи аган);

78. Санарда (Кутцниа) идгьыл (Царашь идгьыл ала-
дахьы аракьыеаа рхэаа иавоуп);

79. Сампъриа аккара (Куаташь ибна иавоуп — Ад-
ленаа рхабла);

80. Тагу икьапъта (Сампъриа ахы);

81. Царашь (Кутцниа) идгьыл (Шьака иаапътра
аладахьы);

82. Шьака (Латариа) иаапътра (Ахэар хкаара ала-
дахьы).

V. Нахурзоу ахабла иацанак'уа
атыпхьызкуа:

83. Абарак (хэастоуп, Нахурзоу ахуы ацыхуа);

84. Абарак зтагылоу (Луба лапхьа ачаирта иа-
воуп);

85. Арбуниа ихуы (Нахурзоу ахуы иавоуп ацыхуа-
хьшэа);

86. Адапътра (Ацута иатэуп, Қыжэзи Қыдракуареи
ахьейлало);

87. Азмах зтоу (Қыдракуара иавоуп армарахь ала);

88. Акамбашьрфуара (Хууп. Қыжэзи Қыдракуареи
ирыбжьоуп);

89. Алаха зтагылоу (Даутиа иатэуп);

90. Ар ртэарта (Ацута аладахьтэи аган, Қыжэзы
армарахь ала хуны иавоуп);

91. Астахановка (Чаиртоуп, Даутиа иатэуп);

92. Атунгтра (Луба лапхьа ачаирта иавоуп);

93. Ахуанаа (Нахурзоу иахаблоуп, Куакуаа рхуы
иавоуп амраташэарахь ала);

94. Ахуоу (Кындби Ацареи рхэаае, Даутиа иатэуп);

95. Ахоура (Асыца ахабла акьакьарахь);

96. Аха зтагылоу (Даутиа иатэуп);

97. Ацута (Камбашьрфуара аладатэи ацыхуа);

98. Асыца (Нахурзоу ахуы аладатэи асыца хабла-
тас итбаауп);

99. Гьагьа (Кутцниа-пъха) лчеирта (Куакуаа рхуы—
Даутиа иатәуп);
100. Гьаргь (Цьалафониа) иапъхьа (чаиртоуп, Чыбу-
ахы);
101. Даҕа (Ачба) икъамта (чаиртоуп, Гьаргь иапъ-
хьа аҕадахьы);
102. Даутиа (Кындб ахәаа иавоуп, Куакуаа рхуы
иатәуп);
103. Иашаа ркъамта (Даутиа иавоуп амраташәа-
рахь ала);
104. Иашаа рхәыста (Даутиа иатәуп);
105. Куакуаа рхабла (Куакуаа рхуы агута иахьа-
зейкароу);
106. Куакуаа рхуы (Нахурзоу иахаблоуп, Цихуаш
ази Ажәытә-Кындби ирыбжьоуп);
107. Кьамышә (Бытәба) иапъхьа (чаиртоуп, Атарба
иҳәастеи Куакуаа рхуыи рхәааҕ);
108. Казаут (Кутцниа) икъапъта (Кыжәзы иавоуп
арбьарахь ала);
109. Луба лапъхьа (чаиртоуп, Даутиа аҕадахьы);
110. Малениа (Куатцниа-пъха) лчеирта (Даутиа
иатәуп);
111. Мшәылды икъапъта (Ар ртәарта иазааигу-
оуп);
112. Набыртан (Кындыб-ҕыц аган, абжа асовнха-
ра иагеит);
113. Нахурзоу ахуы (Куакуаа рхуыи Аҕытсеи рыб-
жьара);
114. Пъшыиа (Аҕытца абнара зегьы Кындбынза);
115. Рома (Кутцниа) иапъхьа (чаиртоуп, Ахуоу ахы);
116. Татиана лчеирта (Азмах зтоу иавоуп аҕадахь-
тәи аган ала);
117. Чакьара//Чакьара (Адлеиба) иааптракуа (уа-
жәы акутаазарта афабрика ахьдыргылаз атып);
118. Чураб (Атара-ерманкыт ахәааҕ, Цихуаш
ахык);
119. Чапас (Арбуниа) икъапъта (Арбуниа ахуы иа-
тәуп);
120. Чыбу (Цихуаш азы иавоуп, Хьына лзыхь-
ныршә);
121. Чыка (Делал-Облыи) лчеирта (Кындб ахәааҕ—
Даутиа иатәуп);
122. Шьалуа (Кутцниа) иапъхьа (чаиртоуп, Ахуоуи
иареи амҕаду рыбжьоуп);
123. Цьармиа (Чакьара иавоуп).

Атаратэи азкуа рыхъз

а) Азиаскуа:

124. Кудры (Ашьхарахь ицыцуеит, Атара навсуеит амраташэарахь ала).

б) Акуаракуа рыхъз:

125. Азтаха (Атара ахуы, ахабла Ажьшара хэа иахъашьтоу ахы ак'уеит — Дача иалсны амшын иалалойт);

126. Азхыда (Кукуына ибна хэа иахъашьтоу ахы ак'уеит, Дабакур иалалойт армарахь ала);

127. Акуаш-цхакуара//Акыдракуара (Тарба ихэаста, ахабла Дамани ахуажэра хэа иахъашьтоу ицыцуеит, иахъы Акыдракуара ахъзуп, алада, Атара агуахъы—Акуашцхакуара; Пъшьакуа//Пъшьахатцкар иалалойт армарахь ала);

128. Акыдракуара — уахуаф. Акуашцхакуара;

129. Ацарзы//Куатапей (Атарба ихэаста акалтан ицыцуеит, ахъы Куатапей хэа иашьтоуп, алада, Очамчыреи Акуеи ирыбжьысуа амџаду зааигуара — Ацарзы ахъзхалойт — амшын иалалойт Олагуана хэа иахъашьтоу);

130. Гьадлач икуара (Куакуаа рхуаны ицыцуеит, Кыжэзы иалалойт армарахь ала);

131. Дабакур (Атара ахуы ахаблан ицыцуеит, Аракъаеы иалсны Цкуаргьыл ахаблан амшын иалалойт.);

132. Куатапей — уахуаф. Ацарзы;

133. Кыжэзы (Атарба ихэаста ахабла атыхуан ицыцуеит, Акуаш цха куара иалалойт арбъарахь ала);

134. Пъшьакуа (Атарба ихэаста ахаблан, Гуацъана икуакуа хэа иахъашьтоу ицыцуеит, Пъшьахатцкар иалалойт арбъарахь ала);

135. Пъшьахатцкар (Атарба ихэаста акны ицыцуеит, Цашъа иалалойт арбъарахь ала);

136. Цихуаш (Тоумышы Атареи ирыбжьысуеит, Тоумышь иалалойт арбъарахь ала).

в) Атаратэи азыхъкуа рыхъз:

137. Бигуаа рзыхь (Кудры ахуы ахаблан ицыцуеит, Кудры иалалойт армарахь ала);

138. Бинагу (Кутцниа) изыхь (Атарба ихэыста ицыцуеит, Гьшьакуа иалалоит армарахь ала);
139. Гыд (Кутцниа) изыхь (Ахунаа ахабла ицыцуеит, Акыдракуара иалалоит армарахь ала);
140. Гыд изыхь (Ар ртэарта ицыцуеит, Қыжэзы иалалоит армарахь ала);
141. Иашаа рзыхь (Куакуа рхуы ицыцуеит, Акуашцха акура иалалоит армарахь ала);
142. Қарач изыхь (Атарба ихэыста ицыцуеит, Акыдракуара иалалоит арбьарахь ала);
143. Јауан (Маршьан) изыхь (Атарба ихэаста ицыцуеит, Гьшьакуа иалалоит арбьарахь ала);
144. Махабет изыхь (Атарба ихэаста ицыцуеит, Акыдракуара иалалоит арбьарахь ала);
145. Мырзакан (Маршьан) изыхь (Атарба ихэаста ицыцуеит, Гьшьакуа иалалоит армарахь ала);
146. Мыцьгур (Кутцниа) изыхь (Атарба ихэаста ицыцуеит, Гьшьакуа иалалоит армарахь ала);
147. Тыкуа изыхь (Атарба ихэаста ицыцуеит, Гьшьакуа иалалоит армарахь ала);
148. Уахта (Арбуниа) изыхь (Ахунаа ахабла ицыцуеит, Қыжэзы иалалоит армарахь ала);
149. Хына лзыхь (Куакуаа рхуы ахаблан, Цихуаш азы нахьаду ицыцуеит, Цихуаш иалалоит арбьарахь ала);
150. Хагьар (Кутцниа) изыхь (Атарба ихэаста ицыцуеит, Акыдракуара иалалоит арбьарахь ала);
151. Шьакьыр (Куачахьиа) изыхь (Афыта ахабла ицыцуеит, Цихуаш иалалоит арбьарахь ала);
152. Цьарнас (Куакуаба) изыхь (Куакуаа рхуы ицыцуеит, Акуашцхакуара иалалоит армарахь ала).

г) Атаратэи ацецькуа рыхьз:

153. Куагу (Чанба Самсон иаб) ицець (Кудры ахуы ахабла);
154. Куанциа лцець (Набжьоу ахабла, Сампъриа аладахьы);
155. Рашьыт (Чанба) ицець (Кудры ахуы ахабла);
156. Хабыць (Кутцниа) ицець (Набжьоу ахабла);

д) Азмахкуа рыхьз:

157. Азмахзтоу (Куакуаа рхуы ахабла, Акыдракуара иавоуп армарахь ала).

Атара-ерманқытәи ақытсовет

1. Ак. Атара-ерманцәа//Атара-ерманқыт (ахәаакуа: аҭада — Цыгбарда — Ахуца; амрагыларахь — Тоумышь ахабла; алада — Атара; амраташәарахь — Кудры азиас).

Атара-аерманцәа//Атара-ерманқыт ахаблакуа:

2. Алапжанкуара (ахәаакуа: аҭада — Цыгбарда — Ахуца; амрагыларахь — Цыгбарда; алада — Атара; амраташәарахь — Наа ахбла);

3. Деңегинза (ахәаакуа: аҭада — Алапжанкуара, Цыгбарда — Ахуца, амрагыларахь — Цыгбарда; алада — Атара; амраташәарахь — Алапжанкуара, Наа);

4. Наа (ахәаакуа: аҭада — ак. Амзара, Цыгбарда — Ахуца, амрагыларахь — Цыгбарда — Ахуца, Алапжанкуара; алада — Атара; амраташәарахь — Кудры азы).

1. Алапжанкуара ахабла иацанак'уа атыпхьызкуа:

5. Адлеиаа ргуаҭара (Алапжанкуара ахы);

6. Акаламра (Самсон икбапта ацыхуа);

7. Наа адаларта (Самсон икбапта амраташәарахь-тәи аган);

8. Самсон (Лакр) икбамта (Наа амҭа адалартеи ақыта ацентри рыбжъара, кьакъароуп);

9. Цынцъалаа ркбаптакуа (Царцуи Гуацъан икуа-куеи рыбжъара);

2. Деңегинза ахабла иацанак'уа атыпхьызкуа:

10. Асар рымҭа (ақыта ацентр инаркны Тоумышь апшахәа акынза ицо ахуы);

11. Базар (ақыта ацентр);

12. Круклук//Крыклук (Деңегинза ахахьы ала иавоуп);

13. Кучымаа (Сергеи Кучимиан дахьынхоз Куабуаниа-пха лбака ахы);

14. Мандара (еихарақыран Тоумышь азы иавоуп);

15. Мжәарахуы (ақыта ацентри Атара-аңсуеи рыбжъара);

16. Шатиҭа дахьыршьыз (Кырклыку ацыхуа).

3. На а ахабла иацанак'уа а тыпъхьызкуа:

17. Азапан (Пскал ацака — Кудры ахыку);
18. Анцара (Кудры ахыку иавоуп гааи Амзареи рхэааф);
19. Апаран (Азапан ааадахьы ажэытэ апаран ахь-хыз);
20. Атаранца (Анцара аладахьы — Кудры ахыку);
21. Наарха (Кудры афшахэа);
22. Пскал (Азапани Цыгбарда — Ахутеи рыбжъара).

А т а р а - е р м а н к ы т т э и а з к у а :

23. Алапанкуара (Адлеиаа ргуааа ахы ак'уеит, Кудры иалалойт Царцуи Атара-ерманкытеи рхэааф);
24. Гынз (Кырклыку ицыцуеит Тоумышь иалалойт арбъарахь ала);
25. Самсон (Лакр) изыхь (Алапанкуара ахы).

Баслахутэи ақытсовет;

1. Ак. Баслаху (ахэаакуа: ааада — Мыркула; амрагыларахь — Акуаскъа, Пакуашь; алада-мрагыларахь — Аалзга азиас; алада — Аалзга азиас Очамчыра; амраташэарахь — Очамчыра, Мыркула).

Баслаху ахаблакуа:

2. Абжъааптра//Баслаху-агуы (ахэаакуа: ааада — Абдарра ахабла; амрагыларахь — Ахыуаа; алада — мрагыларахь — Аалзга азиас; алада — Ашыцра, Додлан; амраташэарахь — Додлан);
3. Абдарра (ахэаакуа: ааада — Азикуа, Мыркула; амрагыларахь — Акуаскъа-фыц; алада — Абжъааптра; амраташэарахь — Маркула, Очамчыра);
4. Акуаскъа-фыц (Ахэаакуа: ааада — Мыркула; амрагыларахь — Акуаскъа; алада — Абжъааптра, Ахыуаа; амраташэарахь — Абдарра);
5. Ахыуаа (ахэаакуа: ааада — Абдарра; амрагыларахь — Акуаскъа-фыц; алада — Аалзга азиас, Ашыцра; амраташэарахь — Абжъааптра);
6. Ашыцра (ахэаакуа: ааада — Абжъааптра; ам-

рагыларахь — Ахыуаа; алада — Аалзга, Додлан;
амраташэарахь — Додлан);

7. Додлан//Наудлен (ахэаакуа: асада — Маркула,
Абдарра; амрагыларахь — Абжыааптра, Ашыцра;
алада — Аалзга, Очамчыра; амраташэарахь — Очам-
чыра).

I. Абжыаптра//Баслау-агуы
иацанак'уа атыпхьызкуа

8. Абжыбдарра (Баслаху — агуы Абдарра ахаб-
леи рыбжьара);

9. Адыбацра (Абжыбдарра хэа иахьашьтоу икоуп,
аихамса иазааигуоуп);

10. Аеродром (Баслаху арха агуа);

11. Акуараш (Аалзга апшахэа, ахыуаа рганахь);

12. Атэмаа радгьыл (Баслаху агуы ахахь);

13. Баслаху арха (Аалзга апшахэа Баслаху-агуы
иахьатанак'уа);

14. Берзыху ибаа//Берзыхуаа рбаа//Баслаху абаа
(Ацмааптра//Баслаху-агуы амрагыларахьтэи аган,
Ахыуаа иахьаду);

15. Гудым (Атэмаа) ицэа (Баслаху агуы Атэмаа
рыдгьыл хэа иахьашьтоу аварафь);

16. Мелтон (Бганба) инхарта (Баслаху-агуы аха-
хь);

17. Шьахан (Цьынцбал) инхарта (Баслаху арха
агуы);

II. Абдарра ахабла иацанак'уа
атыпхьызкуа:

18. Азикуа ахыку (Азикуа армарахь ала иавоу ад-
гьылкуа);

19. Елызбар (Тарба) инхарта (Камшьышь инхарта
иазааигуоуп);

20. Камшьышь (Цьынцбал) инхарта (Абдарра ам-
рагыларахьтэи аган).

III. Акуаскья-фьц иацанак'уа
атыпхьызкуа:

21. Абдарра (Акуаскья-фьц Афыцынхацэа рсадахь-
тэи аган);

22. Ахѣарра (Ахыуаан Акуаскъа-ѣыци рыбжьара);
 23. Аѣыцынхацѣа (Акуаскъа-ѣыц уажѣы агыркуа ахьынхо).

IV. А х ы у а а и а ц а н а к ' у а
 а т ы ъ х ь ы з к у а:

24. Адикун инхарта (Ауахуама азааигуара);
 25. Ауахуама ахуы (Баслаху-Ахыуаа рѣы ауахуама ахьыкугылоу, Аалзга аѣшахѣа ахьыку);
 26. Ах иныхѣарта (Акуаскъа-ѣыци Ахыуаан рхѣаа иазааигуоуп);
 27. Жѣанаа рызлагара (Ахыуаа Акуаскъа иахья-воу);
 28. Мыца (Хьѣциа) инхарта (Ахыуаа ахабла);
 29. Разан (Цьынцъал) инхарта (Царашь инхарта иазааигуоуп);
 30. Рома инхарта (Ахыуаа аѣадатѣи аган);
 31. Царашь (Қанцараа) инхарта (Мыца инхарта иавоуп);
 32. Шьякрылаа рашта (Берзыху ибаа аѣадахьы)..

V. А ш ы ц р а и а ц а н а к ' у а
 а т ы ъ х ь ы з к у а:

33. Гьаргуал (Чачба) иашта (Ашыцреи Баслаху-агуи рхѣаа иазааигуоуп);
 34. Гьаргуал излагара (Ашыпра. Аалзга аѣшахѣа);
 35. Патыху (Гуаѣиа) инхарта (Додлани Ашыцреи рхѣаа иазааигуоуп).

VI. Д о д л а н // Н а у д л е и и а ц а н а к ' у а
 а т ы ъ х ь ы з к у а:

36. Додлан арха (Додлан иахьатцанак'ва Аалзга аѣшахѣа);
 37. Додлан ахуы (Додлан аѣадала иавоу аихара-кыра).

Баслахутѣи азкуа рыхьз

а) Азиаскуа, акуаракуа:

38. Аалзга (Хуацъал ашьхарахь итцытцует, Баслаху иавсуует алада-мрагыларахь ала);

39. Азикуа (Гуѣ ақыда ахы ак'уеит, Баслаху навсуеит аџадатѣи аган ала);

40. Азлагара азы (Ауахуама аџадахы Аалзга иацрыцуеит, Аалзга иалалоит Ашыцра иахьацанак'уа?);

41. Амакара (Абдаррей Акуаскья-ѣыци рыбжьара ахы ак'уеит, Аалзга иалалоит арбьарахь ала).

б) Азыхькуа:

42. Гьаргь изыхь (Азлагара азиас иалалоит);

43. Кутат (Хунзиа) изыхь (Гьаргь изыхь иалалоит).

в) Азыжькуа, аџанкуа:

44. Кьыскьынць (Шьякрыл) изыжь (Аалзга иамоуп Ахыуаа рхабла иахьаду);

45. Цьат (Нацкьебиа) иџан (Ашыцра ахабла иахьатанак'уа).

г) Ацецькуа:

46. Дархана лцеиць (Баслаху аѣыцнхацѣа уахьынрылало).

Гуѣтѣи ақытсовет

1. Ак. Гуѣ (ахѣааква: аџада — Тхьына, Арасазыхь: амрагыларахь — Ткуарчал акалакъ; алада — Аалзга, ақытакуа — Ткуарчал, Ыакуашь; амраташѣарахь — Акуаскья-ѣыц, Цьал).

Гуѣ ахаблакуа:

2. Акуаскья (ахѣааква: аџада — Заган; амрагыларахь — Ешкыт; алада — Аалзга, Ыакуашь; амраташѣарахь — Акуаскья-ѣыц, Баслаху);

3. Ашѣаа ргуаџа (уажѣы АДД аѣы агуаџара хѣа иарбоуп; ахѣааква: аџада — Тхьына, Арасазыхь; амрагыларахь — Падгу алада — Ешкыт амраташѣарахь — Цьал, Тхьына);

4. Ацьямџазра (ахѣааква: аџада — Арасазыхь, ашьхара; амрагыларахь — Ткуарчал; алада — Аалзга, Чатѣкыт; амраташѣарахь — Падгу);

5. **Ешқыт** (уажэы Гупь хэа АДД ағы иарбоуп; ахэаакуа: аҫада — Тхына, Ашэаа ргуаҫа; амрагыларахь — Ырадгу; алада — Аалзга, Ыракуашь; амраташэарахь — Акуаскья, Заган, Цьал);

6. **Заган** (ахэаакуа :аҫада — Цьал-аҫсуа, Цьал-агыруа; амрагыларахь — Ешқыт; алада — Акуаскья; амраташэарахь — Маркула);

7. **Ырадгу** (ахэаакуа: аҫада — Арасазыхь, амрагыларахь — Ацьямҫазра, Чацэқыт; алада — Аалзга азы; амраташэарахь — Ешқыт);

8. **Чацэқыт** (ахэаакуа: аҫада — Ацьямҫазра; амрагыларахь — Ацьямҫазра, алада — Аалзга, Акуарчаҫан; амраташэарахь — Цыкулар акуара, Ырадгу).

I. Акуаскья иацанак'уа атыпхьызкуа:

9. **Ажабаара** (Цьалка ицо амҫа аахыс, Гупь аган);

10. **Азлагара зтагылоу** (Акуаскья арха, Аалзга иҫа-тылан, Мрамба акуара аладахьы);

11. **Аккара** (Акуаскья адэыҫба станция амҫадун рыбжьара).

12. **Акуаскья арха** (Аалзга аҫшахэа Мрамба-куара инаркны алада);

13. **Ауахуама зтагылоу** (Мрамба куара армарахь-тэи аганыхь игылоуп Аалзга иҫаҫшуа);

14. **Багаталиаа рхабла** (Акуаскьеи Ешқыти рхэаа иавоуп);

15. **Габлаиаа рхабла** (Делаа рхуы иавоуп амраташэарахь ала);

16. **Гурулаа рхабла** (Гуриантэи иааз роуп, Мацхара-швили рыжэлоуп, Акуаскья адэыҫба станция ахьы-коу акуша-мыкуша инхоит);

17. **Дагургулиаа рхабла** (Гурулаа рхаблеи Дагургулиеи рыбжьара);

18. **Делаа рхуы** (Мрамба-куареи Габлаиаа рхаблеи рыбжьара);

19. **Пахуала (Багаталиа) икьямта** (Акуаскьеи Загани рыбжьара Ешқыт ахэаа азааигуара);

20. **Убериаа ркьямта** (Габлаиаа рхабла иавоуп амраташэарахь ала);

21. **Петра (Чараиа) инхарта** (Делаа рхуыи Габлаиаа рхаблеи рыбжьара);

22. **Шьарван ибагыр** (Акуаскьеи Ешқыти рыбжьара Мрамбакуара амҫаду ахьейхнатэо акуша-мыкуша).

II. Ашэаа ргуаџа иацаиак'уа
атыпъхьызкуа:

23. Абаашьяпы (Ашэаа ркъапътакуа рхы);

24. Акуарч ахуы (Ашэаа ргуаџа иахагылоуп аџадамраташэарахь ала, хуеихаракыуп аладатэи аган ѳкъара баапъсны икоуп);

25. Алоу (Маршьан) икъамта (Каку икуарантэи амраташэарахь ала уахьыџхало);

26. Аныхэарта (Акуарч ахуы азкуа къакъараны, ипъшзараны икоуп, ажэытэ ара еиуеипъшым аныхэаракуа мџапъыргон);

27. Арагыдра ахуы (Каку икуара армарахьтэи аган, Арасазыль ахэаа аганахь, азнырцэ Ашта хэа иашьтоуп);

28. Аурыс идэы (Каку икуара апъшахэа, уажэы Гупъи Тхьынеи ирыбжьысуа амџа адэы иагулсуеит).

29. Ахуца (Акуарч ахуы авца, Каку икуарака итапъшуа);

30. Ахэасапъшь (Гуарамиаа рхуы ацака Каку икуара ахыку азыжьгы амоуп Ахэасапъшь азыжь хэа иашьтоуп);

31. Ацыбмџа (Ашэаа ркъапътакуа ркынтэи Гуарамиаа рхуы ихалоит);

32. Аѳапъара (Арагыды ахуы ацака);

33. Ашта (Маршьанаа нхон, Лад изыхь аџадахьы, Каку икуара арбъарахьтэи аган, Арагыды ахуы аарцэ);

34. Ашэаа ркъапътакуа (Каку икуарей Гуарамиаа ркуарей рыбжьара);

35. Аџыца (Ахэасапъшь аџадахьы);

36. Гуарамиаа ркъапътакуа (Арасазыхь ахэаа иазааигуоуп Каку икуара армарахьтэи аган);

37. Гуца (Ашэба) икъамта (Каку икуара иавоуп армарахь ала);

38. Гьаргьиаа ргуаџа (Ашэаа ргуаџа ацыхуан, Тхьына иахьаду);

39. Зыкур (Гьаргьиа) икъамта (Камачыц лкъамта иавоуп амраташэарахь ала, Тхьынака итапъшуа);

40. Камачыц (Гьаргьиа-пъха) лкъамта (Каку икуара арбъарахь ала уахьыџхало);

41. Таць икуаца (Ашэаа ргуаџа ацыхуа Ешкыт иахьаду);

42. Тамшьыгу (Ашэба) ирха (Гьаргьиаа ргуаџа, Каку икуара иавоуп арбъарахь ала, Тхьына ахэаа иазааигуаны);

43. Чажэ икъамта (Тамшьыгу иарха ахахьы).

Ацъампъазра иацанак'уа
атыпъхьызкуа:

Ацъампъазра ажэытэ хаз қытан икан, адгьыл ра-
цэаны иацанак'уеит, ишоит обаны:

44. Ацста хабла (ахэаакуа: аоада — ашьхара;
амрагыларахь — Ыецъыр; алада — Ацъампъазра, Аи-
сырра хуцы; амрадашэарахь — Ацъампъазра, Араса-
зыхь);

45. Ацъампъазра ахабла (ахэаакуа: аоада — Ацс-
та; амрагыларахь — Ткуарчал ақалакъ; алада —
Аалзга, Чацэқыт; амрадашэарахь—Чацэқыт, Ыадгу).

а) Ацста ахабла иацанак'уа
атыпъхьызкуа:

46. Аа зацэ ахьгылоу (гылартоуп, Атшэарра иа-
зааигуоуп, Мыку азы аган);

47. Абаажэ (Аеымоа уахьылбаауа Ыецъыр хуцы
арбьарахьтэи аган);

48. Абардра (Багадалиаа рынхарта нахыс ашьха
уахьыоқыдло);

49. Абгарра (Хынтэ игыларта иазааигуоуп);

50. Абцацымкыра (Ыецъыр хуцы иавоуп арбьарахь
ала);

51. Адыцацъара (Ачамхара аган, Кумпыл измах
иазааигуоуп);

52. Азмах зтоу (Курэ аоадахьы);

53. Азылбааеэара (Акуара ду ахы);

54. Азыдакуара (Куаташь иаацтра анаос, акуара-
гы абас захьзу ара итысуеит);

55. Акакубаа ацла дахьашьыз (Бабыз игыдра иа-
зааигуоуп);

56. Алмысхан икъала (Ацакъа амта аоадахьы);

57. Алра (Ахапъышьтагуг аоадахьы);

58. Арагыды (Ыецъыр-хуцы иавоуп армарахь ала);

59. Аранаа (Ыецъыр-хуцы иавоуп армарахь ала);

60. Атэаракуа (ашьха уахьыоқыдло Кархалаа ркъа-
пътакуа ирзааигуоуп);

61. Атаацэа ртыпъ (Ахаехэапъсалара ацака);

62. Атшэарра (Ацста, Мыку азиас иахьаду);

63. Атэагуарта (Ацъгьери итыпъ аоадахьы);

64. Атэакъала (Ачалара иазааигуоуп);

65. Ауадара (Алра аоадахьы, Ашэ хатцала азааи-
гуара);

66. Ауассара (Ачамхара тшэара иазааигуоуп);
67. Ахапы шытагугу (Аеымџацэгъа анаџс аџада);
68. Ахаеҳэаџсалара (Атэа қыала аган, ашьхацамџа ахы);
69. Ацакыа амца (Ачамхара аган Шыбжыџхыара ду аџадахы);
70. Атэа зтагылоу (Бьеџыр хучы ахытыцуа ахы);
71. Ачадара (чашэартоуп, Аџкыблыра аџыца аџадахы, ара амџа аееиџнашоит, акы Бута иааџтрахы ицоит, шыхацамџоуп егыи Атэа қыалака, Ашэарыцацэа рымџа хэа иашытоуп);
72. Ачамхара (Ауассара аџадахы);
73. Ачамхара тшэарра (Ачамхареи Ауассареи рыбжыара, ара амџакуа еихыцуеит, акы — Атэакыалака ицоит, егыи — Ачамхара);
74. Аеымџа (Абџацымкыра иаџысуеит);
75. Аеымџацэгъа (Чантала иааџтра аџадахы);
76. Ашамыџыра (Атэагуарта иавоуп Бьеџырка итаџшуа);
77. Ашьацхэакаршэырта (Ачамхара аган, Мықу азиас итаџшуа икоуп);
78. Ашьхаратыџ (Шамба ихуажэџеи Ахырахуреи рыбжыара);
79. Ашьхартыџ (шьхатраны, тыџла уажэы Бьеџыр азыкыра ду ахыкоу иавоуп арџыарахы ала);
80. Ашэкылхуху (Акуареикуа иавоуп армарыхы ала);
81. Ашэра (Азмах зтоу аџадахы, ара Багаталиааи Гуарамиааи рышьхацамџакуа еихалоит);
82. Ашэ хатцала (Ауадара аџадахы);
83. Аџгыери (Какубаа) итыџ (Қыаркыоу итыџ иазааигуоуп);
84. Аџкыблыра (Ашамыџыара аџадахы, ара џ-мџак еихалоит);
85. Аџкыблыра аџыца (Алмысхан иқыала анаџс, ашьхарахы);
86. Бабыз игыдра (Бьеџыр иавоуп арџыарахы ала);
87. Бақаталиаа рынхарта (Кархалаа ркыымтакуа ирзааигуоуп);
88. Бласкыыраа ркыамта (Арагыды иатэуп);
89. Гуарамиаа рыџста (Бьеџыр хучы Бьеџыр иахьалало инаркны аџада, Бьеџыр арџыарахытэи аган);
90. Гыд (Гуарамиа) икыаџта (Тарас икыаџта аџадахы);

91. Гьаргь (Гуарамиа) ихапы (Еихэазтоу иавоуп амрагыларахь ала);
92. Кархалаа ркъамта (Абаажэ анаџс аџада);
93. Куана (Бақаталиа) игыларта (Аа заџэ ахьгылоу иазааигуоуп);
94. Куаташь (Гуарамиа) иаапытра (Ашьхартыпы аџадахьы, Ыеџьыр арбьарахьтэ аган);
95. Кумпыл (Адыџаџьара иазааигуоуп);
96. Қьаркьоу итыпы (Бабыз игыдра апынџан);
97. Курџ (Аакуа ахьыкугылоу аџадахьы);
98. Мгуажэ зтапысыз (Ыаџьыр иавоуп арбьарахь ала, Қьаркъан акура аладахьы);
99. Тарас (Асланзиа) икъапыта (Ыеџьыр хучи Ыеџьыри ахьеймало);
100. Уарбажэтыџра (Арагыды аладахьы);
101. Хахэкуаџэ (Кумпыл аџака, Аџэа зтагылоу иатэуп);
102. Хынтэ игыларта (Аџэа зтагылоу иатэуп, Ыеџьырхучы ахахьы);
103. Хынтэ ишьашра (Хынтэ игыларта иавоуп);
104. Чантала (Гуарамиа) иаапытра (Ахаџэапысала-ра анаџс аџада);
105. Шамба ихуажэџа (ашьхаџамџахь, Абардреи Ахьырахуреи рыбжьара);
106. Шьыбжьыпыхьара ду (Ачамхара аган, Ашьаџхэаркаршэырта иавоуп);
107. Ыынџьал Зыкуа амшэ думбей ахьышьыз (Ашамыџьрей Аџькылблырей рыбжьара).
- б) Аџьампыазра ахабла иаџанак'уа атыпыхьызкуа:
108. Агуымыргыларта (Ашэшьыра ахуы аџака, Арасазыхьаа рхэаа иазааигуоуп);
109. Аисырра хучы (Аџьампыазра ахахьы, Ыеџьыр хучы арбьарахьтэй аган);
110. Алахэагуаџара (Аџьырхэыда иазааигуоуп);
111. Алра (Аџьыкуадырырта иазааигуоуп аџадала);
112. Акьырыртэарта (Аџтар ргыларта иавоуп, Качабаа ргуаџа хэа иахьашьтоу);
113. Акьашана ахьыкугылоу (Аисырра хучы акураџэ-ра икугылоуп);
114. Аныхэарта (Качабаа ргуаџа ахьыку);
115. Атунгытра (Аџларкукура хэа иахьашьтоу Алъста иазааигуоуп);

116. **Аттар ргыларта** (Акырыртэарта иавоуп, Качабаа ргуаџа хэа иахьашьтоу);

117. **Ахаииарта** (Качабаа ргуаџа иатэуп; ахаииа хэа изышьтоу тциаауп, аңыш еипшуп (камыш));

118. **Ахахэ ду** (Качабаа ргуаџа иатэуп);

119. **Ацларкукутра** (Аеыкуадырырта иавоуп, аџадатэи аган ахь ала, тахароуп);

120. **Аеыкуадырырта** (Куиан ибара инаркны иџо ахуы);

121. **Аџаңара** (Аеыкуадырырта аладатэи аџакья);

122. **Аџырхэыда** (Аңыкчарта аџадахьы);

123. **Аңыкчарта** (Гогоуаа рыцака, Ёеңьыр аңша-хэа);

124. **Гудиа** (Гогоуа) **икуатца** (Аџырхэыда аладахьы, Гуабанга арбьарахь);

125. **Ёеңьыр азлагара** (Ёеңьыр ахыку, Гуабанга акуарей иарей ахьейлало);

126. **Какубаа ргуаџа** (Бычыр икуара зтысуа Качабаа ргуаџа аџадахьы);

127. **Качабаа ргуаџа** (Бычыр икуара зтысуа агуаџа, Чатэқыт иавоуп амрагыларахь ала);

128. **Куаташь** (Какубаа) **икьяңта** (Хазарат икьяңтеи Алахэагуаңарей ирзааигуоуп);

129. **Куиан ибора** (Аеыкуадырырта иавоуп амрагыларахь ала);

130. **Кутала иааңтра** (Агумыргылара иавоуп);

131. **Хазарат** (Какубаа) **икьяңта** (Куаташь икьяңта иавоуп);

132. **Шамаа ркьяңтакуа** (Алхас икуара иавоуп арбьарахь ала, Арасазыхьаа рхэаа иазааигуоуп).

IV. Ешқыт ахабла иацанак'уа атыңхьызкуа:

133. **Абаажэ ахуы** (Абацэ ахуы аладахьы, амраташэарахь ала);

134. **Абацэ ахуы** (Абаажэ ахуы аџадахьы, Каку икуара итаңшуа);

135. **Абгарра** (Аалзга ахыку);

136. **Азмах ахуы** (Абацэ ахуыи Каку икуарей рыбьара — Таңь икуатца иавоуп амрагыларахь ала);

137. **Ашта//Ббажэаа рашта** (Абаажэ ахуы иазааигуоуп);

138. **Гамсаниаа рракуа** (Ешқыт аферма ахьгылоу);

139. Аҫаҫара (Аалзга иазааигуоуп, мардараны илашьтун);

140. Гармелиаа рчаирта (Абацэ ахуы иавоуп алада ала);

141. Гармелиаа рыбаху (Аалзга ахыку — Акуаскья ахэаа иазааигуоуп);

142. Гуниаа рдэы (Амѡаду аѡадахьы);

143. Дамениаа ргуаѡа (Амѡаду аѡадахьы, Гуҫи Акуаскьеи рхэаа иавоуп);

144. Ешаа рыдгыыл (Ешқыт арха иавоуп, амѡаду азааигуара);

145. Ешаа рнышэынтракуа (Азмах ахуы ахы);

146. Ешқыт арха (Аалзга аҫшахэа, Акуаскья ахэаа иазааигуоуп);

147. Заҫшьаа рхуы (Ешқыт, Цьал-агыруа иахьаду);

148. Какаа рхуы (Цьал-агыруеи Гуҫи рхэааѡ);

149. Лазариаа ргуаѡа (Ешқыти Тхьынеи рыбжьара).

V. Заган ахабла иацанак'уа атыҫхьызкуа:

150. Аҫдарра (Заган ахуы агутахь);

151. Ақыртаа (Лад) инхарта (Заган ахуы ахахьы, мрагыларахь);

152. Алакациатра (Заган ахуы ацыхуа, Ешқыт иахьаду);

153. Атунгтра (Заган ахуы ацыхуа, Цьал иахьаду);

154. Бахуа икьамта (Азикуа иавоуп арҫбарахь ала, Цьалка ицо ажэытэ мѡа азы иахьнырсуа);

155. Гудгуд лкьяҫта (Заган ацыхуа);

156. Емырхуаа рхабла (Заган ахы);

157. Маршьанаа ркьяҫта (Азикуа иазааигуоуп арҫбарахь ала, Цьалаа ржэытэ мѡа иацэыхарамкуа).

VI. ҫадгу ахабла иацанак'уа атыҫхьызкуа:

158. Аграа ргуаѡа (Цэаҫшьь икуара зтысуа атахара);

159. Алмысхан (Атэмаа) иашта (Асамкуандра аѡадахьы, акьякьара);

160. Аҫырчатра ахуы (Какү икуара армарахьтэи ахыку. Аурьыс имѡа анаѡс);

161. Ара гуаѡа (Уажэы ҫадгу аферма ахыкугылоу);

162. Арха, Алмысхан ира ахыглаз (Пѳадгу арха Цѳакулар иавоуп арѳьарахь ала);
163. Асамкуандра (Гуѳь аихамѳа аѳадахьы);
164. Аурыс имѳа (Аѳьырчатра ахуыи Пѳатрази ир-ѳысуеит, ХІХ ашѳышыкуса аѳбатѳи азбжаз аурыс ир-хута иаѳыргаз мѳоуп);
165. Аурыскуа рчазырта (Каку икуара ахыку Аурыс идѳы аарцѳ: ара нырцѳ-аарцѳ аурыс ир тѳан ХІХ ашѳы-шыкуса аѳбатѳи азыбжа иатцанак'уаз аамтак азы);
166. Ацакѳа зтагылоу (Ара гуаѳа иатѳуп);
167. Атѳасара (Алмысхан ира ахыглаз анаѳс);
168. Бабыз (Агрба) ихѳаста (Пѳадгу ахуы иавоуп, Пѳадгу ихѳаста хѳагыи иашьѳоуп);
169. Кархалаа рхуы (Пѳадгу Арасазыхь иахѳаду);
170. Кархалаа ргуаѳа (Кархалаа рхуы ацака);
171. Куакуаа ркѳаѳта (Цѳыѳѳаа ргыларта иавоуп амраташѳарахь ала);
172. Пахуала (Атѳмаа) ира (Цѳакулар иавоуп ар-марахь ала);
173. Пѳадгу ахуы (аихамѳа аѳадахьы, Цѳакулар иавоуп армарахь ала);
174. Пѳадгу ихѳаста (уахуаѳш Бабыз ихѳаста);
175. Пѳадгу арха (Пѳадгу иахѳатцанак'уа Аалзга аѳшаѳѳа);
176. Пѳлиаа рхабла (Пѳатраз ѳхала).

VII. Ч а т ѳ ѳ к ы т а х а б л а и а т ц а н а к ' у а
а т ы ѳ х ы ы з к у а:

177. Аара ахуы (Чатѳѳкыт ахахьы);
178. Амаѳѳахара (Гьаргуал икѳаѳта хыхь ѳхала);
179. Апап икѳаѳта (Ауахуама ахыгылоу авараѳы);
180. Ахаа ркѳаѳтакуа (Аѳскуара иавоуп армарахь ала, еихаракыран иѳоуп);
181. Ацларра (Назира лкѳаѳта аѳадахьы);
182. Ашам икѳаѳта (Папанѳѳкур анаѳс аѳада);
183. Бамбатѳкур (Гуѳтѳѳи азиа ажѳлар рѳы еихарак Папанѳѳкур хѳоуп ишырдыруа);
184. Габниаа ркѳаѳтакуа (Бызыс икуара иавоуп армарахь ала);
185. Гьаргуал икѳаѳта (Чатѳѳкыт иахѳатцанак'уа, Аалзга ахыку);
186. Куачахьиаа рынаа (Пѳсардиаа ркѳаѳтакуа ир-зааигуоуп);

187. **Куцьмахан** (Маршьан) **икъаѣта** (Бызыс икуареи Папантѣкури рыбжьара);
188. **Маланзиаа ркъаѣта** (Куцьмахан икъаѣта иавоуп амраташѣарахъ ала);
189. **Мыркъыѣы** (Шамба) **икъаѣта** (Ашам икъаѣта иавоуп амраташѣарахъ ала);
190. **Назира** (Цалкъиа) **лкъаѣта** (Шѣлиман икъаѣта аѣадахьы, Аѣскуара иавоуп);
191. **Папантѣкур** (уахуаѣш. Бамбатѣкур);
192. **Папантѣкур ахуы** (Аѣларра аѣадахьы);
193. **Паф** (Гуагусаниа) **лгуаѣа** (Ашам икъаѣта иазааигуоуп);
194. **Пѣсардиаа ркъаѣтакуа** (Паф лгуаѣа иазааигуоуп);
195. **Сиѣана** (Куачахьиа) **ихуажѣра** (Бачир икуара иазааигуоуп);
196. **Чаѣѣаа рккара** (Амаѣѣахара аѣадахьы);
197. **Шѣлиман** (Куачахьиа) **икъаѣта** (ауахуама анаѣс амрагыларахъ).

Гуѣтѣи азкуа рыхьз

а) А з и а с к у а

198. **Аалзга** (Хуаѣѣал ашьхахъ иѣыѣуеит; Гуѣи, Тѣуарчали, Пѣакуашьи ирхѣаауп);
199. **Бьѣѣыр** (Адырзра иѣыѣуеит, Аалзга иалалоит арѣѣарахъ ала, Аѣѣамѣѣазреи Тѣуарчали ирхѣаауп).

б) А к у а р а к у а:

200. **Азхьѣѣа** (Каку икуара илалоит армарахъ ала);
201. **Акуареиква** (Аалзга иалалоит Бьѣѣыр аладахьы);
202. **Акуарачча** (Азмаху ахуы амраташѣарахьтѣи аганахъ иѣыѣуеит, Каку икуара иалалоит армарахъ ала);
203. **Алхас икуара//Лохас икуара** (Аѣѣкуадырѣрта аѣадахьтѣи авѣа иѣыѣуеит, Мыку иалалоит армарахъ ала);
204. **Аѣскуара** (Гуѣ ауахуама амрагыларахъ ала иавсны Аалзга иалалоит);
205. **Бьѣѣыр иквара** (Аѣѣамѣѣазра ахахьы иѣыѣуеит, Аалзга иалалоит Акуареиква аладахьы);

206. Гуабанга (Гогуаа ркуаца афадахьы ицы-
цуеит, Бьецьыр иалалойт азлагара ду ахьтагылаз);
207. Гуарамиаа ркуара (Гуарамиаа рзыхь иацы-
хуоуп, Куаку икуара иалалойт армарахь ала);
208. Бзыс икуара (Дад изыхь иацыхуоуп, Цыку-
лар иалалойт армарахь ала);
209. Бязкуара (Бьецьыр хуцы иалалойт арбьарахь
ала);
210. Бьецьыр хуцы (Бьецьыр иалалойт арбьарахь
ала, Лахакуара афадахьы);
211. Каку икуара (Арасазыхь, Гуфь-агуы хэа иа-
хьашьтоу ицыцуеит — Мыку иалалойт армарахь ала);
212. Кьанта икуара (Аалзга иалалойт Бычыр икуа-
ра аладахьы, Арсен Пълиа инхарта иавсуеит);
213. Лахакуара (Афьрхэыда аганахь ицыцуеит,
Ацьыкчарта икусны Бьецьыр иалалойт арбьарахь ала);
214. Мкыд икуара (Бьецьыр хуцы иалалойт арбьа-
рахь ала);
215. Мрамба (Гуфьи Акуаскьей рхэаае ицыцуеит,
Аалзга иалалойт арбьарахь ала);
216. Цыбаа ркуара (Каку икуара иалалойт арбьа-
рахь ала);
217. Цэафшь икуара (Цыкулар иалалойт арбьа-
рахь ала).
218. Чагьар икуара (Алхас икуара иалалойт арбьа-
рахь ала);

в) Азыхькуа:

219. Аграа рзыхь (Азикуа иалалойт арбьарахь ала);
220. Азикуа ахы (Дамениаа ргуафа ицыцуеит, Ази-
куа куара иахьуп);
221. Апап изыхь (Мрамба иалалойт арбьарахь ала);
222. Ах изыхь (Пълиа Арсент дахьынхо ицыцуеит,
Бычыр икуара иалалойт арбьарахь ала);
223. Ачачхалей азыхь (Очамчырака ицо Азикуа
иалалойт арбьарахь ала);
224. Бжажэаа рзыхь (Мрамба иалалойт армарахь
ала);
225. Бонда изыхь (Азикуа иалалойт арбьарахь ала);
226. Гуарамиаа рзыхь (Гуарамиаа ркуара ахы);
227. Делаа рзыхь (Аалзга иалалойт арбьарахь ала,
Мрамба аладахьы);

228. Дим изыхь (Мрамба иалалоит армарахь ала);
 229. Загуа (Аиуанба) изыхь (Азикуа иалалоит ар-
 бьарахь ала);
 230. Зыкь изыхь (Азикуа иалалоит арбьарахь ала);
 231. Кама (Емырхуба) лзыхь (Азикуа иалалоит
 арбьарахь ала);
 232. Куцьмахан изыхь (Бызыс икуара иалалоит);
 233. Лад (Зыхуба) изыхь (Каку икуара иалалоит
 арбьарахь ала);
 234. Маршьанаа рзыхь (Гуабанга иалалоит арбьа-
 рахь ала, Бьецьыр иазааигуаны);
 235. Махмед (Ашэба) изыхь (Каку икуара иалалоит
 арбьарахь ала, Лад изыхь аладахьы);
 236. Мысрыкуа (Гемуа) изыхь (Алхас икуара ахы);
 237. Мыцьга (Гогуа) изыхь (Гуабанга ахы);
 238. Урыс (Гемуа) изыхь (Чагьар икуара ахы);
 239. Хуамцала лзыхь (Бабыр икуара иалалоит ар-
 бьарахь ала);
 240. Цыбаа рзыхь (Ацакья иалцуеит, Цыбаа ркуа-
 ра иалалоит арбьарахь ала);
 241. Чачы лкуара (Бьаз-куара иалалоит армарахь
 ала);
 242. Чач (Пълиа) изыхь (Азикуа иалалоит арбьа-
 рахь ала).

в) А п ъ а н к у а , а з ы ж ь к у а :

243. Азыжьду (зиоуп, Адэыџада иатэуп);
 244. Акџалакьыра (зыжьуп, Аалзга иаман Пъадгу
 ахуы ацака);
 245. Алзатэ апъан (Бачыр икуара Аалзга иахьала-
 ло иаман);
 246. Апъслыш апъан (Аалзга иамоуп Асыпра алада-
 хьы);
 247. Асыпра азыжь (Аалзга иаман Дарата ипъан
 аладахьы);
 248. Ахэасапъшь азыхь (Каку икуара иамоуп Гуа-
 рамиаа рыцака Ашэаа ргуаџа иахьатанак'уа);
 249. Гьадлач (Аршба) ипъан (Аалзга иаман, ацха
 ду азааигуара);
 250. Дарата (Чачба) ипъан (Аалзга иамоуп Мрам-
 ба ахьалало аџадахьы);

г) Ацецькуа:

251. Гупь агуы ацець (Арасазыхьи Гупьи рхэаае, Ацець ахуы хэа иахьашьтоу);

252. маршьанаа рцець (Цьалаа рымѳа азааигуара, Азикуа иавоуп арбьарахь ала — Маршьанаа ркьяѳта).

д) Азмахкуа:

253. Азмах (Абацэ ахуыи Каку икуарей рыбжьара Азмах ахуы хэа иахьашьтоу иамоуп);

254. Кумпыл измах (Ачамхара иазааигуоуп, Бьецьыр аѳста).

Ашьха зкуа рыхьз

а) Арѳашкуа, акуаракуа:

255. Алакуаѳста (Мрамба иалалойт, Кабырѳаш аладахьы);

256. Ахэи (Кудры иалалойт армарахь ала, Сакьан хэа иахьашьтоу; азы еснагь ихуашьуп);

257. Дабькуара ду (Мрамба иалалойт Ахарѳа ага-нахь);

258. Запшь (Алкуаѳста иалалойт арбьарахь ала);

259. Кабырѳаш (Алкуаѳстеи иарей Мрамба иалалойт);

260. Мрамба (здууп, Кудры иалалойт армарахь ала);

261. Мышэкуара (Ахарѳа иатэуп, Ахэи иалалойт);

262. Рашкуара (Кур итыпъ анаѳс);

263. Уапыжэга ду (Ахарѳа иатэуп, Уапыжэга хучи иарей еилалойт);

264. Уапыжэга хучы (Ахарѳа иатэуп, Уапыжэга ду иалалойт);

б) Ашьха зыхькуа:

265. Азыхь ду (Куниаштака ицо амѳахь. Азыхь хучы анаѳс);

266. Азыхь хучы (Кун иаштака ицо амѳахь, Дақба лзыхь анаѳс);

267. Атэазы (ашьхацамѳахь, Шьыбжьхьара хучы анаѳс);

268. Дақба лзыхь (Кун иаштака ицо амѡахь, Дақба лыѡакуара хѡа иахьашьтоу итыцуеит);

269. Куамѡьас изыхь (ашьхацамѡахь Атѡазы анаѡс).

Г у ѡ а а р ы ш ь х а ц а м ѡ а к у а е и д ы р к ы л о
а т ы ѡ х ь ы з к у а:

1) К у н и а ш т а к а и ц ѡ а ш ь х а ц а м ѡ а:

Абардра (Аѡста уалсны уахьыѡкыдло), Ахьацаратыѡ, Аеыѡбалара, Шьыѡжьѡхьара хучы, Атѡазы¹, Куамѡьас изыхь, Шьыѡжьыѡхьара ду, Еихѡазтоу хучы. Еихѡазтоу ду, Акьыѡада, Дақба лыѡакуара, Дақба лзыхь, Азыхь хучы, Азыхь ду, Ацарпынра, Ацакьба амца, Аѡыѡблыраѡыца, Ачадара, Азмах ахуы, Пыпын иѡь, Куамхьаррда хучы, Аимырхуба аеы ахьыѡѡеитцаз, Аеымѡацѡгьа, Атыѡѡѡырта, Арлан ихѡѡы, Адырзра (амѡа иавоуп амрагыларахь ала, Ыѡѡьыр азгьы ара итыцуеит), Ыѡѡьыр агыларта (Адырзра иатѡуп), Кур итыѡ, Рашкуара, ѡ-ѡшырак рыбжьара, Аѡшыра, Ачыкъ аѡыца (Аѡшырантѡи уанылѡаалакъ), Ацангуара, Мыку ахы, Ламкац ахѡѡы (Мыку азы ара идуны ахы ак'уеит). Ашта//Кун иашта. Акьашана ахькугылоу (Ашта ахы), Леиуарсан (Гемуа) игыларта, Хахѡкуацѡ (ари нахыс иѡоу Адѡыѡада иатѡуп):

2) А д ѡ ы ѡ а д а и а ц а н а к ' у а
а т ы ѡ х ь ы з к у а:

Азар тыѡ, Асар рѡѡѡара, Каѡиѡѡѡара, Азыжь ду, Адѡыѡада аѡазыра, Ыѡакуашьѡа рыѡада, Адѡыѡада (Адѡыѡада аѡазыра иавоуп), Каѡирѡаш, Тхьынаа ргыларта, Аб ахы ахьытоу, Аѡса затѡкуа, Аилыцырта, Агумаа ихра, Каѡиѡада, Цѡазтоу, Зала (Аршѡа) итыѡ, Азыдаху, Шьагу (Чацѡ), Иаха, Каѡиѡѡѡыра, Каѡишьха, Каѡигуаѡа, Хусен итыѡ, Даѡьмаѡа аѡыца, Афшьра, Ахѡѡшь (Афшьра ахы), Макуа ихѡѡы (ара амѡа еиѡыцуеит, акы — Соуиѡсарѡака ицоит, егьч — Ахарѡака).

3) М а к у а и х ѡ ѡ ы а к ы н т ѡ и А х а р ѡ а
а г а н: Ахуацра абгарра, Ахуацра хучы, Даѡьквара хучы, Цѡеиѡса, Даѡькуара ду, Алкуаѡста ду, Мрамба

¹. Ари инаркны еикуѡхьазоу азы хьызкуа хыхь иалкааны рызбаху хѡоуп, аха урт егьтыѡхьызкуоуп азы аракагьы нахарбоит.

(араагы амѳа аеиѳнашонт ѳбаны, акы — Ахэымп
ицонт егы — Ахарѳа).

4) Ахэымпѳка ицо амѳа иацанак'уа

Алкуаѳста хуцы, Дыдын ичамхара, Ашьхаѳшза,
Ахэымп (ара ихыцны Далка ицонт).

5) Ахарѳака ицо амѳа иацанак'уа
а тыѳкуа:

Заѳшь (зуп, Алкуаѳста иалалонт), Салама итэара,
Аѳзыбжьара, Аѳшакусурта ахуы, Уамар иѳаѳара, Ал-
ма ижэ ртыѳ, Азаѳа, Цыѳу иѳаѳара, Аѳыкчарта
(анаѳс Ачамхара ахы — Аѳыкчартеи Кудри рыбжьара
Ахарѳа иатэуп). Уапыжэгаду, Уапыжэга хуцы, Мышэ-
куара (Ахэи иалалонт), Ар ахьеибашьыз (амхаѳьырра
ахаан), Хабыѳь (Тарба) иуассара, Канас, Ахэи атыѳ-
гы азгы ирыхьзуп, Кудры иалалонт Сакьан хэа иа-
хьашьтоу, азы еснагь ихуашьуп).

Буадатэи акытсовет

1. Ак. Буада (ахэаакуа: аѳада — Дэабшьха; ам-
рагыларахь — Кумарча азиас, Члоу; алада — Куача-
ра, Куачара — Кыетуан; амраташэарахь — Кыетуан,
ак. Цыгьарда. — Буада ажэытэ Цыгьарда иалын, аѳ-
багы кытакны иѳхьазан. Иара убас. Цыгьарда иа-
тэын, иахьа Куачара иаду Кыетуан ахаблагь.

Буада ахаблакуа:

2. Абаажэ-ахуы (ахэаакуа: аѳада — Буада-Ахуца;
амрагыларахь — Члоу; алада — Куачара; амраташэа-
рахь — Кыетуан, Буада — Цыырѳул):

3. Алакумхара (ахэаакуа: аѳада — Буада — Аху-
ца, амрагыларахь — Члоу, Буада азыхь ахабла, ала-
да — Абаажэ-ахуы; амраташэарахь — Абаажэ ахуы):

4. Аѳбатэи Шырѳуыл//Буада — Цыырѳуыл (ахэаа-
куа: аѳада — Ахуца; амрагыларахь — Абаажэ-ахуы;
алада — Куачара — Кыетуан, Цыгьарда; амраташэа-
рахь — Цыгьарда, Аблаѳаквара):

5. Буада азыхь ахабла (ахэаакуа: аѳада — Буада-
Ахуца; амрагыларахь — Члоу; алада — Абаажэ-ахуы,

Куачара; амраташэарахь — Алакумхара, Абаажэ-ахуы);

6. Буада — Ахуца (ахэаакуа ааада — Дэабшьха; амрагыларахь — Члоу, Буада азыхь ахабла; алада — Абаажэ-ахуы, Алакумхара; амраташэарахь — Цыгбарда, Цыгбарда — Ахуца).

1. Абаажэ-ахуы ахабла иаца нак'уа атыпъхьызкуа:

7. Абаажэ-ахуы (Цхьентцкар азы навоуп арбьарахь ала Курдгьал ахуы иазааигуаны);

8. Абаашта (Абаажэ ахуы Гыць Ашэба инхара азааигуара);

9. Абжьынтра (Курдгьал ахуы);

10. Аика (Кунды ази Ачапъара куареи рыбжьара);

11. Акдыркуара (Жэымаакуара навоуп армарахь ала);

12. Алзацэ (Къетуанрфа иазааигуоуп);

13. Аныхэарта (Кунды, Герхелиаа рызлагара ахьтагылаз ааадахьы адэхэыпъш);

14. Арсана (Куарциа) икъапъта (Цхьентцкар арма-рахьтэи ахыку);

15. Ахьамеыб (Кунды армарахьтэи аган);

16. Ацангуара абаа (Буадеи Къетуани рхэаае);

17. Ашэ дукуа (Кунды апъста, Кунды азы арбья-рахьтэи ахыку);

18. Ацъцакья¹ (Цхьентцкар арбьарахь ала, аусхэарта ааадахьы);

19. Гуач икъапъта (Цхьентцкар армаратэи ахыку, Куачара ахэааеы);

20. Куакуана (Ашэба) икъапъта (Абаажэ ахуы ахы);

21. Кунды апъста (Кунды азы зтысуа агуааа);

22. Курдгьал ахуы (Абаажэ-ахуыи Кунды ази рыбжьара икоуп);

23. Маткуа (Ашэхуатцаа-пъха) лашта (Алзацэ азааигуара);

24. Хабьшь (Герхелиа) ифаса (Абаажэ ахуыи Курдгьали рыбжьара);

¹ Ацъцакья хэа иахьашьтоу, ажэытэ ацъ дузза гылан, уахынла уи атака ааааацаа иртыпъуп хэа аеыхуа иаквтэны ита-ломызт, иавсуамызт, аеы абура ианкны ауапа акуршэны ииаргон.

25. Хацъарат (Ашэба) иааптра (Къетуанрѳа азааигуара);

26. Цъавдет ихуы (Куакуана икъаптра азааигуара).

II. Алакумхара ахабла иацанак'уа атыпхьызкуа:

27. Абжъахуы (Кунды иавоуп армарахь ала);

28. Акацэара ду ахуы (Цхьынтцкар иавоуп арбъарахь ала);

29. Кунды ахуы (Кунды ази Абжъахуыи рхахьы);

30. Матуаа рхабла (Кунды ахуыи Абжъахуыи рыбжъара);

31. Цыбаа радгьыл (Матуаа рхабла иавоуп);

32. Шьахан (Цыба) ибаху (Абжъахуыи Шьаказтоу акуарей рыбжъара);

33. Шьахан (Цыба) ипшахэа (Цхьентцкар арбъарахьтэи апшахэа);

34. Шьахан (Герхелиа) икъамта (Цхьентцкар иавоуп арбъарахь ала).

III. Аѳбатэи Цьырбул/Буада—Цьырбул иацанак'уа атыпхьызкуа

35. Агумаа рхуы (Цыгъардаа рхэаа иазааигуоуп);

36. Акьырзырта (Къетуанрѳа арбъарахьтэи апшахэа);

37. Амчаа рхуы (Мышэды икуарей Къетуанрѳеи рыбжъара);

38. Ахба дахьжу (Мышэды икуара арбъарахьтэи аган иавоу ахуафьы, Чагу икъаптра хэа иахьашьтоу);

39. Ах ацэгъа ахуы (Къетуанрѳа арбъарахьтэи апшахэа иазааигуоуп);

40. Ацъра а уаѳара (Ахэацэгъа ахуаны, акутра ахыку);

41. Бацаа рхуы (Буада — Цьырбуали Цыгъардей ирхэаауп);

42. Куамбъас (Гуапна) инхарта (Къетуанрѳа арбъарахьтэи ахыку);

43. Кулашь ихэаста (Ацъра гуаѳара иазааигуоуп);

44. Къамшышь (Апрба) икъаптра (Къетуанрѳа арбъарахьтэи ахыку);

45. Пахуала (Цыба) ипшахэа (Кьетуанрѳа арѳьарахьтэи апшахэа);

46. Пьсардиаа рхуы (Мышэды икуара ахы, Ашэхуа-цаа рхуыи, Аблаѳеи, Ахутцеи рыбжьара);

47. Сандра (Амчба) иказарма (Буада-Цьыргуали Цьгьардеи ирхэаауп);

48. Чагу икьапъта (Ахба дахьжу авараѳы);

49. Шьаруан (Ашэба) икьапъта (Кьетуанрѳа арѳьарахьтэи ахыку).

IV Буада-азыхь ахабла иацанак'уа атыпъхьызкуа:

50. Ажара (Цхьентцкар армарахьтэи ахыку; Цьамхыр дуи, Качыч икуареи, Буада азыхьи рыбжьара);

51. Ажара ахабла (Алакумхарей, Куарциаа рыхутцеи, Качыч икуареи рыбжьара);

52. Азлагара (Качыч-икуареи Асыпра-куареи ахьейлало, Ажара ахабла);

53. Акуаца (Асыпра-куареи Азага-куареи рыбжьара, Буада-азыхь ахабла);

54. Акьырблырта (Цхьынтцкар армарахьтэи ахыку, Хьзыда-куара ахьалало, Ажара ахабла);

55. Акудырта (Ажара-куара армаратэи аган, Ажара ахабла);

56. Ара зтагылоу адэы (Цакьакуареи Качыч икуареи рыбжьара, Ажара ахабла);

57. Асалиан (Асыпра-куара армаратэи ахыку, Буада-азыхь ахабла);

58. Ахахэырдыра (Качыч икуареи Кумарча ази рыбжьара, Буада-азыхь ахабла);

59. Ахацъра (Буада азыхь азааигуара);

60. Ахукьяѳ (Аѳысырта цэгьакуара арыѳьарахьтэи аган — Ажара ахабла);

61. Ахаиласа (Азага-куара армарахьтэи ахыку Цлоу ахэааѳы Буада азыхь ахабла);

62. Ахэаса зтагылоу (Асалиан азааигуара—Буада-азыхь ахабла);

63. Ашэаа ргуарта (Ахьара-куара арѳьарахьтэи аган — Ажара ахабла);

64. Аѳыца ахуы (Качыч-икуареи Кумарча ази рыбжьара — Буада-азыхь ахабла);

65. Буада азыхь (Качыч икуара армарахьтэи аган, Ахацъра азааигуара);

66. Куаланис ихъара (Цхьынтцкари Ажара куареи рыбжьара — Ажара ахабла);

67. Маниа ладгьыл (Акуаца азааигуара — Буада азыхь ахабла);

68. Хьзыда-куара ахуы (Цхьентцкар Качыц икуареи рыбжьара — Ажара ахабла);

69. Фарданаа ркъацта (Цхьентцкар арбьарахьтэи ахыку);

70. Цьелиа ихэаста (Акуаца азааигуара — Буада азыхь ахабла).

V. Буада — Ахуца иацанак'уа атыцхьызкуа:

Буада-Ахуца шоит обаны:

71. Куарциаа рыхуца (Кьетуанрѳеи Кумарча ази рыбжьара);

72. Шьоууаа рыхуца (Кьетуанрѳа иавоуп арбьарахь ала).

Куарциаа рыхуца иацанак'уа атыцхьызкуа:

73. Аара ахуы (Дэабшьха иатэуп);

74. Абаажэ (Абаарыцхра ацэахэа аладатэи аганахь, Куарциаа рыхуца агутахьшэа);

75. Абаарыцхра (Баагуараны Куарциаа рыхуца ицысуент);

76. Абаахыб (Кьамшьышь икъацта игылоуп, омак, идуум, уахуама пьыхоуп);

77. Ажэмѳа (Дэабшьха иатэуп);

78. Ажэрымѳа//Ажэмѳа (Кунлы азы ахачьы);

79. Азкылтэа (Кьетуанрѳа азы еиѳхаара тшэазаны иахьаакылкьо);

80. Акырблырта (Кьетуанрѳа армаратэи аган);

81. Акунирта (Ачацара куара армаратэи ахыку);

82. Апахара (Амшэырзыуь арааигуара);

83. Алашара (еимкьараны иковп. Дэабшьха иатэуп);

84. Аныхэарта (Кьетуанрѳа азы армарыхьтэи аганахь икоу абаарыцхра ахьатэи ахырбубварта аѳадахьы);

85. Анцърышэааста (Анцъныр ишэааста зыкугылоу ахуы);
86. Ацъсыжырта (Къетуанрѳа аганахъ ала абаарыцъхра ацъшьбатэи ахырбубуара аѳадахьы);²
87. Арауаѳа (Ацъсаса рѳерма ахыылоу, Къетуанрѳеи Абаажэи рыбжьара);
88. Ахурмара (Куарциаа рыхуца амрагылархътэи аган);
89. Ах-цъык ахыгылоу (ауахуама аѳадахьы);
90. Ахацъы (Амшэырзыхъ ахахьы);
91. Ацъшожьара (Царун икъацъта азааигуара);
92. Ацъмѳа (Абаажэ иазааигуоуп);
93. Ачацъара (Къетуан армаратэи ахыку, Абаажэ ахуыи Ахуцеи рыбжьара);
94. Ачацъара ахы (Абаахыб аѳадахьы);
95. Ашэара (Ачацъара иатцанак'уеит);
96. Аѳыоаху рыбжьара (Абаажэ иазааигуоуп);
97. Гудым (Шьоууа) инхарта (Абаажэ ашьапаѳы);
98. Гындиаа рымѳа (ауахуама хуцы акнытэ х-цъык ахыгылоу уханагалойт);
99. Дамеи (Ашэба) икъацъта (Ахурмара иатэуп);
100. Даут (Куарциаа) икъацъта (Ацъбжьара аѳадахьы);
101. Дэабшьха (Куарциаа рыхуца аѳадала шьханы иавоуп);
102. Дэабшьха хуцы (Дэабшьха иавоуп);
103. Ерслым (Ажэмѳа иазааигуоуп, тахараны икоуп);
104. Иакуп (Шьоууа) икъацъта (Абаажэ иазааигуоуп);
105. Иаҳиа (Абраскыыл) икъацъта (Раста икъацъта иавоуп);
106. Куанта (Хатхуа) икъацъта (Дамеи икъацъта иавоуп);
107. Кучын измах (Дэабшьха иатэуп);
108. Къамшьышь (Куарциаа) икъацъта (ауахуама хуцы ахыгылоу);
109. Раста (Сазба) икъацъта (Дата икъацъта иавоуп);
110. Сазаа рыхьара (Ачацъара иазааигуоуп);

² Абаарыцъхра 150-ка метра иѳахыкны бнараны икоуп. Ахуцтаа ажэытэ абра ацъсыбѳа дукуа ытцхны (уа абаѳкуа уажэыгыи итцыцуеит) акуа ахаруеит хэа иганы азы иалакнархауан.

111. Софыць (Куарциа) иркара (Дэабшьха хучы уахыналбаауа)³;
112. Тамшьыу (Шьюууа) икъаџта (Абаажэ иазааигуоуп);
113. Хфар (Куарциа) икъаџта (Кьамшьышь икъаџта иавоуп);
114. Харун (Хатхуа) икъаџта (Тамшьыгу икъаџта иавоуп);
115. Ххцэа (Амшэырзыхь зааигуара);
116. Шьяабан (Ахал-иџа, дсазын) икъаџта (Раста икъаџта аџадахьы);
117. Шьханыкуа ибжьаларта (Ерслым азааигуара);
118. Цьыдли иааџтра (Ачаџара иацанак'уеит).

Шьюууа а рыхуца иацанак'уа
а ты џ хь ыз ку а:

119. Ажьшра (Буланаарта иавоуп амрагыларахь ала);
120. Аларыхцэы зкуу ахуы (Кьетуанрџа арџьарахьтэи ахыку, Шьюууа рыхуцей Буада — Цьырбули рхэааџ);
121. Аџшакусурта (Кьетуанрџа арџьарахьтэи аган, хуџшзаран икоуп, Аца зыкугылоу иазааигуоуп);
122. Аца зыкугылоу (Ажьшара иазааигуоуп);
123. Буака (Шьюууа) икъаџта (Кьетуанрџа арџьарахьтэи аганыхь, азы иацэыхарамкуа икоуп);
124. Буланаарта (Ажьшра иавоуп амраташэарахь
125. Куатциа (Амчба) икъаџта (Махьал икъаџта иазааигуоуп);
126. Кун иха (Аца зыкугылоу аџадахьы);
127. Леиуа (Шьюууа) икъаџта (Шарытхуа икъаџта иавоуп);
128. Махьал (Шьюууа) икъаџта (Буака икъаџта иавоуп);
129. Шарытхуа (Ашэба) икъаџта (Куатциа икъаџтеи Леиуа икъаџтеи рыбжьара).

3. Софыць зыхьыз дынхон 18-тэи ашэышыкусазы Куарциаа рыхуца хэа иахьашьтоу.

Буадатәи агидронимика

а) Азиаскуа, акуаракуа:

130. Аашышьтыѳра куара (Кацыч икуара иалалоит армарахь ала, Буада азыхь ахабла);
131. Абаакуара (Къетуанрѳа иалалоит армарахь ала,);
132. Азагакуара (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Куачарей Буадеи рхэааѳ);
133. Азкылтэа (азнас Къетуанрѳа Буада — Ахутца аѳхаара тшэа иахькылкьо иахьзуп);
134. Ажаракуара (Кацыч икуара иалалоит арбьарахь ала, Цхьентцкар азы иазааигуаны, Буада-азыхь ахабла);
135. Ажэмѳа куара (Кунды иалалоит армарахь ала);
136. Акуаш куара (Кунды иалалоит арбьарахь ала);
137. Акьырзы (Къетуанрѳа иалалоит армарахь ала, Буада — Цьырбул иахьатцанак'уа);
138. Ара ду зтагылоу акуара (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Буада-азыхь ахабла);
139. Ара хучы зтагылоу акуара (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Буада-азыхь ахабла);
140. Асыпра-куара (Кацыч икуара иалалоит Цхьентцкар азы иазааигуазаны);
141. Ахукьяѳ куара (Кацыч икуара иалалоит арбьарахь ала, Буада-азыхь ахабла);
142. Ахурмара-куара (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Буада-Ахутцей Буада-азыхь ахаблей ирхэаауп);
143. Ахьара-куара (Цхьентцкар иалалоит арбьарахь ала, Куарциаа рыхутца);
144. Ахэа ркуара (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Куарциаа рыхутца);
145. Ахэацэгьа ахуы акуара (Къетуанрѳа иалалоит арбьарахь ала, Буада — Цьырбул ахабла);
146. Ачамхара-куара (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала — Куарциаа рыхутца);
147. Ачаѳара-куара (Къетуанрѳа иалалоит армарахь ала);
148. Ачаѳара-куара (Цхьентцкар иалалоит арбьарахь ала, Куарциаа рыхутца);
149. Аѳысырта цэгьа акуара (Кацыч икуара иалалоит арбьарахь ала, Буада азыхь ахабла);

150. **Гызмал икуара** (Агумаа рхуы итыцуеит, Аблада иалалоит армарахь ала, Цьырбул ахабла);
151. **Кацыч икуара** (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала);
152. **Кумарча** (ашьхарахь итыцуеит, Буадеи Члоуи ирхэауп);
153. **Кунды** (Ахутца итыцуеит, Цхьентцкар иалалоит арбьарахь ала, Абаажэ ахуы ахабла);
154. **Кьетуанрѳа** (Буада—Ахутца аѳадахьы ашьхарахь итыцуеит, Дѳамшь иалалоит армарахь ала);
155. **Лаѳан-куара** (Кунды иалалоит арбьарахь ала);
156. **Лард-куара** (Кацыч икуара иалалоит армарахь ала, Буада-азыхь ахабла);
157. **Мышэды** (Пѳсардиа) икуара (Кьетуанрѳа иалалоит арбьарахь ала);
158. **Хьзыда-куара** (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Буада-азыхь ахабла);
159. **Цакьакуара** (Цхьентцкар иалалоит арбьарахь ала Буада азыхь ахабла);
160. **Цакьакуара** (Кацыч икуара иалалоит арбьарахь ала, Буада азыхь ахабла);
161. **Цхьентцкар** (Дэабшьха аѳыца итыцуеит, ахы Арѳаш азыхь хэа иашьтоуп — амшын иалалоит);
162. **Цэабаа ркуара** (Кунды иалалоит ахахьы арбьарахь ала);
163. **Чаѳагурѳа** (Цьгьардантэи иаауеит Кьетуанрѳа иалалоит арбьарахь ала Бацькан хэа иахьашьтоу);
164. **Шьяабан** (Ахал-иѳа) икуара (Кацыч икуара ахы);
165. **Шьябстакуара** (Кунды иалалоит армарахь ала);
166. **Шьяказтоу** (Цхьентцкар иалалоит арбьарахь ала, Алакумхара ахабла);
167. **Цьамхыркуара** (Цхьентцкар иалалоит арбьарахь ала, Буада-азыхь ахабла);
168. **Цьамхыр ду** (Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Буада-азыхь ахабла);
169. **Цьамхыр хучы** (Цхьентцкар иалалоит арбьарахь, ала Цьамхыр ду ааѳс).

б) А з ы х ь к у а :

170. **Акатэара азыхь** (Кьетуанрѳа иалалоит армарахь ала Куарчинаа рыхутца итыцуеит);
171. **Алзыхь** (Доубан изыхь арбьарахьтэи аганахь

иласкъагашэа ицыцуеит, ацыхуа Кутолаа Акуара-тбаа хэа иашьтоуп, Кутоли Лабреи рхэаа иазааигуаны Акуара тбаа//Умакара ду иалалоит);

172. Амшэ зтапсыз азыхь (Буада—Цьырбул ицыцуеит Аблафа иалалоит армарахь ала);

173. Амшэырзыхь (Цхьентцкар иалалоит армарахэ ала, Куарциаа рыхуца);

174. Ара зтагылоу азыхь (Качыч икуара иалалоит армарахь ала, Буада азыхь ахабла);

175. Аерасазыхь (Нарыкъ икъапта азааигуара ицыцуеит Цхьентцкар иалалоит армарахь ала);

176. Ацъра азыхь Буадеи Куачареи рхэаае амфаду аладахьы иааигуны ицыцуеит, алада-Куачара аганахь, Абырзал-куара//Умакара хуцы хэа иашьтоуп);

177. Буада азыхь (Асыпра куара ахы);

178. Доубан изыхь (Екупъ изыхь арбъарахь инацэхыкчы итыцуеит, Кутолаа Чыбу икуара хэа иашьтоуп, Кутоли Лабреи рхэааеы Тедара икуареи иареи еилаланы иааигуазаны Абырзал куара//Умакара хуцы иалалоит);

179. Екупъ (Шьоууа) изыхь (Буадеи Куачареи рхэаа иазааигуаны ицыцуеит, алада, Кутолаа — Тедара икуара хэа иашьтоуп, Чыбу икуара иалалоит);

180. Ладиква (Гуапъиа) изыхь (Алзыхь арбъарахьтэи аган инацэхыкны ицыцуеит, алада, ацыхуа Бебиаа ркуара хэа иашьтоуп Кутолаа, арбъарахь ала Акуара тбаа иалалоит);

181. Куарзы (Куарзаа рзыхь, Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Куарциаа рыхуца);

182. Къаамын изыхь (Къетуанрфа иалалоит армарахь ала, Абаажэ ахуыи Буада-Ахуцеи рхэаае);

183. Муса (Хатхуа) изыхь (Цхьентцкар иалалоит арбъарахь ала);

184. Мстафа (Герхьелиа) изыхь (Акуаш куара иалалоит);

185. Пшьтат (Куарциа) изыхь (Качыч икуара ахы);

186. Салам изыхь (Къетуанрфа иалалоит арбъарахь ала);

187. Сандра (Амчба) изыхь (Буада—Цьырбул ицыцуеит Аблафа иалалоит армарахь ала);

188. Тыку изыхь (Мшэылды икуара иалалоит арбъарахь ала);

189. Цыгъаба изыхь (Къетуанрфа иалалоит арбъарахь ала, Шьоуаа рыхуца иахьатцанак'уа).

1. Буадаа ржэйтэ шьхацамѳа
и ацанак'уа атыѳхьызкуа:

Буада-Ахуца, Кьетуанрѳа (ара азы ирсуеит), Ацыс-
зы (тыѳхьзуп), Быду (актэи аѳхьарта), Багада
Кудры ацха икусейт), Лата (ара амѳакуа еихыцуеит,
акы — Ажарей Чхалтэи ицоит, егыи — Буадаа рымѳа
Арбуниака ицоит). Арбуниа, Ахахьангылоу (Арбуниа
иатэуп, ѳсшьартоуп — аѳбатэи аѳхьарта). Аеахумарра
(ахѳатэи аѳхьарта). Бьарачы (аѳшьбатэи аѳхьарта),
Кьаркьѳал акацэара (амщцэгьа рыкумшэакуа шама-
хамзар ара уаѳы дхымтыц), Ацэтэара (ахубатэи аѳ-
хьарта, еилытыртан). Лантиа (шьакъастоуп, тбаароуп,
Зыма азы алсны ицоит уи уа ааигуа итыцуеит; Лан-
тиа, ѳытѳык рыраху дыргылоит мызкы-ѳымыз ракара),
Асар рѳаѳара (Лантиа иатэуп), Ацэтэара (Лантиа
иатэуп), Хьизан (Ашэба) итыѳ (Лантиа иатэуп)
Харун (Хатхуа), итыѳ (Лантиа иатэуп),
Мстафа изыхь (Лантиа иатэуп), Ачамхара (Лантиа
иатэуп), Абынхытра (гыларта тыѳуп, мызкы акара
иангылоит), Аеадара, Пьсыззтоу (12 дестын акара
змышь дуны итоуп, акалмаха тоуп, азыжь азы хэа ак-
гы алалазом, аха иара иацрыцуеит, азыжь Гуараѳь
иатэуп), Асапынцхырта (гылартоуп), Ашэразыхь,
Ашэратыѳь, Абыра аху, Там (Ашэба) ихра (Гуараѳь
Жэыргьы рыбжьара икоуп, акуасабкуеи аѳслахэкуеи
аанахуоит). Куиан (гуаѳараны икоуп, гылартоуп),
Кутарѳта (гуаѳараны Куиани иарей нак-аак еивоуп),
Аѳсаку ашта (3-дестынк ракара ѳсараны икоуп,
шьакъастоуп, аѳсабара даара иѳшзоуп, агута азы
тоуп).

II. Ерслым акыдлара ала Быдгунза
ицо амѳа иацанак'уа атыѳкуа:

Куарчиаа рыхуца, Ерслым, Амцэаѳуача, Бажэыкуа,
Ацэгьылара, Ашыцзыхь (гылартоуп), Ахкылатара,
Шэбаарха, Быдгу (уи нахыс Буадаа ржэйтэ шьха-
цамѳа акны ицоит).

III. Буадаа нахьатэи рышьхацамѳа
и аца на к'уа атып'куа⁴:

Буада — Ахуца, Хацьарат имѳа, Цысзы, Ацэгыла-
ра (инышькыцуаз мызкы, ѳымз ара наангылон), Ал-
зыхь (гылартоуп), Ахыш аху, Ауадара хучы, Ацс-
лахэѳара⁵ (раху гылартоуп, рап'хьа ма абра, ма ацэ-
гылара ип'хьонит), П'анаѳ ахуы, Уарда аталарта (ашь-
ха ицо амѳа акынтэи Кудрыка улбаанагоит), Ар ахьей-
башьыз (гылартоуп) Ачырасра ду, Акамбашь ртып'
(гылартоуп, п'хьартоуп), Ахуамсара (шьхоуп, цэхэы-
роуп, Лабраа рышьха хэа иашьтоуп), Цыку акацэара,
Ахап'ы зэы ѳахоу, Ламкац, Бабалеи, Зыдаху (Бабалеи
иатэуп), Ахахэцэы (Бабалеи иатэуп), Ачамхара (Ба-
балеи иатэуп), Акуара ѳаѳара (Бабалеи иатэуп).

Елыртэи ақытсовет

1. Ак. Елыр//Илори (ахэаакуа: аѳада — Елырган
ахаб.; амрагыларахь — Охуреи, Анариа; алада —
Амшын Еикуа; амраташэарахь — Аалзга азы).

Елыр ахаблакуа:

2. Елыр-агуы//Елыр (ахэаакуа: аѳада — Елырыр-
ха Зени//ахаб.; амрагыларахь — Нагуалоу; алада —
Амшын Еикуа; амраташэарахь — Аалзга азы);

3. Елырырха//Зени (ахэаакуа: аѳада — Зы-
даху//Суки; амрагыларахь — Охуреи; алада — Елыр-
агуы; амраташэарахь — Аалзга азы);

4. Зыдаху//Суки (ахэаакуа: аѳада — П'акуашь;
амрагыларахь — Охуреи; алада — Елырырха//Зени;
амраташэарахь — Аалзга азы);

5. Нагуалоу//Нагвалоу (ахэаакуа: аѳада — Охуреи;
амрагыларахь — Анариа, Гудаа; алада — Амшын
Еикуа; амраташэарахь — Елыр-агуы);

6. Охуреи (ахэаакуа: аѳада — Река; амрагыла-
рахь — Анариа; алада — Нагуалоу; амраташэарахь—
Елыр-агуы, Зыдаху).

4. Буадаа рышьхацамѳа Лабрааи, Атара ерманкуеи, Аракья-
ѳаан ирзеип'шун.

5. Ацслахэѳара амашьына мѳа леиуеит, арантэи мѳакы ашьха
ицонит, егыи Дэаб илбаауеит.

Елыр ахаблакуа рыџнуцкати
ахьызкуа:

7. **Абаара//Набаа** (Нагуалоу иатәуп, збаарроуп, Охуреи//Анариа анхыцуа икулоит);

8. **Аипподром** (Елырырха//Зени иатәуп, аихамџеи амашьынамџеи рыбжьара Аалзга ахыку);

9. **Ашәра//Ципурона** (Охуреи ахабла иатәуп — Елыр ақыта);

10. **Елырмца//Нагуру** (Елыр ауахуама акуша-мыкуша);

11. **Нациу** (Елыр-агуы иатәуп);

12. **Рыбколхоз** (Елыр-агуи Нагуалои рыбжьара);

13. **Цуна ибаара** (Елырырха амрагыларахьтәи

Елыртәи агидронимика:

14. **Анариа//Охуреи** (Охуреи азы аихамџа алахыс елыраа Анариа хәа иашьтоуп, 1984 шықусазынза уи Аалзга иалалон амшын иазааигуаны, уажәы каналла хазы амшынахь идәыкуцоуп);

15. **Елырган//Цышә икуара** (Ҷакуашьынтәи иаауеит Елырган ахабланза Цышә икуара хәа иашьтоуп— Охуреи//Анариа иалалоит арбьарахь ала);

16. **Скиртиб//Цуна икуара** (Елырган ицыцуеит Зыдаху/Суки иалсны атрассаџ амоика иавсны Охуреи//Анариа иалалоит);

17. **Ҷакуаба//Ҷакоба** (Гудааи Елыри ирхәаауп, Цорка азы иалалоит арбьарахь ала).

Х Х Х

Елыр азы Охуреи ақытан ианцоу хәамтак: Ажәытә аамтала Елыр уаџ дынхомызт, ауахуама ахьыкызгьы рхаштхьан, акуша-мыкуша бнаршәыран икалахьан. Уи аазырџшыз Ҷакуашьаа роуп. Зны Ҷакуашьтәык ашьабста ихун, ашьакуарста дхылань дышнеиуаз, абна зхаџаны иказ Елыр ауахуама дакушәеит. Даныгьежь, иқытауаа иибаз реиҳәеит. Ашьтахьы, Ҷакуашьаа Елыр ицан абна иагахьаз ауахуама хыртит, амџагь картцеит. (Куакускьыр Маманти Нарықь-иџеи, Харчлаа Ражьден Капушь-иџеи ирхәамтоуп).

Куачаратэи ақытсовет

1. Ак. **Куачара** (ахэаакуа: аџада — Буада, амрагыларахь — Цлоу, Мыку, алада — Араду, Тамшь; амраташэарахь — Лабра, Кутол; аџада-мраташэарахь — Цыгьарда).

Куачара иацанак'уа ахаблакуа:

2. **Куачара-Агуы** (ахэаакуа: аџада — Кьетуан ахаб; амрагыларахь — Куачара-Цлоу, Савекуа; алада — Цхьентцкар; амраташэарахь — Кутол);

3. **Куачара-Лабра** (ахэаакуа: аџада — Кутол; амрагыларахь — Куачара-Агуы; алада — Лабра; амраташэарахь — Лабра, Кутол);

4. **Куачара-Цлоу** (ахэаакуа: аџада — Буада; амрагыларахь — Цлоу ақыта; алада — Савекуа, амраташэарахь — Куачара-агуы);

5. **Кьетуан¹** (ахэаакуа: аџада — Буада; амрагыларахь — Буада; алада — Куачара-агуы, Куачара-Лабра; амраташэарахь — Кутол);

6. **Савекуа//Векуаа рхабла** (ахэаакуа: аџада — Куачара — Цлоу, амрагыларахь — Цлоу; алада — Цхьентцкар ахабла; амраташэарахь — Куачара-Агуы);

7. **Цхьентцкар//Чабырхуа²** (ахэаакуа; аџада — Савекуа, Куачара — агуы; амрагыларахь — Мыку ак; алада — Араду, амраташэарахь — Лабра).

1. **Куачара-Агуы иацанак'уа атыпхьызкуа:**

8. **Ахуажэра//Хубзона** (Цхьентцкар арбьарахьтэи ахыку, 2-тэи абригада иахьатцанак'уа);

9. **Куач-Ира³** Куачара агута, 2-тэи абригада иахьатцанак'уа, уажэы астадион ахьыкоу);

¹ Кьетуан ажэытэ Цыгьарда иадын, Ареволиуциа калаанза араатэи адгьылкуа Маршьан Хаитбеи, Ашэхуатцаа Шьмафи, Цыба Кычыни иртэын.

² Куачаратэи абыргцаа излархэо ала Цхьентцкар ақыта Чабырхуа хэа иашьтан.

³ Куач-ира хэа иахьашьтоу, ара дузза гылан. Куач захьызы хьчак, ипхьартан. Асовет мчра шыакугылаанза, иара уи ашьтахьгы, ара ахьыкугылаз ашта аизаракуа мџапьыргон.

10. **Омар** (Барцкиа) идгьыл (Цхьентцкари Куачарей рхэаа, амѳаду акынтѳи амраташэарахь);

11. **Тагу ихуы** (Салома Шьенгелиа дахьынхо 10-тѳи абригада иахьатцанак'уа);

12. **Цыба иплан** (Кутоли Буадеи рхэаа иадуп);

13. **Шабат** (Маршьан) иккара (Цхьентцкар арбьарахьтѳи аѳшахэа, Ахуажэра азааигуара).

II. **Куачара-Лабра иатцанак'уа**
а т ы ѳ х ь ы з к у а:

14. **Абырзал ахуы** (Абырзалкуара//Умакара-хуцы урны Куачара-Лабра уахьыѳхало);

15. **Ахьацара** (Лабрей зэызэ инхартеи рыбжьара);

16. **Зэызэ** (Емхаа) инхарта (Абырзал ахуыи Куачара-Агуи рыбжьара).

III. **Куачара-Цлоу ахабла иатцанак'уа**
а т ы ѳ х ь ы з к у а:

17. **Ашьанцара** (Цлоуи Куачарей рхэаа иазааигуоуп);

18. **Чачаа рашта** (Цьамидаа ахьынхо рывараѳы);

IV. **Кьетуан ахабла еиднакыло**
а т ы ѳ х ь ы з к у а:

19. **Аграа рхабла** (Буадеи Кьетуанрѳеи, Мышэ икуатцеи рыбжьара);

20. **Аимхуц ахуы⁴** (Ѓиѳнаа ахьынхо азааигуара);

21. **Мышэ икуатца** (Кьетуанрѳа армаратѳи аѳшахэаѳы Буадаа рхэаа иазааигуоуп).

V. **Савекуа//Векуаа рхабла иатцанак'уа**
а т ы ѳ х ь ы з к у а:

22. **Акуаѳра ахуы** (Цхьентцкар армарахьтѳи ахькуѳхала — Чаблахан абаа аѳадахьы);

23. **Аѳшахэа//Барцкиашьи рзени** (Цхьентцкар армарахьтѳи аѳшахэа);

24. **Куаѳь ихкаара//Куаѳьишь иплани** (Савекуеи Цхьентцкари рхэаа аганахь);

4. Еснагь аимхуцкуа рацэаны ицыцуеит рхэоит.

25. Кучбашьнези (Ап̄шахэа иахьатцанак'уа);
 26. Маршьан ихуы (Савекуеи Цхьентцкари рхэаа аганахь);
 27. Напашьи Натхора (Ап̄шахэа иатцанак'уеит).

VI. Цхьентцкар ахабла иатцанак'уа атып̄хьызкуа:

28. Аибашьырта (Акуареикуа ахьку);
 29. Амхацьыр рхуы (Цхьентцкар армарахь ала, ам-оаду азааигуара, Акуареикуа Цхьентцкар иахьалало иацэыхарамкуа);
 30. Ауахуама ахуы⁵ (Цхьентцкар азы арбьарахьтэи аган, Цхьентцкари Куачареи рхэаафь);
 31. Ашэра (Цхьентцкар армарахьала, Акуаракуеи Цхьентцкари рыбжьара азкуа реилаларта иазааигуаны);
 32. Кака (Габлиа) ибдарра (Лагустан ибдарра иазааигуоуп);
 33. Куата (Кацэ-п̄ха) лкъап̄та (Ашэра иатцанак'уеит);
 34. Куаць (Маан) икуаца (Чаблахани Савекуеи рыбжьара, Чабырхуа);
 35. Кьынфэпыл (Цхьентцкари Акуарашьшьи рыбжьара);
 36. Лагустан (Жьйба) ибдарра (Цхьентцкар арбьарахьтэи ап̄шахэа, Лабра аганахь);
 37. Цхьентцкар ап̄ста//Чаблахан ап̄ста (Чаблахан ахуыи Мыкуи рыбжьара, Акуареикуа ахьтысуа агуаоа, Чабырхуа);
 38. Чаблахан//Чабрхан (Цхьентцкар ази акуареикуеи рыбжьара ахуы, ажэытэ уахуама ахьыкугылоу — Чабырхуа хэа иахьашьтаз);
 39. Чабырхуа//Чбырхуа (Цхьентцкар ази, Савекуеи, Арадуи рыбжьара).

VII. Куачаратэи азкуа рыхьз

а) Азиаскуеи акуаракуеи:

40. Абырзал куара//Умакара хучы (Буадеи Куачареи рхэаафь ицыцуеит, ахы Ацьра азыхь хэа иашьтан,

⁵ Ара Х!Х ашэышыкуса антэамтаз аамталатэи ауахуама ргылан, идырбгахьейт.

Куачара аганахьшәа иалсны Акуара тбаа//Умакара ду иалалоит Лабра иахьатцанак'уа).

41. **Азычча** (Къетуанрѳа иалалоит армарахь ала—Къетуан ахабла);

42. **Азышкуакуа** (Къетуанрѳа иалалоит армарахь ала, Къетуан ахабла);

43. **Акуара** (Цхьентцкари Куачарей рхәаа иазааигуаны ицыцуеит, Куачаратәи амѳаду ишавоу Акуака ицо амѳа ду азааигуара Акуарашьшьы//Учабал иалалоит армарахь ала);

44. **Акуареикуа** (Цлоу ахәаа иазааигуаны ицыцуеит, Цхьентцкар иалалоит армарахь ала. Акуака ицо амѳаду иазааигуаны, Цхьентцкар ахабла);

45. **Акуара тбаа** (Буада ицыцуеит, ахы — Алзыхь хәа иашьтоуп Куачара аѳацә иалсны ицоит);

46. **Акуарашьшьы/Учабал** (Куачара, Тагу ихуы аганахь ицыцуеит — Цхьентцкар ахабла иалсны амшын ахь ицоит);

47. **Бебиаа ркуара** (Буада ицыцуеит, ахы — Ладиква изыхь хәа иашьтоуп, Куачара аѳацә иалсны Кутолка ицоит: Куачараа ахьз рыздырзом);

48. **Мериа** (Куачарей Цхьентцкари рхәаа иазааигуаны ицыцуеит, Цхьентцкар иалалоит арбьарахь ала, аферма ахьгылоу азааигуара);

49. **Омар икуара** (Куачара, Омар иадгьыл хәа иашьашьтоу амѳаду иазааигуаны ицыцуеит, ахы — Омар изыхь хәа иашьтан, Куачара-Лабра иалсны Лабра ақытан Абырзалкуара иалалоит армарахь ала — Акуаратабей Абырзалкуарей ахьейлало атыѳаѳе);

50. **Тедора икуара** (Буада ицыцуеит, ахы — Екупъ изыхь хәа иашьтоуп, Куачара аѳацә иалсны Кутолка ицоит);

51. **Цхьентцкар** (Буада ахуца ицыцуеит, ахы — Арѳаш азыхь хәа иашьтоуп Куачара агуда иалсны амшынахь ицоит);

52. **Чыбу икуара** (Буада ицыцуеит ахы — Лоубан изыхь хәа иашьтоуп, Куачара аѳацә иалсны Кутолка ицоит);

53. **Шьанцакуара** (Цлоу ахәаа иазааигуаны ицыцуеит. Цхьентцкар иалалоит армарахь ала, Векуаа рхаблаѳе);

б) А з ы х ь к у а:

54. **Абаназыхь** (Акуарейкуа армаратэи аганахь иааигуаны ицыцуеит, Акуарейкуа иалалоит Пүлиаа ахьынхо рнырцэ⁶);

55. **Азыхь /Шониас цкали** (Векуаа рхабла ицыцуеит, Цхьентцкар иалалоит армарахь ала);

56. **Хамжэажэ лзыхь** (Мышэ икуатца ицыцуеит Кьетуанрѳа иалалоит армарахь ала, Кьетуан ахаблан).

Кутолтэи ақытсовет

1. **Ақ. Кутол** (ахэаакуа: аѳада — Цыгьарда, Буада; амрагыларахь — Куачара, Лабра; аѳада — Тамшь; амраташэарахь — Тамшь, Кындб, аѳада-мраташэарахь — Атара, Атара-ерманкыт).

Кутол ахаблакуа:

2. **Абаакыт /Ачааркыт** (ахэаакуа: аѳада — Бзанкыт; амрагыларахь — Дбамшь азиас; алада — ақ. Тамшь, ахаб. Наббоу; амраташэарахь — Тамшь, ахаб., Аныуаа рхуы, Тоумышь ахабла);

3. **Агркуакы /Кутол-Агуы** (ахэаакуа: аѳада — Ахыуаа; амрагыларахь — Дбамшь азы, Қырақьан ахабла; алада — Бзанкыт; амраташэарахь — Тоумышь азиас);

4. **Ахыуаа** (ахэаакуа: аѳада — Цыгьарда; амрагыларахь — Дбамшь; алада — Агркуакы; амраташэарахь — Тоумышь ахабла);

5. **Бзанкыт /Самахариа /Тамкыт¹** (ахэаакуа: аѳада — Агркуакы; амрагыларахь — Дбамшь; алада — Ачааркыт; амраташэарахь — Лабуашь азы);

6. **Қырақьан** (ахэаакуа: аѳада — Буада, Кьетуан; амрагыларахь — Куачара, Лабра; алада — Лабра; амраташэарахь — Дбамшь азы, Ахыуаа, Агркуакы);

7. **Тоумышь** (ахэаакуа: аѳада — Цыгьарда; амрагыларахь — Ахыуаа; алада — Лабуашь азы, Кындб; амраташэарахь — Атара, Атара-ерманкыт).

⁶ Даара ихьшэашэоуп, ашыз зыхьуа аларкуабон, уи алагы ирхушэтэуан.

¹ Абыргцэа излархэо ала Бзанкыт (лаигуоуп уи ус анахьзхала) ажэйтэан Тамкыт хэа нашьтан.

1. Абаакыт/Ачааркыт ахабла
иатцанак'уа атыпхьызкуа:

8. Ааптра (Адушька лзыхь иавоуп арбьарахь ала);
9. Азбаа/Онткалашь (Азыфры армарахь ала иавоуп Тодиа лзыхь азааигуара);
10. Азырпха абагыр (Азырпхеи амфадуй ахьейхысуа);
11. Акуакь (Азырфашаи Бадала изыхьи рыбжьара);
12. Акууатра (Збаараны, зышьтраны икоуп, хыс иамоу Адушька лзыхь ахьзуп);
13. Аплан/Чачаа рыплан (Кутол амфадуй иавоуп);
14. Амаркацъра Аерманкуа рыцха хэа иахьашьтоу атып);
15. Атэа ахьабжьагылоу (Бзана иавоуп арбьарахь ала);
16. Ачаа рашта (Азырфаш армаратэи аган, Бадала изыхь ахьыцыцуа);
17. Ачарта (Чацал иатэуп, Осиаа ркъапцтакуа ирзааигуоуп);
18. Ачартакуа (Шьамкуалыкьи Бзаней рыбжьара);
19. Афзаа рхуы (Бзаней, Лабуашьи, Аныуаа рхуыи рыбжьара);
20. Бабисыр (Дбамшь ахыку, Дбамшь азышьтрафыц анышьтнах иагеит);
21. Бацъга (Гургулиа) имх'урста (Чацал иатэуп, Самсон имх'урста иазааигуоуп);
22. Бегуа (Гургулиа) имх'урста (Чацал иатэуп);
23. Верчка (Осиа-пха) лкъапцта (Чацал иатэуп);
24. Зазал ибака (Жьанта изыхьи Дбамшьи рыбжьара);
25. Злаиаа ртыпцкуа (Чацал иатэуп, Ачарта иазааигуоуп);
26. Күшэдын икъапцта (Шьамкьлыкьи Ачартакуеи рыбжьара);
27. Лапцанцэыбблы (Жьанта изыхьи Дбамшьи рыбжьара);
28. Лахуаа ргыларта (Азырфаш арбьарахьтэи аган);
29. Осиаа ркъапцтакуа (Чацал иатэуп, Ачарта иазааигуоуп);
30. Самсон (Гургулиа) имх'урста (Чацал амраташэарахьтэи аганахь икоуп);
31. Унат (Дакуа лкуара арбьарахьтэи аган);
32. Лашаа ртыпцкуа (Чацал абнара иатэуп);

33. **Чачал** (Чачал абнара аладатэи аган Ачааркыт иахьатцанак'уа);

34. **Шьамкулыкь** (Бзана арбьарахьтэи ахыку аз-лагара ахьтагылоу);

II. **Агыркуакь//Кутол-Агуы ахабла**
иатцанак'уа атыпъхьызкуа:

35. **Агупърра** (Агыркуакьи Ачааркыти рыбжьара анышэынтракуа ахьыкоу);

36. **Ашта ду¹** (Бзана арбьарахьтэи ахыку);

37. **Ашта хучы** (Ашта ду аварафэ);

38. **Жэанаа рдэы** (Дбамшь азы арбьарахь ала, аусхэарта аварафэ).

III. **Ахыуаа ахабла иатцанак'уа**
а тыпъхьызкуа:

39. **Абаахыжэжэара** (Лабуашь армарахьтэи ахыку, Чачал агуы);

40. **Абыстарта** (Лабуашь навоуп, армарахьтэи аган омак иацэыхарамкуа);

41. **Аграа ргыларта** (амѳаду азааигуара амраташэарахь ала);

42. **Акшаа ркъапъта** (Агыркуакьи Ахыуааи рхэаа иазааигуоуп);

43. **Алахаш** (Амѳадуи, Дбамшьи ази, Цьгьарда ахэааи ирыбжьоуп);

44. **Алыкьса** (Басариа) **икъапъта** (Цьгьарда ахэаа иазааигуоуп, амѳаду амраташэарахьтэи аганыхь ала);

45. **Амчаа рхуы** (Цьгьардеи Ахыуааи рхэаа пна-тэоит);

46. **Ахэыста ду** (Куабуаниа Астамыр итызтыпъ ашь-тахь арашкуа ахьгылаз — Бзана ахы);

47. **Ацэасара** (Амѳадуи Цьгьарда ахэааи ирывоуп);

48. **Аехы** (амѳаду навоуп амраташэарахьала);

49. **Ернаа рхуы** (Цьгьардеи Ахыуааи ирыбжьоуп);

50. **Естат** (Мкаиа) **икудырта** (Лабуашь арбьарахь-тэи ахыку);

51. **Естат** (Мкаиа) **еисырта** (Лабуашь арбьаратэи аган);

¹. Ашта ду афэ Чачаа ихон, убра джуп «Апъсны ахсаала» каз-таз Миха Чачба.

52. Зафас (Чегна) икъаџта (Лабуашь азааигуара);
 53. Кукур ихэаста (Тур ихуы ацака, амџадуи Лабуашь ази рыбжьара);
 54. Кучыч (Куабуаниа) иааџтра (Лабуашь иавоуи армарахь ала);
 55. Лапаџу (Бзаркал) икъаџта (Лабуашь армари-тџи аџшахџа, Шькыт икъаџта азааигуара);
 56. Лашџриаа рхабла (Ахыуааи Агыркуакьи рыбжьара);
 57. Разан (Гуџьуа) икъаџта (Тур ихуы ацака);
 58. Тур ихуы (Цьгьардеи Ахыуааи рхџаа иавоуп);
 59. Шьркьантоу (Аехы иавоуп);
 60. Шькыт (Чегна) икъаџта (Тур ихуы иатџуп, Разан икъаџта иавоуп).

IV. Бзаныкыт/Самариа//Тамкыт
 иацанак'уа атыџхьызкуа

61. Абдарра агуы (Мака инхарта иазааигуоуп);
 62. Алзатџ (Дџамшь арџьарахьтџи ахыку, Кунта изыхь ахы);
 63. Ахасара аџан (Хуасеикуара ахыку);
 64. Аџантра (Дџамшь арџьарахьтџи ахыку);
 65. Басиат (Дарсалиа) икъаџта (Петра изыхь азааигуара);
 66. Цьынцьыкъ ихкаара (Дџамшь иавоуп арџьарахь ала, Кунта изыхь азааигуара);
 67. Едгьац (Харцьалиа) иааџтра (Абдарра иавоуп амраташџарахь ала);
 68. Курышџ (Цнариа) икъаџта (Ахыуаа ахабла аферма ахьгылоу);
 69. Мака (Агрба) иааџтра (Сеидык ихџыста иазааигуоуп);
 70. Петра (Цьынцьал) икъаџта (Махариаа рызлагара ахьтагылоу инаркны Бзана арџьарахьтџи ахыку иавоуп);
 71. Сеидык (Чагуаа) ихэаста (Бзана армарахьтџи ахыку);
 72. Хаџшьацыцырта (дџны иџоуп, Чачан аладала иавоуп);
 73. Чачан алџы (Хуасеикуарей Бзаней рыбжьара);
 74. Цьат (Цьынцьал) ихцара (Бзана аџшахџаџы иџоуп).

У. Къ аракъан ахабла иацанак'уа
атыпхьызкуа:

75. Акуадацра (Дѣамшь армаратѣи ахыку, Цкадуаа рхабла.

76. Акуара тбаа ахабла (Акуара тбааи Абырзал куарей рьожьара);

77. Акуаца пьшза (Дѣамшь армаратѣи аъшахѣа, Цьгьарда ахѣаа иазааигуаны);

78. Бадра (Тапаѣуа) икъапъта (Акуара тбааи Ума- карей рыбжьара);

79. Аъсха ибаа (Дѣамшь армарахьтѣи аъшахѣа, Къетуан ахабла иазааигуаны);

80. Басариаа рхуы (Дѣамшь азы армарахьтѣи аган иааигуаны иавоуп);

81. Бинакуку (Иван Папаскъыр иаб) икъапъта Дѣамшь армарахьтѣи ахыку);

82. Гамшьал (Дѣамшь армарахьтѣи аъшахѣа Акуа- дацра инаркны Лабранза);

83. Дырмыт (Дианын) икъапъта (Акуара тбаа ар- марахьтѣи аъшахѣа еихаракыраны иавоуп);

84. Ишьа икъапъта (Акуара тбаа армарахьтѣи ага- нахь);

85. Камачыч лчеитра (Акуара тбаа армарахь ала);

86. Кукур икъамта (Лабра ахѣаа иавоуп);

87. Кыпа ладгьыл (Гамшьал иацанак'уеит Акуара тбаа ахыку);

88. Куат иадгьыл (Куат икуара ахы);

89. Къабыц икъапъта (Бинаку икъамта авараѣы);

90. Каламат (Чарганзиа) ичарта (Гамшьал иаца- нак'уеит);

91. Лагуртан (Акуара табей Дѣамшьи рыбжьара, Акуадацра аѣадахьы);

92. Накъоу (Бинаку икъапъта авараѣы) Дѣамшь ахыку, ажѣйтѣ бнараны икан);

93. Саат (Ахба) икъамта (Гамшьал иацанак'уеит, Тапаѣуаа ахьынхо);

94. Ташѣ илбаа (Дѣамшь армарахьтѣи ахыку, Цьгьарда ахѣаа иазааигуаны);

95. Тарашь (Лашѣриа) иаапътра (Ацахакуара аха- ны);

96. Хусен (Лашѣриа) икъапъта (Дѣамшь армарахь- тѣи аъшахѣа; Лагуртан аѣадахьы);

97. Цкадуаа рхабла (Дѣамшь армарахьтѣи ахыку).

VI. Тоумышь ахабла иацанак'уа
атыпхьызкуа:

98. **Азхытра** (Тоумышь азы ацха инаркны алада азы апшахэа, Аэзаа рхуы акынза);

99. **Акуарабжьара** (Тоумышь азы иамоуп);

100. **Алиа** (Кутар) **икьяпта** (Тоумышь арбьарахьтэи аган ахуахьы);

101. **Аразатэ** (Тоумышь иавоуп армарахь);

102. **Ардон** (Кутарба) **игуаџа** (Кьаламат ихуы ацака);

103. **Ахуанаа** (Тоумышь арбьарахь ала хуны иавоуп);

104. **Ахьажэ** (Цэырџынти Тоумышьи ахьейлало арбьарахьтэи аган);

105. **Блабаа ркуатца** (Тоумышь арбьарахьтэи ахькуаџе Тарсхан икьяпта аладахьы);

106. **Гамцьыць** (Бунцьиа) **икьяпта** (Камапыча лзыхь авараџы);

107. **Гугу** (Бунцьиа) **икьяпта** (Тоумышь армарахь ала Лабуашьи Тоумышьи рыбжьара, амџаду километрак инацэыхараны Чачал иахьатцанак'уа);

108. **Бунцьиаа рхуы** (Тоумышь арбьарахь ала Тоумышьи Цихуаши рыбжьара);

109. **Кыпса** (Гамгиа) **икьяпта** (Тоумышь арбьарахь);

110. **Кыч** (Панциа) **икьяпта** (Бабуажэ икьяпта авараџы);

111. **Куабуаниа-пха лбака** (Хуны икоуп — Тоумышь арбьарахь);

112. **Калы** (Бунцьиа) **икьяпта** (Тоумышь арбьарахь);

113. **Куз** (Гамгиа) **икьяпта** (Тоумышь арбьарахьтэи аган ахуаџы);

114. **Кьаламат** (Кутарба) **ихуы** (Тоумышь арбьарахь ала, ацха инаркны алада);

115. **Казаху** (Бунцьиа) **инхарта** (Тоумышь арбьарахь);

116. **Манча** (Бунцьиа) **икьяпта** (Тоумышь арбьарахь);

117. **Никуала** (Цнариа) **икьяпта** (Тоумышь армарахь ала, ацха азааигуара);

118. **Миха** (Бунцьиа) **икьяпта** (Тоумышь арбьарахьтэи аганыхь);

119. Пила (Мқана) иқбапта (Тоумышь армарахь ала, аҗада Цыгбарда ахэаа иавоуп);
120. Пѣца (Бунѣна) инхарта (Тоумышь ахабла);
121. Раста (Сабуа) иқбапта (Тоумышь армарахь ала, аҗада, ахуахьы);
122. Тигу (Бунѣна) иқбапта (Тоумышь арбъарахь ала, Цыныр иқбапта азааигуара);
123. Тышь (Гамгна) иқбапта (Тоумышь арбъарахь);
124. Тарсхан (Кутарба) иқбапта (Тоумышь арбъарахь ала, Тоумышьи Тэырѣнти ахьеилало азааигуара);
125. Тоумышь атахэда (Тоумышь Цыгбарда иахьаду азы аѣшахэа);
126. Ханым (Бунѣна-пѣха) лқьамта (Тоумышь арбъарахь ала, Пѣца изыхь азааигуара);
127. Чачал (Бна цэахэаны Цыгбарда инаркны Тоумышь ахабла надкыланы Тамшьынза ицоит).

Кутолтэи агидронимика

а) А з и а с к у а, а к у а р а к у а:

128. Абырзалкуара (Буадеи Куачарей рхэааѣ ицыцуент, ахы Аѣра азыхь хэа иашьтоуп. Куачара аѣацэ иалсны Куачарей Кутоли рхэаа иазнеиуент — Акуара таба иалалоит Лабра иахьатцанак'уа);
129. Азырпѣха (Дѣамшь иалалоит арбъарахь ала, Ачааркыти Наѣбоуи ирхэаауп);
130. Азырѣаш (Ачааркыт ахабла ицыцуент, ахы Гуыгу изыхь хэа иашьтоуп, Кутол ахэаа иахьсны Тамшька ицоит, уа ѣ-хьзык амоуп: Наѣбоу азы, Цѣамѣул);
131. Азычча (Лаѣуашь иалалоит армарахь ала — Ахьуаа ахабла).
132. Азыѣры (Бзанкыт ахабла ицыцуент, ахы Куартаа рзыхь хэа иашьтоуп; Кутол ахэаа иахьсны Тамшька ицоит, уа Ошьѣан хэа иашьтоуп);
133. Акуара таба//Умакара ду (Къарақбан ахабла ицыцуент, ахы хѣаны икоуп: Ѣарданаа рзыхь, Бинакуку изыхь. Зыѣь изыхь; Акуара таба Кутол ахэаа иахьсуент Абырзал куарей иарей еилалоит Лабра иахьатцанак'уа);
134. Акуара тбаа (Акуара тбаа иалалоит арбъарахь ала);

135. **Акуара тбаа** (куара дууп, Буада ицыцуеит, акуара таба иалалойт, Кутоли Лабрей рхэаа иазааигуаны);
136. **Ацаха куара** (Акуара тбаа иалалойт арбъарахъ ала — Къарақбан ахабла);
137. **Аеада зтаъсыз акуара** (Тоумышь иалалойт арбъарахъ ала, Атара-аерманцэеи Тоумышьи рхэаа иазааигуаны Цэырфонтэи Тоумышь иахъалало);
138. **Багаъшьаа ркуара** (Цэеиаа ркуара иалалойт армарахъ ала, Ахыуааи Цыгъардеи рхэаа азааигуара);
139. **Бзана** (Ахыуаа ахабла, Куабуаниа Астамыр инхарта ашьтахъ, Арашкуа ахыглаз хэа иахъашьтоу ицыцуеит, Кутол ахэаа иахысны Тамшька ицоит);
140. **Блабаа ркуара** (Тоумышь иалалойт арбъарахъ ала);
141. **Бебиаа ркуара** (Буада ицыцуеит Акуара тбаа иалалойт арбъарахъ ала — Къарақбан ахабла);
142. **Дақья лкуара** (Бигуаа рааътра ицыцуеит, Дбамшь иалалойт, арбъарахъ ала Ачаарқыти Тамшьи рхэаа иазааигуаны);
143. **Дбамшь** (Цыгъарда аѣаѣахъ, Ђанаѣ ахуы ага-нахъ ицыцуеит, Кутол иалсны Тамшька ицоит);
144. **Ернаа ркуара** (Лабуашъ иалалойт армарахъ ала Кучыц иааътра хэа иахъашьтоу азааигуара);
145. **Куатеикуара** (Къарақбан ахахы ицыцуеит, Акуара таба иалалойт армарахъ ала);
146. **Лабуашъ** (Цыгъарда ицыцуеит Шлар Кунта итака, Тоумышь иалалойт армарахъ ала, Аныуаа рхуы авараѣы — Ачаарқыт);
147. **Манча икуара** (Тоумышь иалалойт арбъарахъ ала);
148. **Мқаииаа ркуара** (Шлараа ркуара иалалойт армарахъ ала — Ахыуаа рхабла);
149. **Тедора** (Куаранзиа) **икуара** (Абырзал куара иалалойт арбъарахъ ала — Лабрей Кутоли Куачарей рхэаа азааигуара);
150. **Тоумышь** (Цыгъарда аѣаѣахъ ицыцуеит, Тоумышь ахабла иалсны Тамшька ицоит);
151. **Хуасеикуара** (Агыркуакъ ицыцуеит Бзана иалалойт армарахъ ала);
152. **Хумата икуара** (Ацаха куара иалалойт арбъарахъ ала);
153. **Шихуаш** (Атарантэи иаауеит, Тоумышь иалалойт арбъарахъ ала);

154. Цэеиаа ркуара (Цыгбарда ицыцуеит, Лабуашь иалалойт армарахь ала, Ахыуаа ахабла);

155. Чыбу икуара (Дедора икуара иалалойт арбьарахь ала — кьбаракьбан ахабла).

б) А з ы х ь к у а:

156. Андрей изыхь (Акуара табаа ахы);

157. Арсана (Мқаиа) изыхь (Тоумышь иалалойт армарахь ала);

158. Бадала изыхь (Азырфаш иалалойт арбьарахь ала, Ачааркыт ахабла);

159. Бадала изыхькуа (Азырфы иалалойт армарахь ала, Ачааркыт ахабла);

160. Гаца Агусба изыхь (Куартаа рзыхь иалалойт армарахь ала, Бзанкыт ахабла);

161. Гугу изыхь (Лабуашь иалалойт арбьарахь ала);

162. Цынцьыкь изыхь (Дбамшь иалалойт арбьарахь ала — Бзанкыт/Тамкыт ахабла);

163. Бьець изыхь (Хуасеикуара иалалойт арбьарахь ала);

164. Даут (Кьантаба) изыхь (Азырфаш иалалойт арбьарахь ала — Ачааркыт);

165. Едгы изыхь (Акуара табаа иалалойт Бебиаа ркуара ахьалало атыцаф);

166. Жьанта (Гуаланзиа) изыхь (Азырфаш иалалойт армарахь ала Ачааркыт);

167. Зыбь изыхь (Акуара таба иалалойт армарахь ала);

168. Иуа (Куабуаниа) изыхь (Бзана иалалойт арбьарахь ала, Ахыуааи Агыркуакьи рхэаа азааигуара);

169. Кампыца (Абашь) изыхь (Цихуаш иалалойт армарахь ала);

170. Кыцса (Гамгиа) изыхь (Тоумышь иалалойт, арбьарахь ала);

171. Куаранзиаа рзыхь (Дедора икуара иалалойт армарахь ала — Кьбаракьбан ахабла);

172. Куартаа рзыхь (Азыфры ахы);

173. Куатиа (Тарба) изыхь (Тоумышь иалалойт армарахь ала);

174. Кунта (Куабакхиа) изыхь (Дбамшь иалалойт арбьарахь ала — Бзанкыт ахабла);

175. Кьагуа (Гургулиа) изыхь (Азырфаш иалалойт армарахь ала — Ачааркыт);

176. **Қырч** изыхь (Бзана иалалоит армарахь ала — Бзанқыта ахабла);
177. **Қазаху** (Бранзиа) изыхь (Азыѳры иалалоит армарахь ала — Ачаарқыт);
178. **Манча** изыхь (Азырѳаш иалалоит армарахь ала — Ачаарқыт);
179. **Махмут** (Лагинза) изыхь (Азыѳры иалалоит армарахь ала — Ачаарқыт);
180. **Миха** (Бунѳьяна) изыхь (Цихуаш иалалоит армарахь ала);
181. **Миха** (Чакуатаа) изыхь (Азырѳаш иалалоит арѳьарахь ала — Ачаарқыт);
182. **Нагу** (Гуаланзиа) изыхь (Азыѳры иалалоит армарахь ала — Бзанқыт ахабла);
183. **Нарыкъ** изыхь (Ацаха куара иалалоит арѳьарахь ала);
184. **Никуала** (Мқайна) изыхь (Азырѳаш иалалоит армарахь ала — Ачаарқыт);
185. **Петра** (ѳьынѳьал) изыхь (Хуасеикуара иалалоит армарахь ала);
186. **Пила** (Мқайна) изыхь (Жъанта изыхь иалалоит арѳьарахь ала — Ачаарқыт);
187. **Ѳиѳа** (Бунѳьяна) изыхь (Цихуаш иалалоит армарахь ала);
188. **Роница** (Касланзиа-ѳъха) лзыхь (Цэеинаа ркуара иалалоит арѳьарахь ала);
189. **Сақаниаа** рзыхь (Гугу изыхь иалалоит армарахь ала);
190. **Самсон** изыхь (Кыѳса изыхь иалалоит арѳьарахь ала);
191. **Сандра** изыхь (Тоумышь иалалоит армарахь ала);
192. **Стеѳана** изыхь (Азыѳры иалалоит армарахь ала — Бзанқыт ахабла);
193. **Тарашь** (Куакуаба) изыхь (Цихуаш иалалоит армарахь ала);
194. **Тлаѳс** (Махарна) изыхь (Қырч изыхь иалалоит — Бзантыѳ ахабла);
195. **Тотиа** лзыхь (Азыѳры иалалоит армарахь ала);
196. **Хакуѳэ** (Касланзиа) изыхь (Лаѳуашь иалалоит армарахь ала — Ахыуаа ахабла);
197. **Шьагу** (Басарна) изыхь (Азыѳца иалалоит армарахь ала — Ахыуаа ахабла);
198. **Шьардын** (Касланзиа) изыхь (Хакуѳэ изы ар-

бъарахъ ала иацланы Лабуашъ иалалоит армарахъ ала — Ахыуаа ахабла);

199. **Щарданаа рзыль** (Акуара таба ахкуа ируакыуп, Қырақбан ахабла ицыцуеит, Бинакуку изыхъ иалалоит арбъарахъ ала).

в) **А з ы ж ь к у а, а џ а н к у а:**

200. **Ахасара аџан** (Хуасеикуара иамоуп);

201. **Дарыкуа иџан** (Акуара таба иамоуп Акуара тбааи иарей ахъеилало азааигуара);

202. **Разан изыхъ** (Тоумышь азы иамоуп ацха аладахьы);

203. **Тапабул Акуара таба иамоуп Гамшьал хэа иахъашьтоу** — Тапабуаа ахьынхо);

204. **Ханым лзыхъ** (Тоумышь азы иамоуп Разан изыхъ азааигуара);

г) **А з б а а р а к у а, а з м а х к у а:**

205. **Азбаа//Онкалашъ** (збаараны Тоџа лзыхьи Казаху изыхьи ирыбжьоуп);

206. **Дырмит измах** (Акуара тбаа армаратэи аган иамоуп).

Кутолтэи атыџхьызкуа ирххэау алегендакуа

I. **Кутол ахъз зыхъзу:** Ажэйтэ аусхэартакуа ыказа-мызт акыта агутан ал тла ду гылан — Кут ил хэа иашьтан. Абри амцан еизартас икан. Ус ишнеи-шнеи-уаз. акуша-мыкуша зегьы Кутил, нас — Кутол хэа ахъзхалт.

Аџбатэи вариант: Ахэынтқар икынтэи ауаџы дааит, Кутол аизара картцеит амџа азааигуара, ал дук гылан, убри амцан атыџгы пьшзараны икан. Асас дџааит абри атыџ нахъзузеи хэа — Кут ил ахъзуп хэа иархэеит. Ус акузар, абри акыта Кутол ахьыззааит, ихэан, (Кутил изымхэеит азы) ашэкуы нанитцеит.

Тамкыт ахъз зыхъяз. Ажэйтэ ара ауаа бубуакуа, ауаа аазакуа, ауаа тамамкуа, нхон азы Тамкыт хэа иашьталт.

II. **Азкуа:** 1. **Тоумышь, Лабуашъ** — ахъзкуа зых-

къаз хэа ажэлар рѣы икоу агуаанагара. Лабратѣи аҳак изѣаб Аѣара драазон. Уи дзаазоз лассы-лассы лабраа рѣы дааргалон. убас, зны Аѣарантѣи ишаауаз, амщѣгъа рықушѣеит Ѣоумышь ианхықугыла азы тоумашь хэа ихыѣшыло иалагеит, убри иахкъаны Ѣоумышь хэа иашьталт. Азѣаб даазгоз ирулак Ѣоумышь ирын, Лаѣуашь азаѣы илеит. Азѣаб Лаѣуашь лыхъзын, азы дырѣаанахуеит, уинахыс азы Лаѣуашь хэа иашьталт. Лаѣуашь дрыманы ишнеиуаз, Дѣамшь иазааигуахо ианалага ауаѣ дрышьтѣит, азы ѣбазар гуаѣ хэа Азы ѣбан азы Ѣамышь хэа ахъзырѣеит, уажѣы Дѣамшь рхѣоит.

Бзана азы зыхкъаз хэа ажэлар
рѣы икоу агуаанагара.

Шықусык зны аарѣара бааѣсы калейт, азқуа зегъы табейт. Азы иаргуак'уаз шьоуқы азқуа гуаѣо ишааиуаз Бзана ианхықугыла азы шѣаз рбейт. Қоҳ! Ари азы бзаны иказаап рхѣейт. Убри нахыс, Бзана (азыбза) хэа иашьталейт. Излархѣо ала, Бзана егъа аарѣара бааѣсы ыказаргъы иѣабазом.

Кындыѣтѣи ақыѣсовет

1. Ак. Кындѣ (ахѣаақуа: аѣада — Аѣара; амрагыларахъ — Ѣоумышь азиас, Тамшь ак.; алада — Амшын Еиқуа; амраѣашѣарахъ — Кындѣ-ѣыѣ).

Кындѣ ахаблақуа:

2. Акуарауаа//Ахыуаа (ахѣаақуа: аѣада — Аѣара ак., Ахуыуаа ахаб., амрагыларахъ — Ахуыуаа ахаб; алада — Алаѣанра//Лиѣана; амраѣашѣарахъ — Кындѣ-ѣыѣ);

3. Алаѣанра//Лиѣана (ахѣаақуа: аѣада — Акуарауаа ахаб., Ахуыуаа ахаб.; амрагыларахъ — Ѣоумышь азы, Тамшь ак.; алада — амшын; амраѣашѣарахъ — Кындѣ-ѣыѣ);

4. Ахуыуаа//Кындѣ ахуы (ахѣаақуа: аѣада — Аѣара ак. — Куакуаа рхуы; амрагыларахъ — Ѣоумышь азы; алада — Алаѣанра; амраѣашѣарахъ—Акуарауаа).

1. Акуарауаа ахабла иатцанак'уа
атыпъхьызкуа:

5. Алзатэ (Кыжэза аху аладахьтэи аган);

6. Амтон (Киут) икъамта (Пъшьахатцкар иавоуп
армарахь ала);

7. Апышэ (Киут) икъамта (Ахыуаа иатэуп);

8. Ахыуаа (Акуарауаа ахабла ааадахьтэи азбжа);

9. Бата (Киут) игуаа (Пъшьахатцкари Чашьей
рыбжьара);

10. Еркан икъамта (Ахыуаа иатэуп);

11. Куаста икъамта (Пъшьахатцкар иавоуп армарахь
ала);

12. Кьагуа (Киут) икъамта (Хасан икъамта иа-
воуп);

13. Куакуаней//Куакуаней (Киут) ибна (Чашья
иавоуп арбьарахь ала);

14. Куати (Бунцьяна) икъамта (Хабыгу икъамта
иазаангуоуп);

15. Куатэа (Киут) икъамта (Пъшьахатцкар иавоуп
армарахь ала);

16. Кыжэза ахуы (Чашьей Пъшьахатцкари рыбжьа-
ра);

17. Ламшьатэ икъамта (Ахыуаа иатэуп, Чашья иа-
воуп армарахь ала);

18. Лахуыдгьыл (Ламшьатэ икъамта иавоуп амра-
гыларахь ала);

19. Никуа (Киут) икъамта (Ахыуаа иатэуп);

20. Петра (Киут) ихэаста (Никуа икъамта иазаан-
гуоуп);

21. Тамшьыгу (Киут) икъамта (Чашья иавоуп ар-
марахь ала);

22. Хабыгу (Бунцьяна) икъамта (Ахыуаа иатэуп);

23. Хахулиа (чаиртоуп, Быцьяга икъапта аварафь);

24. Хуарцкиаа ркъапта (Пъшьахатцкари Чашьей
рыбжьара);

25. Хуашьыт (Киут) икъамта (Ахыуаа иатэуп);

26. Хасан (Киут) икъамта (Пъшьахатцкар иавоуп
армарахь ала);

27. Цытц (Киут) икъамта (Пъшьахатцкар иавоуп,
армарахь ала);

28. Чакьар иааптракуа (Кыжэза ахуы аладахьы);

29. Чынча (Киут) икъамта (Ахыуаа иатэуп);

30. Шьяабан (Киут) икъамта (Ахыуаа иатэуп);

31. шьаткуа (Киут) икъамта (Ахыуаа иатәуп);
 32. цырыа (Киут) икъамта (Ахыуаа иатцанак'уеит).

11. Алацанра//Лицана ахабла
 иатцанак'уа атыцхьызкуа:

33. Габниаа ркъамта (Чашья иатцанак'уеит);
 34. Гагу (Бунцъилиа) икъамта (Хуарцкиаа ркъамта
 иавоуп);
 35. Дырмит (Хуарцкиа) иплан (Алацанра агафа);
 36. Жьагуа лкъамта (Чашья иатцанак'уеит);
 37. Ита (Киут) икъамта (Тоумышь ацшахәа);
 38. Опарахья (Кындб-фыци Дырмит иплани рыб-
 жьара, цаса бнараны-хуажәраны, цыраны, хьараны
 хәа гугуыртаны икан, ашьабыстакуа аман; уажәы аб-
 на ыкурган ацсакуа еитархит);
 39. Огаранца (збаароуп, Чашья иавоуп);
 40. Пышь (Киут) икъамта (Алацанратәи аферма
 ашьтахь);
 41. Татей (Киут) икъамта (Чашья иатцанак'уеит);
 42. Хуарцкиаа ркъамта (Дырмит иплан агута);
 43. Чашья (акуара Чашья нырцә-аарцә амқадуй
 Амшын Еикуйеи ирыбжьанакыз адгьыл);
 44. Шьыршлаа ркъамтакуа (Чашья иатцанак'уеит,
 Тоумышь азы аган);

III. Ахыуаа ахабла иатцанак'уа атыцхьызкуа:

45. Азнаур (Киут) икъамта (Кындб аклуб ахьыку-
 гылоу);
 46. Ауахуама ахуы (Тоумышь азы арбьарахь ала
 километрак акара иатцэхыкны);
 47. Ахуоу (Чашьи Цихуаши рыбжьара);
 48. Буцъга (Бунцъиа) икъамта (Чашья азы иа-
 зааигуоуп);
 49. Куаста (Киут) икъамта (Чашья азы иазааи-
 гуоуп);
 50. Ламиаа ркъамтакуа (Цихуаш ахыку);
 51. Леиаа ркъамта (аусхәарта иавоуп амраташәа-
 рахь ала);
 52. Наглоу//Чачихуы (Намарданоу иавоуп);
 53. Намарланов (Хууп, Тоумышь азы иавоуп);
 54. Телицкар//Телцкар (Лакуашь азы ацшахәа);

55. Уазамат (Киут) иадгьыл (Цихуаш иазааигуоуп);
 56. Хапара (Киут) икъамта (Цихуаш азы ахьку);
 57. Хэымпыл (Киут) икъамта (Леиаа ркъамта ааадахьы);
 58. Чычу (Киут) ихуы (атрасса ааадахьы азкуа—Чашьей Тоумышьи рыбжьара);
 59. Шарытхуа (Киут) икъамта (Ахуоу иазааигуоуп);
 60. Цьабыуаа рхуы (Ахуоу иавоуп ааадала).

К ы н д ы б т э и а з к у а р ы х ь з

а) А з и а с к у е и а к у а р а к у е и :

61. Акуашцха куара (Атара итцытцует Чашья иалалойт арбьарахь ала Цьырга изыхь аладахьы);
 62. Гьадлач икуара (Кыжэза иалалойт армарахь ала);
 63. Кыжэза (Атара итцытцует Акуашцха куара иалалойт арбьарахь ала);
 64. Лабуашь (Тоумышь иалалойт армарахь ала, Кутули Кындыби ирхэауп);
 65. Пьшьакуа (Пьшьахатцкар иалалойт арбьарахь ала);
 66. Пьшьахатцкар (Атара итцытцует, Чашья иалалойт, арбьарахь ала Акуашцха куара аладахьы);
 67. Тоумышь (Тамшьи Кындыби ирхэауп, Амшын Ейкуа иалалойт);
 68. Цихуаш (Тоумышь иалалойт арбьарахь ала, Атареи Кындыби ирхэауп).

б) А з ы х ь з к у а :

69. Адушьяка (Киут) лзыхь (Тоумышь иалалойт арбьарахь ала);
 70. Батлома (Цкониа) изыхь (Алапанра итцытцует атыхуа азбаара иалалойт);
 71. Еркан (Киут) изыхь (Чашья иалалойт арбьарахь ала, Тамшьыгу изыхь аладахьы);
 72. Ламшьатэ (Бунцьяиа) изыхь (Чашья иалалойт арбьарахь ала);
 73. Осман (Киут) изыхь (Тоумышь иалалойт арбьарахь ала, Цихуаш аладахьы);

74. **Тамшыгу** (Киут) **изыхь** (Чашья иалалоит ар-
бъарахь ала, Ламшьатэ изыхь аладахьы);
75. **Тарашь** (Чегна) **изыхь** (Алапъанра ицыцуеит,
ацыхуа азбаара илазуеит);
76. **Хушьыт** (Киут) **изыхь** (Чашья иалалоит арма-
рахь ала, Шьяабан изыхь аладахьы);
77. **Хайдар** **изыхь** (Чашья иалалоит армарахь ала,
аусхэарта аладахьы);
78. **Шьяабан** (Киут) **изыхь** (Чашья иалалоит арма-
рахь ала);
79. **Цьырга** (Киут) **изыхь** (Чашья иалалоит арбъа-
рахь ала, Еркан изыхь аладахьы).

Кындб-Ҷыцтэи ақытсовет

1. **Ак. Кындб-Ҷыц** (ахэаакуа: ааада — Атара ак.;
амрагыларахь — Кындб; алада — Амшын Еикуа; ам-
рагыларахь — Цкургьыл ахабла, Азобжья ак.).

А о н ы т ь к а т э и а т ы җ х ь ы з к у а :

2. **Ашэабарақ/ Ашэабарақ** **зхагылоу** (Уажэы ачаи-
фабрика ахьгылоу);
3. **Аслан** (Қацэба) **иааптра** (Уатынта иатэуп);
4. **Ахурмара** (Уатынта амшын апшахэа, уажэы
апионер лагер ахьыкоу);
5. **Екуп** (Цэыць) **иааптра** (Уатынта иатанак'уеит);
6. **Ерика** (Пепериди) **икьамта** (Чашья иавоуп ар-
бъарахь ала);
7. **Кубан** (Киут) **иааптракуа** (Атеплица азааигуа-
ра);
8. **Опарахья** (Кындб Ҷыц ацентри Алапъанра ахаб-
леи рыбжьара);
9. **Сатамашья** (амшын апшахэа абаа ахьгылоу —
Ахурмара иавоуп алада-мрагыларахь);
10. **Уатынта** (аихамоѐи Амшын Еикуеи рыбжьара,
уажэы аеыцынхацэа ахьынхо);
11. **Цык** (Киут) **имбышра** (ажэытэан рахугылар-
тан, Опарахья иатэуп).

К ы н д б - Ҷ ы ц т э и а з к у а р ы х ь з :

12. **Ааптразы** (Апсшьарта онкуа ахьгылоу, амшын
иазааигван ицыцуеит, амшын иалалоит);
13. **Ахурма куара** (Ачаифабрика авараѐ ицыцуеит,
Сатамашьеи Ахурмарейи рыбжьара амшын иалалоит).

Лабратәи ақытсовет

1. Ақ. Лабра (ақәаақуа: аҭада — Кутол; амрагы-ларахь — Куачара, Цхьентцкар; алада — Тамшь; амра-ташәарахь — Тамшь, кутол). Лаора нахьа инхо ер-манқуоуп. Рапхьаза урт ара наанаеит 1696 шықуса-зы, амшентәи аерманқуа хәа ирышьтоуп, Апсны наан-за Тьркутәылан инхон, ақал. Орду акны.

Л а б р а и а т а н а к ' у а а т ы п ь х ь ы з к у а :

2. Ақуацәра /Хачатур¹ (Дбамшьи Акуара табеи рыбжьара);

3. Ампруткаб² (Цхьентцкар аҭабла навоуп, 6-тәи абригада хәа нахьашьтоу);

4. Арла /Самахареи (Дбамшьи Акуара табеи рыб-жьара, 3-тәи абригада хәа нашьтоуп);

5. Ахтыра ашта (Акуара таба /Умақара Дбамшь нахьалало армарахь ала назымарнашаны Лабра ахуа-ҭы);

6. Дарықуа иқьапта (Лабра агуи Ахтыра аштеи рыбжьара);

7. Караман идәы /Караман аид (Арасада зтаа-дрых'уа ахьылоу 4-тәи абригадаа рҭабла);

8. Члоу / Чилоур³ (еакалагы — Нижнаиа Лабра хәа нашьтоуп актәи абригада аҭабла);

9. Цьородкеб⁴ (Акуара таба армаратәи аган, 4-тәи абригада).

Л а б р а т ә и а з к у а р ы х ь з :

10. Абырзал куара // Умақара хуцы // Теплая речка (Акуара табас налалонт армарахь ала Лабреи Куача-реи рхәаа назааигуаны);

11. Омар икуара (Куачара итцтыуеит. Абырзал

1. Хачатур — ерманшәала азархьрта, анатырта хәа аанагоит.

2. Ерманшәала «Атырасра акыта» хәа аанагоит.

3. Араатәи аерманқуа паса Члоу инхон, уа ихцганы Лабра нааны нахьынхаз Члоу // Чилоур хәа нашьтайт.

4. Ерманшәахьтә «Акыта капшь» хәа ентацуеит.

5. Акуара таба / Умақара ду Абырзал куара аналадакь нахьы алада, аерманқуа — Черная речка / Севкет хәа нашьтоуп.

куара иалалоит армарахь ала, Абырзал куарей ахьей-лалатцэко);

12. Умакара ду⁶ (Кутол, Къарақбан ахабла ицы-цуеит, Дбамшь иалалоит армарахь ала, Лабра нахьа-цанак'уа — Кутолаа Акуара таба хэа иашьтоуп);

13. Хьециа-пъха лкуара (Кутоли Лабрей рхэаа иа-заангуаны зыхь дуны ицыцуеит, икьаџзаны Акуара таба иалалоит арбъарахь ала).

Л а б р а а т о п о н и м к у а и р ы д х э а л о у а л е г е н д а к у а

Лабра ахьз ахьынгэааз хэа ирхэо актэи алегенда. Ажэйтэ Лабра Самахариа хэа иахьашьтоу архаџ аеыр-хумарра аймцақьача ухэа айцлабракуа мџапъыргон, атыпъгы Айцлабра ашта хэа иашьтан, нас хучы-хучы **Лабра** хэа рхэо иалагеит.

Аџбатэи алегенда: Лабра инхоз ахакипъха Атара драа-зон. Уи лассы-лассы лабраахь дааганы дыддырбон. Амџа ианыкуз ирпъылоз шэабацси хэа ианцаалак — **Лабраа** рахь хцоит рхэон. Убри нахкьаны азбаб лабраа ахьын-хоз Лабра хэа ахьзхалт.

Умакара (Акуара таба) ахьз зыхкьаз хэа ирхэо. Ажэйтэ зны Лабрантэи амака рацэа Умакара ирсны Кутолка ицеит тацаагара. Атацаагацэа-амака рацэа атаца дрыманы ихынхэны азаџы ианааи, азы хьтцны илеиуан. Азы тыкукуаанза кырза ипъшыр акухеит. Убри нахкьаны **Амакара зы** хэа иашьталт.

М ы р к у л а т э и а қ ы т с о в е т

1. Ак. **Мыркула** (ахэаакуа: аџада — Мыку, Цьал; амрагыларахь — Акуаскья; алада — Очамчыра ақал.; амраташэарахь — Араду, Мыку).

М ы р к у л а а х а б л а к у а :

2. **Ахьгаа** (ахэаакуа: аџада — Цьал, амрагыла-рахь — Заган, Лахаш; алада — Хатаџ ахабла; амрата-шэарахь — Мыку азы);

3. **Лахаш** (ахэаакуа: аџада — Ахьуаа Заган; амра-

⁶ Акуара таба Абырзал куара ахьалало нахьс аџада, аер-манкуа Холодная речка, мамзаргы Бахкьет азырхэоит.

гыларахь — Акуаскъа; алада — Мыркула аџдарра, амраташэарахь — Ахыуаа, Хапаџ);

4. Мыркула аџдарра (ахэаакуа: аџада — Ахыуаа, Лахаш; амраташэарахь — Акуаскъа; алада — Баслаху, Очамчыра; амраташэарахь — Џыкумыр, Хапаџ);

5. Хапаџ/Хаџаџ (ахэаакуа: аџада — Ахыуаа; амрагыларахь — Лахаш, Мыркула аџдарра; алада — Очамчыра, Џыкумыр; амраташэарахь — Мыку азы);

6. Џыкумыр (ахэаакуа: аџада — Хапаџ; амрагыларахь — Мыркула аџдарра; алада — Очамчыра, Амшын Еикуа; амраташэарахь — Мыку азы).

I. А х ы у а а е и д н а к ы л о а х ь з к у а :

7. Абацэра (Ахыуаа арха, Чамнаа рџыс аџадахьы);

8. Акьыр ахуы (Ахыуаа арха, аџадахьы Мыкука итаџшуа);

9. Алгьд агуаџа (Ахыуаа Џвал иахьаду — Мыркула ак.);

10. Аныхэарта (Акьыр азыхь азааигуара Мыкука итаџшуа — Гызмал икуареи Абаттра куареи рыбжьара);

11. Ашта (Мыку арха — Мыркула, Ахыуаа ахабла);

12. Биз имжэара (Ахыуаа иахьатцанак'уа Мыку арха, Гызмал-икуара иавоуп армарахь ала);

13. Гуниаа ркъаџтакуа (Мыркула, Ахыуаа ахабла);

14. Заган ихуы (Заган ахуы амраташэарахьтэи ахута — Мыркула, Ахыуаа ахабла иахьатцанак'уа);

15. Кач (Маан-џха) лыдгьыл (Биз имжэара иавоуп, Мыку арха);

16. Лыгхэаць (Ашта аџадахьы — Мыркула, Ахыуаа ахабла);

17. Маанаа рашта (Ахыуаа арха аферма ахьгылоу);

18. Мквабаа ргуаџа (Заган ихуы аладахьы, амраташэарахь);

19. Тама зтагылоу (Ахыуаа иахьатцанак'уа, Мыку арха, Мыркула ак.);

20. Чамнаа рџыс (Ахыуаа арха аферма ахьгылоу).

II. Л а х а ш и а т ц а н а к ' у а а т ы џ х ь ы з к у а :

21. Абаажэ ахуы (Мыку арха амрагыларахь ала иавоу ахуы, Лахаш иахьатцанак'уа);

22. **Абаахуца** (Абаажэ ахуы афыца — Мыркула, Лахаш ахабла);

23. **Абдарра** (хуны икоуп, Мыркула, Лахаш ахабла);

24. **Алахаш ахуымѳа** (ажэйтэ аахыс Лахаш иалсуа амѳа);

25. **Аттар ркъамта** (Алахаш ахумѳа иазааигуоуп— Мыркула, Лахаш ахабла);

26. **Ахуца** (Лахаш абдарра афыца);

27. **Каку имѳа** (Хуцлашьра аѳадахьы — Мыркула, Лахаш ахабла);

28. **Куаць** (Зацьшь-иѳа) **ихуы** (Лахаш аѳада-мрагыларахь);

29. **Кутелиаа ргуаѳа** (Абаахуца иатэуп — Мыркула, Лахаш ахабла);

30. **Хуцлашьра** (Лахаш ахабла ахахьы).

III. Мыркула абдарра еиднакыло а т ы ѳ х ь ы з к у а:

31. **Адэкъаш ду** (Адэкъаш хуцы иавоуп — Мыркула абдарра. Ачай совнхара иахьатцанак'уа);

32. **Адэкъаш хуцы** (Мыркула абдарра алада-мраташэарахьтэи аѳацэ, Куажэа лтэарта азааигуара);

33. **Акуаркъиа иплан** (Азикуа иавоуп арбьарахь ала — Мыркула абдарра ахабла);

34. **Аѳиѳиа дахьыршьыз** (Азикуа арбьарахь Акуаркъиа иплан азааигуара);

35. **Аурыс иплан** (Азикуеи Чанаа ркуареи рыбжьара);

36. **Ах ибна** (Очамчыра авокзал инаркны Мыркула афынхэцэа ркъынза);

37. **Ачай совхоз** (Мыркула абдарра ачаирта зегьы);

38. **Ащ еимѳаѳа** (Аурыс иплан иатэуп — Мыркула абдарра);

39. **Гуд икъаѳта** (Азикуа иавоуп, чаиртоуп — Мыркула абдарра);

40. **Гуѳаа рымѳа** (Баслахунтэи Азикуа ирны, Очамчыра армарахь иааныжьны Мыку абагыр ахь ицон);

41. **Дыць имхы** (Адэкъаш аладахьы — Мыркула абдарра);

42. **Ешба иплан** (Азикуа иавоуп арбьарахь ала — Мыркула абдарра);

43. **Кынца** (Мыркула абдарра аѳсаатэазартатэ фабрика ахьгылоу авараѳы, жэлан, икузаахьейт);

44. **Куажэа лтэарта** (Аць еимҕаҕа анаос, амрата-шэарахь, Мыркула аҕдарра);

45. **Радстан** (Ешба) **иашта** (Азикуа иавоуп арҕьарахь ала, Аҕиҕиа дахьыршыыз азаангуара);

46. **Цэыҕьаа рааҕтра** (Азеикуа арҕьарахьтэи аганахь, Ацьеимҕаҕа азаангуара).

IV. **Хапао ахабла иацанак'уа атыҕьхьызкуа:**

47. **Адиан иҕьаҕта** (Мыку аҕшахэа Арацхурышь аладахьы, Мыркула, ҕанао ахабла);

48. **Азыоада** (Мыркула ачаи фабрикеи Мыку археи рыбжьара, Ахахэмоа иавоуп);

49. **Арацхурышь** (Азыоада-куара иавоуп, каршэра дуны армарахь ала);

50. **Алахэмоа** (Мыркула асовнхара аҕынтэи арха, аусхэартахь илбаауа амоа);

51. **Куарчиаа рҕьаҕтакуа** (Мыку аҕшахэа Ах изыхь азаангуара, Мыркула, ҕанао ахабла);

52. **Тапабула** (рха дҕьылны иҕан Адиан иҕьаҕта азаангуара, Мыку азы иагеит);

53. **ҕанао аҕдарра** (Мыркула ачаифабрика ахьгылоу акуша-мыкуша);

54. **Шьмагуаа рҕьаҕтакуа** (Аҕсаатэаазартаа фабрика аахыс Мыку аҕшахэа, ҕанао ахабла).

V. **Цьыҕкумыр ахабла иацанак'уа атыҕьхьызкуа:**

55. **Авадыуҕшыра** (Цьыкумыр аоада-мрагыларахьтэи аҕацэ аҕсаатэ аазарта афабрика аган);

56. **Ауачуама** (Мыркула аҕсаатэаазарта фабрика ааос);

57. **Мыркула абагыр** (Қарттэи атрасса Мыку азы иахьырса);

58. **Тоҕоиа иоада** (Мыку азы ахьынтэи Очамчыра ачаифабрика уназаанза иҕоу амарда).

Мыркулатэи агидронимика

а) Азиаскуеи, акуаракуеи:

59. **Абаттра аквара** (Ахьыҕаа итытыҕеит, Албаркуэ ирытсны Мыку иалалойт, Гызмал икуара аладахьы):

60. Азикуа ду (Акуаскъантэи иаауеит, Баслахуи Мыркулеи рхэаа иавсны Очамчыра Амшын Еикуа иалалойт);

61. Азикуа хуцы (Акуаскъантэи иаауеит, Азикуа ду иалалойт арбъарахь ала);

62. Азыџада акуара (Мкуабаа ркынтэи илбаауеит, Мыку иалалойт армарахь ала);

63. Гызмал икуара//Ахэынтқар икуара (Ахыуа аџадатэи аџацэ иалсны Мыку иалалойт);

64. Чанаа ркуара (Мыркула ицыцуеит, Азикуа хуцы арбъарахь ала иавсны амшын иалалойт).

б) А з ы х ь к у а:

65. Акбыр азыхь (Акбыр ахуы ицыцуеит, Абаттра куара иалалойт арбъарахь ала);

66. Ах изыхь (Итачаџаны, зыхь дуны икоуп, Куарциаа ркъаџтакуа рџадахьы, Хапаџ ахабла арха);

67. Никуа (Мкуаб) изыхь (Азыџада ааигуара ицыцуеит, Мыку иалалойт, Хапаџ ахабла);

68. ѐ-рак рзыхь (Ахахэмџа анаара ашьапахьшэа ицыцуеит, Мыку иалалойт армарахь ала, Ах изыхь аџадахьы).

в) А з ы ж ь к у а, а џ а н к у а:

69. Аднан иџан (Аџсаатэаазарта афабрика аџака Мыку, азы иамоуп);

70. Алоу иџан (Мыркулеи Цьали рхэааџ);

71. Дара (Габелиа-џха) лзыхь (Мыку азы иамоуп).

г) А з м а х к у а:

72. Азыгьежь (Чанаа ркуара иазааигуаны иаман, уажэы итадырбахьейт);

73. Тыкуа измах (Кутелиаа ргуаџеи Хутцлашьрей рыбжьара).

Мыкутэи ақытсовет

1. Ак. Мыку (ахэаакуа: аџада — Цлоу, Тхына; амрагыларахь — Каку икуара, Гупь; Алада — Акүаскъа, Мыркула; амраташэарахь — Араду, Цхынтқар; аџада — мраташэарахь — Куачара). Иахьа Мыку

иадыпъхьазалоуп ажэытэ хазы иказ Цьал ақыта. Арт
рыџбагы Мыку азы еиџнашоит.

Мыку ақыта ахаблакуа:

2. **Азыбжьара** (ахэаакуа: аџада — Дэаб азы, Цлоу; амрагыларахь — Тхына, Мыку азы; алада — Ахыуаа ахаб.; амраташэарахь — Ахыуаа);

3. **Ахыуаа** (ахэаакуа: аџада — Цлоу, Дэаб азы; амрагыларахь — Азыбжьара, Цьал; алада — Ацъажэ; амраташэарахь — Мыку асовнхара);

4. **Ацъажэ** (ахэаакуа: аџада — Ахыуаа; амраташэарахь — Мыку азы, Мыркула; алада — Араду; амраташэарахь — Мыку асовнхара);

5. **Мыку — асовнхара//Асовхоз** (ахэаакуа: аџада — Цлоу; амрагыларахь — Ахыуаа; алада — Араду; амраташэарахь — Цхынцкар, Куачара);

6. **Цьал** (ахэаакуа: аџада — Каку икуара, Тхына ақ.; амрагыларахь — Гупъ; алада — Акуаскъа, Мыркула; амраташэарахь — Мыку азы, Ахыуаа ахабла).

1. **Азыбжьара иатцанак'уа**
а тыпъхьызкуа:

7. **Азыкыра** (Мыку — ГЕС ахьгылоу аџадахьы);

8. **Жэанаа ркъамта** (Азыбжьарей Тхыней ршараџ);

9. **Завас илакациатра** (Цлоуи Азыбжьарей рхэаа);

10. **Мыку ауахуама** (Дэаби Мыкуи ахьеилало рыбжьара);

11. **Мыку — ГЕС** (Дэаб Мыку иахьалало, аладахьы);

13. **Николаи** (Черников) излагара (Ауахуама ацака);

14. **Сацъаниаа рхабла** (Дэаб иадуп армарахь ала).

II. **Ахыуаа рхабла иатцанак'уа**
а тыпъхьызкуа:

15. **Абгызракуа** (Мыку аусхэарта аџадахьы);

16. **Абтышь//Абтышь** (Барцкиа) лкъапъта (Мыку ашкол аџапъхьа икоуп ахуы, Ацу ркуара иавоуп армарахь ала);

17. **Акуарабжьара** (Дэаб азы иамоуп);

18. **Алоу ицака** (Мыку ачаи фабрика ашьтахь. Мыку азы ахыку);

19. Анышэцха (Дабыкуара иамоуп, Какалииа рхабла);
20. Аранаа (Ахуааптра ацака, аферма азааигуара—Какалииа рхабла);
21. Арцэыра (Дабуызаа рхаблаѳ);
22. Аттар рхаола (амѳадуи ачаисовнхарей рыбжьара);
23. Ахуааптра (аферма ашьтахьтэи ахуы — Какалииа рхабла);
24. Аеырѳырта (Мыку апшахэа, аусхэарта ашьтахь);
25. Батла (Сангулиа) икьяпта (Какалииа рхабла);
26. Бигуаа рхабла (Дэаб ази, амѳадуи, Цлоуи рыбжьара);
27. Дабузаа рхабла (Бигуаа рхабла ахы Цлоуи ахьаду);
28. Какалииа рхабла (Ачаи совнхарей, Тараа рхаблей, амѳадуи, Ацьяжэи рыбжьара);
29. Куакуала (Пацкориа) лкьяпта (Какалииа рхабла иацанак'уеит);
30. Куарцииа ркьяпта (Цлоуи Мыкуи рхэаа — амѳаду амрагыларахьтэ аган);
31. Купериа (хьзуп) икьяпта (амѳаду иавоуп амраташэарахь ала);
32. Куршэы (жэлоуп) икьяпта (Куарцииа ркьяпта иавоуп, Цлоу ахэаа иазааигуоуп);
33. Кьябыца (Какалииа) икьяпта (Какалииа рхабла);
34. Кьямшьышь (Бганба) игуаѳа (Какалииа рхабла иатэуп);
35. Лагулаа икьяпта (Куарцииа ркьяпта авараѳы);
36. Макьд лкьяпта (Дигуа икьяпта иазааигуоуп—Какалииа рхабла);
37. Махаранзе иплан (ажэытэ бнаран, Дэаб арбьарахьтэи ахьку);
38. Мелтон (Таниа) икьяпта (Кьябыца икьяпта иазааигуоуп);
39. Мыку агуы (аусхэарта ахьгылоу акуша-мыкуша);
40. Маланииа рынхартаква (Аччиацэа рхуы ацака);
41. Нарыкь икьяпта (Ацу ркуара ахьку);
42. Нарыкь ичаирта (Нарыкь икьяпта иазааигуоуп);
43. Нестор (Какалииа) икьяпта (Какалииа рхабла);

44. **Сабакынаа ркыаңта** (амѡаду навоуп амрагыла-рахъ ала);

45. **Сыкуа** (Какалиа) **икыаңта** (Какалиаа рхабла);

46. **Цыапуаа ркыаңта** (Нарыкъ ичаирта назааигуоуп).

III. Ацъажэ иатцанак'уа атыңхыызкуа:

47. **Абаттра** (Аччиацэа рхуы ацака);

48. **Абгызра** (Канчоуба ибагыр аладахы);

49. **Алахаш** (Абгызрей ахэа фермеи рыбжьара);

50. **Атыркуцэа рынхарта** (Хыгу икыаңта назааигуоуп);

51. **Ахэа ферма** (Ацъажэи Мыку ази рыбжьара);

52. **Аеантра** (ашьамака рферма ахыгылоу аладахы);

53. **Ашэду абна** (амѡадуи Мыку ази рыбжьара);

54. **Ацъажэ** (ахэа ферма навоуп амраташэарахъ ала амѡаду агулсуеит);

55. **Аѡзаа рыдгыл** (Гаху идгыл аладахы — Мыку арха);

56. **Гаху** (Тарба) **идгыл** (Мыку арха);

57. **Куцниа итэарта** (Ачаисовнхарей Ацъажэи рыбжьара);

58. **Казаху идгыл** (Мыку арха);

59. **Кулаа икыаңта** (Ацъажэ Араду нахьаду аганахь);

60. **Тараа рхуы** (Канчоуба ибагыр амраташэарахьтэи аганахь икоу ахуы);

61. **Темыр** (Аѡзба) **изауад** (акырмакы акици картон, Ацъажэ иатэуп);

62. **Темыр** (Аѡзба) **излагара** (Мыку аңшахэа — ахэа ферма ахыгылоу азааигуара);

63. **Хыгу** (Тар-пъха) **лкыаңта** (Тараа рхуы иатэуп);

64. **Хьрыпъс** (Ачба) **идгыл** (амѡаду амрагыларахьтэи аган, Мыку арха).

IV. Мыку «Ачаисовнхара» иатцанак'уа атыңхыызкуа:

65. **Аара** (Араду ахэаа назааигуоуп);

66. **Амазанка** (Дѡана аңдарра ахуы атыхуа, Члоу нахьаду, Ачаисовнхара актэи араион);

67. **Ануакуа ахьыршыыз** (Ацэа зтагылоу иатэуп);

68. Ар ахъеибашьыз (Ласба икуаца иазааигуоуп, Мстафа Цолокуа аменшевикцэа дахьрабашьыз);
69. Асакудара (лакураны икоуп, баароуп);
70. Ацэа зтагылоу//Целина (Ацэассара иазааигуоуп);
71. Ацэассара (Мыку асовнхара 3-тэй арайон аҕара);
72. Аччиацэа рхуы (аерманкуа нхон, нас Парамонов хэа азэы игеит асовнхара аѳбатэй арайон);
73. Ашьха ышза (Асовнхара аѳбатэй арайон);
74. Аѳзба амшэ ахьишьыз (Мыку асовнхара 3-тэй арайон);
75. Гамгиаа рынхарта (Мыку асовнхара 3-тэй арайон иатэуп);
76. Доана аҕдарра ахуы (Мыку «Аччи совнхара» иатцанак'уа айхаракыра зегы ус иашьтоуп);
77. Ласба икуаца (Акуареикуа уахыѳхало);
78. Парамон инхарта (Ар ахъеибашьыз ѳхала амрагыларахь).

д) Цьал

Цьал шoit ѳхаблакны:

79. Цьал-агыруа (Цьал-аҕсуеи, Тхыней, Гуҕи, Акуаскьеи рыбжьара);
80. Цьал-аҕсуа (Мыкуи, Мыркулеи, Акуаскьеи, Цьал-агыруеи рыбжьара).

а) Цьал-агыруа иатцанак'уа атыҕхьызкуа:

81. Ауахуама ашта (Цьал-агыруа аҕаҕы иазааигуоуп);
82. Аҕаҕы (Цьал-агыруа аладатэй атыхуа);
83. Заҕшьаа//Заҕшьаа рплан (Цьал-агыруеи Тхыней рхэаа);
84. Какаа рхуы (Цьал-агыруа ахуы, уажэы ацитрустэ совнхара ахыкоу);
85. Куаку икуара арха (Куаку икуара армарахьтэй аҕшахэа);
86. Шьахан (Хынтэба) инхарта (Какаа рхуы иатэуп).

б) Цьал-ацсуа иацанак'уа
ацыцхьызкуа:

87. Абаажэ ахуы (Казырхан лкуара иавоуп арбьарахь ала);
88. Алоу (Маан) ицака (Мыку армаратэи ацшахэа, Гарцкиаа ркьацта аладахьы);
89. Анышэынтра ахуы (Атэара ааадахьы);
90. Арышаа рынхарта (Асланзиааи Тыжэааи рша-рае);
91. Асланзиаа ргуааа (Дабыркуара атыхэта);
92. Атэара (Уартан икьацта иавоуп ааадахьала);
93. Гарцкиаа ркьацта (Гарцкиаа рыцака ааадахьы);
94. Гарцкиаа рыцака (Мыку ауахуама иазымарнишаны, Мыку армарахьтэи ахыку);
95. Куаста (Тыжэ) инхарта (Казырхан лкуара иавоуп армарахь ала);
96. Криаа ркьамта (Гарцкиаа ркьамта ааадахьы);
97. Тыбуа (Тыжэ) инхарта (Абаажэ ахуы ааадахьы, уаагы абаа гылоуп);
98. Уартан (Сланзиа) икьацта (Цакьацан/Гыз-мал-икуара арбьарахь ала иавоу ахуы агуцахьшэа);
99. Шьака зкуу ахуы (Криаа ркьамта ааадахьы, Тыжэаа рхьхь);

Мыкутэи азкуа рыхьзкуа

а) Азиаскуа:

100. Мыку (Ашьхарахьтэ иаауеит, Мыкуи Цьалирхэаауп);
101. Дэаб (Цлоу иалсны Мыку иалалоит арбьарахь ала, Мыку ауахуама аладахьы).

б) Акуаракуа:

102. Акуареикуа (Цлоунтэи иаауеит, алада, амшын аганахь Цьыкумыр хэа иашьтоуп. Цхьынцкар азиас иавоуп армарахь ала);
103. Алсабет лкуара (Ацу куара иалалоит арбьарахь ала);
104. Ацу куара (Цлоунтэи иаауеит, Мыку иалалоит арбьарахь ала, Ацбажэ иахьацанак'уа);

105. Дабыркуара (Акуарейкуа иалалойт армарахь ала).

в) Азыхькуа:

106. Абтышь лзыкь (Ацукуара иалалойт армарахь ала);

107. Анышэцха азыкь (Ацу куара иалалойт арбьарахь ала);

108. Бигуаа рзыкь (Дэаб иалалойт арбьарахь ала);

109. Дамеи (Адлеиба) иззыкь (Ацу куара иалалойт арбьарахь ала);

110. Пацкуариаа рзыкь (Ацу куара иалалойт армарахь ала).

г) Азыжькуа:

111. Алоу ицака азыжь (Зыжь дуззаны Мыку иамоуп, ачай фабрика ашьтахь);

112. Хура изыжь (Мыку азы иамоуп МыкуГЕС аладахьы).

д) Азмахкуа:

113. Иаца дызтаҳаз азмах (Мыку, Дэфана абдарра хэа иахьашьтоу иамоуп).

Цьалтэи азкуа рыхьз

а) Акуаракуа:

114. Абаттра куара//Дабыркуара (Асланзиаа ргуафа ахахьы итыцуеит, Мыку иалалойт армарахь ала Мыркула иахьатцанак'уа. Ахахьы цьалаа Дабыркуара хэа иашьтоуп, атыхуахь, Мыркулаа — Абаттра акуара хэа);

115. Ацу ркуара//Казырхан лкуара (Цьал-агыруа итыцуеит, ахы ахьак'ва Андреи изыкь хэа иашьтоуп, ви иахылцуа акуара Цьал-агуы инхо Ацу ркуарара рзахьзуп, атыхуахь инхо Казырхан лкуара, Мыку иалалойт армарахь ала, Мыку аухуама назымабриашан);

116. Ахэынтқар икуара//Гызмал икуара//Цақьбаңан (Какаа рхуы ацака итыцуеит, ахы Қтыжэ изыкь ахьзуп, ви иацрыцуа акуара — цьалаа Цақьбаңан хэа иашьтоуп, алада ви азы Мыркулаа цьоукы — Гызмал икуара рхэоит, цьоукы — Ахэынтқар икуара);

117. **Самсон** (Арчелна) **икуара** (ахы Шьгут изыхь хэа иашьтоун, Ацу ркуара иалалойт арбъарахь ала).

б) **А з ы х ь к у а:**

118. **Алықьса** (Тыжэ) **изыхь** (Казырхан лкуара иалалойт, ацыхуахь, армарахь ала);

119. **Алықьса** (Нацкьебиа) **изыхь** (Цакъаџан иалалойт армарахь ала, Ктыжэ изыхь аладахьы);

120. **Андреи** (Арахамиа) **изыхь** (Ацу ркуара ахы);

121. **Бацъга** (Акаба) **изыхь** (Ацу ркуара иалалойт армарахь, Емхы изыхь аладахьы);

122. **Гудиа** (Асланзиа) **изыхь** (Цакъаџан иалалойт армарахь ала, Какубаа рзыхь аладахьы);

123. **Барцкиаа** **рзыхь** (Казырхан лкуара иалалойт армарахь ала, акуара ацыхуахь);

124. **Гьаргуал** (Арчаа) **изыхь** (Ацу ркуара иалалойт арбъарахь ала Сандра изыхь аладахьы);

125. **Дим** (Арахамиа) **изыхь** (Ацу ркуара иалалойт армарахь ала, Андреи изыхь аладахьы);

126. **Ебырхам** (Асланзиа) **ичачхалеи** (Дабыркуара иалалойт армарахь ала, ахахьы);

127. **Емхы** (Куатиа) **изыхь** (Ацу ркуара иалалойт армарахь ала Шьалуа изыхь аладахьы);

128. **Едгъац** (Гуниа) **изыхь** (Мыркула иатэуп, Цакъаџан иалалойт армарахь ала, акуара ацыхуахь);

129. **Зыкь** (Арахамиа) **изыхь** (Цакъаџан иалалойт арбъарахь ала, Цакъаџан ахахьы);

130. **Иазбеи** (Амкуаб) **изыхь** (Цакъаџан иалалойт армарахь ала, Едгъац изыхь ахьалало аџадахьы);

131. **Какубаа** **рзыхь** (Цакъаџан иалалойт армарахь ала, Гудиа изыхь аџадахьы);

132. **Куаста** (Тыжэ) **изыхь** (Ацу ркуара иалалойт армарахь ала, Бацъга изыхь аладахьы);

133. **Кьасыгу** (Асланзиа) **изыхь** (Цакъаџан иалалойт арбъарахь ала, Зыкь изыхь аладахьы);

134. **Ктыжэ** (Асланзиа) **изыхь** (Цакъаџан ахы);

135. **Ланта** (Тыжэ) **изыхь** (Ацу ркуара иалалойт армарахь ала, Барцкьиаа рзыхь аџадахьы);

136. **Леуа** (Тулаиа) **изыхь** (Ацу ркуара иалалойт арбъарахь ала, Цлама изыхь аџадахьы);

137. **Мычыч** (Асланзиа-пъха) **лзыхь** (Цакъаџан иалалойт арбъарахь ала, Кьасыгу изыхь аладахьы);

138. **Мерцхулаа** **рзыхь** (Цакъаџан иалалойт арбъарахь ала, Гьаргуал изыхь аџадахьы);

139. Сандра (Циколла) изыхь (Ацу ркуара иалалоит арбъарахь ала, Гьаргуал изыхь аџадахьы);

140. Цыкутаниаа рзыхь (Ацу ркуара иалалоит армарахь ала, Куаста изыхь аладахьы);

141. Цлаиа изыхь (Ацу ркуара иалалоит арбъарахь ала, Гьаргуал изыхь аладахьы);

142. Шьяабан (Амкуаб) изыхь (Дабыркуара иалалоит армарахь ала, Ебырхам ичачхалеи аладахьы);

143. Шьалуа (Арахамиа) изыхь (Ацу ркуара иалалоит армарахь ала, Дим изыхь аладахьы);

144. Шьгут (Асланзиа) изыхь (Самсон икуара ахы).

Охурейтэи ақытсовет

1. Ак. Охурей (ахэаакуа: аџада — Ѓакуашь ахаб.: Акыраку, Урта; амрагыларахь — Река, Аегуара; алада — Анариа, Елыр; амраташэарахь — ак. Ѓакуашь, ахаблакуа: Акуараш, Кац-ихабла, Аалзга азы).

Охурей ахаблакуа:

2. Акуараш (азбжак Ѓакуашь иатэуп: Охурейтэи Акуараш ахэаакуа: аџада — Ѓакуашь иатэу Акуараш, Аџаџа; амрагыларахь — Ѓакуашь, Урта; алада — Куараш азы, Охурей ахабла, Кац-ихабла);

3. Елырган (ахэаакуа: аџада — Ѓакуашь, Кац-ихабла; амрагыларахь — Охурей; алада-мрагыларахь — Аегуара, Анариа; алада—Елыр; амраташэарахь — Аалзга азиас);

4. Охурей-агуы (уажэы џбаны ишоуп — 1-тэи Охурей, 2-тэи Охурей; Охурей-агуы ахэаакуа: аџада — Акуараш, Река; амрагыларахь — Аегуара, Санарда ахабла; алада — Анариа; амраташэарахь — Елырган, Кац ихабла).

I. Акуараш иатанак'уа атыџхьызкуа:

5. Алиас (Марбьяиа) инхарта (Акуара каџшь иавоуп армарахь ала — Охурей, Акуараш ахабла);

6. Ань хаха (Куачиа икуарей Акуара каџшьи рыбжьара. Охурей — Акуараш ахабла);

7. Естат ирха (Охурей иавоуп арбъарахь ала, Тема икуара аџадахьы — Охурей, Акуараш ахабла);

8. Етма (Қардаа) ичаирта (Цьога ичаирта иавоуп— Охуреи, Ақуараш ахабла);

9. Иаса (Липартиа) иадгьыл (Ноу икуара иавоуп армарахь ала Охуреи, Ақуараш ахабла);

10. Қардаа рынхарта (Алиас инхарта иавоуп — Охуреи, Ақуараш ахабла);

11. Қуарапъшқа (Охуреи арбьарахьтәи апъшақәа Ақуара қапъшь ахьалало аҫадахьы);

12. Самшьиаа рырха (Естат ирха иавоуп — Охуреи, Ақуараш ахабла);

13. Убериаа рынхарта (Доч икуареи Тема икуареи рыбжьара — Охуреи, Ақуараш ахабла);

14. Харчлаа рынхарта (Шониаа рынхарта иазааигуоуп — Охуреи ақыта);

15. Цьога ичаирта (Ақуара қапъшь армарахьтәи аган Цьога инхарта азааигуара — Охуреи, Ақуараш ахабла).

16. Цьога (Қардаа) инхарта (Ақуара қапъшь армарахьтәи аган);

II. Елырган иацанак'уа атыпъхьызкуа:

17. Аапътра (Цышә икуара ахы Охуреи, Елырган ахабла);

18. Апъсыжракуа (бноуп, Саба ихуы аҫадахьы — Елырган ахабла);

19. Апъшакусырта (Чычиа куареи Цышәикуареи рыбжьара — Охуреи ақыта);

20. Ачаира (Елырган азы иавоуп — Елырган ахабла);

21. Ацьду атахуара (Цышә икуара ахыку Елырган агутахьшәа, азы иаҳарак иахьаҫацәиуа);

22. Гогуаа рырха (уажәы чаиртоуп, Охуреи азы иавоуп, атрасса иазааигуаны);

23. Куаста (Багателиа) инхарта (Елырган азы иавоуп — ар ахьгылоу — Елырган ахабла);

24. Куакуала (Харчлаа) ичаирта (Капышь икуара иавоуп);

25. Мелик (Ач-пъха) лплан (Апъшакусырта ацыхуа— Охуреи ақ.);

26. Нарықь (Куакуасқьыр) ихуы (Аапътра иазааигуоуп — Охуреи, Елырган ахаб.);

27. Охуреи-агуы (Апъшакусырта ахы);

28. Саба иаарыхырта (хууп, Елырган азы иавоуп армарахь ала — Елырган ахабл.);

29. **Ғаға** (Дарсаниа) **ичаирта** (Куакуала ичаирта аладахы — Охуреи ақ.).

III. Охуреи агуы иаца на к' у а
а т ы ҕ х ы ы з қ у а:

30. **Акардама** (Охуреи азы иазааигуоуп — Аџбатәи Охуреи хәа иахьашьтоу);

31. **Актәи Охуреи** (Аегуареи, Рекеи, Аџбатәи Охуреи рыбжьара);

32. **Ақампырра ахуы//Кампронашь** (Охуреи Илиакуареи рыбжьара, ара ажәытә нышәынтра ду ыкоуп);

33. **Албажә ахықу** (Охуреи армаратәи ахықу — Аџбатәи Охуреи);

34. **Ауахуама//Науахуама** (Илиакуареи Гогохиаа ркуареи ахьейлало — Охуреи ақыта);

35. **Ахаҕ//Ахаҕы** (Шьакаиаа рзыхь авараҕы — Охуреи ақыта);

36. **Аџбатәи Охуреи** (Охуреи азы иавоуп армарахь ала).

Охурейтәи агидронимика.

а) **Аз наскуеи, акуаракуеи:**

37. **Акуара каҕшь** (Охуреи иалалойт арбьарахь ала, Куачиа икуара аладахы — Охуреи ақ.);

38. **Акуараш азы** (Ғакуашь аҕааа ицыцуейт, Охуреи иалалойт арбьарахь ала);

39. **Гогохиаа ркуара** (Илиакуара иалалойт арбьарахь ала — Охуреи-агуы);

40. **Гуагуа** (Куартаа) **икуара** (Охуреи иалалойт арбьарахь ала, Тема икуара аладахы);

41. **Доч икуара** (Доч изыхь ацыхуа, Тема икуара иалалойт армарахь ала);

42. **Илиакуара** (Рекатәи иаауейт, Охуреи иалалойт атрасса ааадахы);

43. **Капышь** (Харчлаа) **икуара** (Цышә икуара иалалойт);

44. **Мажара** (Ачба) **икуара** (Цышә икуара иалалойт. Шабала Гергедаа инхарта иавсны);

45. **Ноиа икуара** (Тема икуара иалалойт арбьарахь ала);

46. Ноу (Куакуасқыр) икуара (Тема икуара иалалоит арбъарахь ала);

47. Дема (Цыицъал) икуара (Охуреи иалалоит арбъарахь ала, зорга икуара аладахьы — Охуреи, Акуараш ахабла);

48. Цуна икуара (Елырган ицыцуеит, Елыр апрофилактика иавсуеит, Охуреи/Анариа иалалоит арбъарахь ала);

49. Цышэ (Сақаниа) икуара (Охуреи аусхэарта аъхьа ииасуеит, Охуреи иалалоит Елыр ақытан);

50. Чичиа куара (Кацихабла иазааигуаны ицыцуеит, Саба иаарыхыртеи Охуреи аусхэартеи ирыбжьысуеит, Цышэ икуара иалалоит амџаду аџы иназаанза).

б) А з ы х ь к у а:

51. Доч изыхь (Доч икуара ахы — Охуреи, Акуараш ахабла);

52. Мепориаа рзыхь (Охуреи иалалоит);

53. Шьакаиаа рзыхь (Илиакуара иалалоит армарахь ала).

в) А џ а н к у а:

54. Сида иџан (Охуреи иаман Гуагуа икуара аладахьы);

55. Хага (Кучбериа) иџан (Акуараш Охуреи ахьеилало).

Очамчыра ақалакъ

1. Очамчыра (ахэаакуа: аџада — Мыркула ақ.; амрагыларахь — Мыркула, Баслаху ақ.; алада-мрагыларахь — Аалзга азы; алада — Амшын Еикуа; амраташэарахь — Мыку азы) ақалакъкуа ирылапъхьазахеит 1926 шықусазы, Очамчыра араион Абжьуа иацентруп.

О ч а м ч ы р а и а ц а н а к “ у а а т ы џ х ь ы з к у а:

2. Ажэйтэ Очамчыра (Димитров иухъз эхьы амџеи! акемпинги рыбжьара амшын ачыку. 1877 шықусазы аурыси атыркуеи реибашьраан иблит);

4. **Акамбашьтра//Асакамбашьра** (Очамчыратәи абабуаза араион);
5. **Апорт//Порт** (Мықу азы армарахьтәи аган, Чанкуаранза амшын аҕшахәа);
6. **Атәархуы** (Очамчыра ақалақь амраташәарахьтәи аган уажәы ачаи фабрика ахьгылоу);
7. **Ахәыхәкыра** (хууп, Емхаа рыплан иавоуп);
8. **Ацаҕшьара** (Ах изыхь зцыцуа ахуы — Ахәыхәкыра ахуы иавоуп);
9. **Емхаа//Емхаа рыплан** (Очамчыратәи ахушәтәырта ҕны — ахьықугылоу атыҕь);
10. **Маан** (Гуҕыць) **инхарта** (Очамчыра ақалақь Акультуратә хан ахьгылоу);
11. **Цықумыр** (кьакьараны Мықу азы иавоуп армарахь ала, ажәытә збаарраны иқан).

Очамчыратәи азқуа рыхьзқуа:

I. Акуарақуа, азыхьқуа:

12. **Азиқуа** (Гуҕь ақытан ахы ак'уеит, Акуаскьей, Мыркулеи, Ажәытә Очамчыреи иргулсны амшын иалалоит);
13. **Ах изыхь** (Ацаҕшьара ахуы ацақа итцыцуеит, ажәытә Азиқуа иалалон арбьарахь ала, аха ХХ ашәышықуса алагамтаз азыхь атруба итацаны зыржәтәыс ақалақь иалартцеит);
14. **Чанкуара//Чанаа ркуара** (Мыркула ақытан итцыцуеит — Апорт алада — мрагыларахьтәи аганыхь амшын иалалоит).

II. Ацецьқуа:

15. **Хабурзаниа ицець** (Махаразеи Цхакаиен аулицақуа ахьейхысуа икоуп: ажәытә Очамчыра азыржәтә анағхоз, ақалақь зегь азы рхы иадырхуон иара).

Ғақуашьтәи ақытсовет

Ак. **Ғақуашь** (ахәаақуа: аҕада—Аалзга азы, Акуаскья, Гуҕь; амрагыларахь — Уатаҕь азы, ақ. Ткуарчал; алада Патрахуыта, Река, Оуреи; амраташәарахь — Аалзга азы, ақ. Баслаху).

Ѓ а к у а ш ь и а т а н а к ' у а а х а б л а к у а :

2. **Агуыуаа//Ѓакуашь** — агуы (ахэаакуа: аџада — Аалзга азы, Чачхалиаа рхабла; амрагыларахь — Чачхалиаа рхабла, Акуараш; алада — Кац ихабла; амраташэарахь — Аалзга азы, Баслаху ак.);

3. **Акыыраху** (ахэаакуа: аџада — Ткуарчал ак; амрагыларахь — Ткуарчал ак; Патрахуыца; алада — Урта, Акуараш; амраташэарахь Чачхалиаа рхабла);

4. **Акуараш** (ахэаакуа: аџада — Аалзга азы, Чачхалиаа рхабла; амрагыларахь — Урта, Патрахуыца; алада — Река, Ѓьакуаба; амраташэарахь — Агуыуаа II Ѓакуашь — агуы);

5. **Кацихабла** (ахэаакуа: аџада—Агуыуаа; амрагыларахь — Агуыуаа, Кузмаа рхабла: алада — Охуреи; амраташэарахь — Аалзга азы, Баслаху ак.);

6. **Урта** (ахэаакуа: аџада — Чачхалиаа рхабла, Акыыраху; амрагыларахь — Патрахуыца, Река; алада — Акуараш; амраташэарахь — Акуараш; Чачхалиаа рхабла);

7. **Чачхалиаа рхабла//Сачачхалиа** (ахэаакуа: аџада — Аалзга азы, Гуџ ак.; амрагыларахь — Акыыраху ахабла, Урта; алада — Урта, Акуараш; амраташэарахь — Акуараш, Аалзга азы).

1. А г у ы у а а // Ѓ а к у а ш ь - а г у ы и а т а н а к ' у а а т ы ѓ х ь ы з к у а :

8. **Абжъакуакъ** (Аџаџара аладахьы — Агуыуаа арха);

9. **Агуыуаа ахуы** (Агуыуаа арха, акъакъара);

10. **Агурзгуыл** (Ѓьынџьиаа рынхарта аџадахьы арха зегьы; агурзгуыл — ажъ жэлакуа ируакыуп);

11. **Аџдарра** (Аџдарра хучи Куазмаа рхаблеи ирыбжьоу акъакъара);

12. **Аџдарра хучы** (Агуыуаа ахуы иатэуп. Аџаџа иавоуп, чаиртоуп);

13. **Аиашба имџа** (Агуыуаа архантэи хыхъ аусхэарта ахьгылоу ихалон);

14. **Акласс Каџшь** (ажэйтэтэи Ѓакуашьяа рышкол — Акуытџаа иазааигуаны игылоуп, икаџшьны ишэуп);

15. **Акуакъ** (Агурзгуыл иатэуп — Агуыуаа арха);

16. **Албакъ** (Ѓачлиа) инхарта (Ѓьакуаба иатэуп, Акуараш иавоуп арџьарахь ала);

17. Ахаҳэбагыр (Акуыцэа ихыуп, Лапабу инхарта азааигуара);
18. Алуырмадра (Ачаа рызлагара ааадахы — Ачаа иртэын);
19. Афе,ма ахыглаз (Куатат иадгыл анаа);
20. Ауаңшьзлагара (Акуыцэа ихын);
21. А,ахуама ашда (Агуыуаа аусхэарта ааадахы);
22. Ачаа рызлагара (Акуыцэа ихын);
23. Аааңара (Беч икуара иавоуп арбьарахь ала — Абжьакуакь ааадахы, тахароуп);
24. Аңыр (Шьамааа) инхарта (Абдарра Агуыуаа иахьатанак'уа иатэуп);
25. Бафаса (Цьацьаиа) инхарта (Абжьакуакь иазааигуоуп);
26. Базала (Куартаа) икуара (Аалзга акуара Агурзгуыл иахьатанак'уа).
27. Бебтоу (Хашба) излагара (Алтэыцха акуара ихгылан);
28. Берзениаа ркьамтакуа (Абдарра Агуыуаа иахьатанак'уа иатэуп);
29. Гуаңиаа рынхарта (Чаркьезиаа рхуы иавоуп амрагыларахь ала);
30. Гындиаа рымхкуа (Агурзгуыл иатэуп);
31. Гьаргь (Гындиа) инхарта (Абдарра хуцы агуы иатанак'уеит);
32. Елызбар (Шэкьериа) инхарта (Гуаңиаа рынхарта иавоуп);
33. Жьыгуа (Таниа) имаа (Ажабаара иавсны аусхэарта ахыглоу ихалоит);
34. За уа (Блиа) инхарта (Цьакуаба иатэуп, Акуараш аңшахэа);
35. Куаста иеиахаа (Беч икуара иавоуп армарахь ала);
36. Кутат (Шьакаиа) идгыл (Ауаңшь злагара иавоуп);
37. Кутат (Шьакаиа) инхарта (Гьаргь инхарта иазааигуоуп);
38. Кучыкь икудынта (Аааңара ааадахы);
39. Лапабу (Гындиа) инхарта (Азлагара ааадахы);
40. Нестор (Таниа) игваа (Жьыгуа имаа иавоуп);
41. Сакут (Пьачлиа) икьаңта (Цьакуаба иавоуп абдарра иахьатанак'уа);
42. Тааеиз излагара (Тааеиз икуара ихын, Цьакуаба иатэуп);

43. **Хабыгу** (Ачба) **иплан** (Абдарра иатәуп Агуыуаа иахьатцанак'уа);

44. **Чагуына ибаа** (акультуратә Хан 2 қа км. илацәхыкны Арха ҫхала);

45. **Чагуына** (Ачба) **имҫа** (Ашыцрантәи ихалоит Чагуына ибаа иавсуеит);

46. **Чарқьезиаа рхуы** (Чагуына ибаа ацыхуа);

47. **Цкадуаа рқьамта** (Цьақуаба агуы);

48. **Шэаныуа** (Берзения) **иқуатца** (Агурзгуыл аҫада мраташәарахьтәи аган Иона Хашба инхара ахьықоу);

49. **Ҫ-куарак рыбжьара** (Цышә икуара ахы иавоуп арбьарахь ала, егыи акуара хьзы амазам);

50. **Цьақуаба** (Агуыуаа алада-мрагыларатәи аган, Акуараш азы иахьаду);

51. **Цьынцьиаа рынхартақуа** (Берзенияа рынхартақуа ирывоуп, Абдарра иатцанак'уеит).

II. Акьыраху ахабла иатцанак'уа атыңхьызкуа:

52. **Абаажә ахуы** (Тыҫаа рхуы ацыхуа);

53. **Анышәаңшьцхырта** (Мыр абаа амраташәарахьтәи ашьапы иамоуп; Анышәаңшь амзатәымтаз акун ианыцырх'уаз, рхы аналарҫышуаз атамагуаҫь куақуаны иаларцон);

54. **Арсана** (Тания) **иқьамта** (Уска иқьамта иазааигуоуп);

55. **Быц** (Акаба) **иқуацә** (еихаракыроуп, Мыр абаа иазааигуоуп амрагыларахь ала);

56. **Гыд игуаҫара** (Быц иқуацә аладатәи аган);

57. **Кафа** (Зарақуа) **лқьамта** (Чачхалиаа рқаблеи Акьырахуи рыбжьара);

58. **Мыр абаа** (Акьыраху амраташәарахьтәи аган иамоуп Акуараш ахәаа иазааигуаны, еихаракыроуп);

59. **Ҫарңалиаа ргыларта** (Цгу ихаңы аҫадахьы амрагыларахь);

60. **Тыҫаа рхуы** (Быц иқуацә анаҫс алада-мрагыларахь);

61. **Уаска** (Тания) **иқьамта** (Цьаңикуара иавоуп армарахь ала);

62. **Хэытын игуаҫара** (Тыҫаа рхуы алада-мраташәарахьтәи авта);

63. **Цгуы ихаңы** (Цгуы икуара иавоуп арбьарахь ала, цақьаны иқоуп араху ытатәоит);

III. Ақуараш иацанак'уа
атыпъхьызкуа:

64. Абаажэ ашыапы (Аа-классктэи ашкол аладахьы);
65. Абрагь (Пъачлиа) икуаца (Ақуараш иазааигуоуп);
66. Абыткуыжьра (Бытэаа рхуы иавоуп — Ақуараш нырцэ);
67. Апабу (Таниа) инхарта (Ақуараш апъшахэа);
68. Апап инхарта (Хуадоуп, Ақуараш иазааигуоуп армарахь ала);
69. Арха хуцы (Аалзга иавоуп);
70. Атэабаш (Апап инхарта ааадахьы — Ақуараш нырцэ);
71. Бебтоу идгьыл (Арха хуцы иатэуп);
72. Бебтоу (Хашба) инхарта (Тциса лкъапъта иазааигуоуп);
73. Бытэаа рхуы (Ақуараш иавоуп армарахь ала);
74. Гаць (Таниа) идгьыл (Ақуараш апъшахэа);
75. Гаць (Пъачлиа) инхарта (Ақуараш иазааигуоуп);
76. Гындиаа ркуаца (Алтэ-цха куара иавоуп армарахь ала);
77. Гьаргь (Тодуа) инхарта (Ханым лкуаца иазааигуоуп);
78. Дата (Салиа) инхарта (Охуреи Ақуараши ахьеилало азааигуара);
79. Еслам (Матаразе) икъапъта (Пахуыл инхарта афәапъхья);
80. Еслам (Пъачлиа) инхарта (Ақуараш, уажэы аа-классктэи ашкол ахьгылоу);
81. Жьана (Хашба) идгьыл (Арха хуцы иатэуп — Ақуараш ахабла);
82. Кадыр (Харчлаа) инхарта (Охуреи Ақуараши ахьеилало);
83. Караа ркуаца (Хашаа рхуы аладатэи аган);
84. Каруыл (Бачаа) идгьыл (Апап инхарта иазааигуоуп, Ақуараш нырцэ иатэуп);
85. Кьала (Хашба) икъапъта (Нан лгуааа иазааигуоуп);
86. Кумач (Блиа) идгьыл (Гыць инхарта иазааигуоуп);
87. Қиць (Хашба) идгьыл (Пахуыл инхарта иазааигуоуп);
88. Куапъ (Ачба) иць (Тасмапъ ира иазааигуоуп);

89. Мерцхулаа рыба (Каруыл идгьыл аладахы — Акуараш нырцэ);

90. Нан (Логуа) лгуаа (Хыць икуаца иазааигуоуп);

91. Пахуыл (Шэкьариа) инхарта (Гьаргь инхарта иавоуп);

92. Сацьаиаа рыдгьылкуа (Акуараш иавоуп армахь ала);

93. Титла (Тыџ-пџа) лыдгьыл (Кумач идгьыл иазааигуоуп);

94. Тамшьыгу (Цьынцьиа) инхарта (Киць инхарта аџапџа);

95. Тасмапџ ира (Алтэ-цха иавоуп арбьарахь ала);

96. Хыць (Барна-иџа) икуаца (Караа ркуаца ааадахы);

97. Ханым (Пџачлиа) лкуаца (Алтэ-цха куара ахы);

98. Хасан (Хашба) икьапџта (чаиртоуп, Агуыуаа ахабла ахэаа иадуп);

99. Хашаа рхуы (Аџааа ихало амџа аааада-мрагыларатэи аган);

100. Циса (Салакаиа) лкьапџта (Хасан икьапџта аааадахы);

Циса захьзыз аџарауаџ Арсент Хашба иан лакун);

101. Шьакаииаа рынхарта (Акуараш азы иазааигуоуп);

IV. Кац ихабла иаџанак'уа а тыпџхьызкуа:

102. Аасра (Аџьажэ ахуы аџака — Кузмаа рхабла);

103. Абаажэ ахуы (Кац ихабла ахуы агутаны жэытэ уахуаман ахыку иазааигуаны игылоуп);

104. Авта (Кац ихабла Чкадуаа рзыхь инаркны Нахарбей излагара хэа иахьашьтоунза);

105. Ажьиирта (Чрыг изыхь аааадахы);

106. Аисах (Кьышэ икьапџта иавоуп: аисах захьзу — абжьаралгьыл);

107. Анаара (Аџь ахуы амраташэарахьтэи аган — Кузмаа рхабла);

108. Арканииаа рчеирта (Аџьажэ адэы хэа иахьашьтоу икоу ачаирта — Куазмаа рхабла);

109. Ар рымџа (архантэи Кац ихабла абаажэ ахьгылов ихалоит);

110. Атаматра (Кац ихабла арха);

111. Ацуныхэарта (Кац ихабла Аалзга ахыку);

112. **Ашыцра** (Кай иџан ааџс алада — мрагыларахь);

113. **Аџьяжэ адэы** (Аџьяжэ ахуы амрагыларахь ала иавоу акаршэра, уажэы чайртоуп, Куазмаа рхабла иатэуп);

114. **Аџьяжэ ахуы//Куазмаа рхуы** (Охурейи Кац ихаблеи рхэааџ);

115. **Бардбу** (Таниа) **инхарта** (Тышэ икуара иавоуп арбьарахь ала);

116. **Бида иааџтра** (Тышэ икуара иавоуп арбьарахь ала);

117. **Гамџь** (Чачхалиа) **инхарта** (Мақсма инхарта аладахьы);

118. **Буч** (Логуа) **инаара** (Аџь ахуы аџадатэи аџакья, Куазмаа рхабла иатэуп);

119. **Ден-џха лыдгьыл** (Кай иџан иавоуп);

120. **Едгьяц** (Зыхуба) **ира** (Шатбеи имџа аладахьы);

121. **Иба** (Наџкьебиа) **ичаирта** (Тышэ икуара иавоуп арбьарахь ала);

122. **Кай** (Логуа) **инхарта** (Кац ихабла Аалзга аџшахэа аџадатэи аџаџэ);

123. **Кампита** (Тыынџьал) **инхарта** (Бардбу инхарта иавоуп амраташэарахь ала);

124. **Кикориаа рчаирта** (Арканиаа рчаирта иавоуп аџада-мраташэарахь ала — Куазмаа рхабла);

125. **Кышэ икьяџта** (Иба ичаирта иавоуп);

126. **Куазмаа рхабла//Сакузмаа** (Агуыуаан, Охурейи, Кац ихаблеи рыбжьара);

127. **Курча** (Тытанана) **инхарта** (Мыса инхарта иазааигуоуп);

128. **Кыскыынџь** (Гындиа) **инхарта** (Нахарбеи излагара иазааигуоуп);

129. **Куат** (Таниа) **имхы** (Черкьезиаа рыжабаара иавоуп амраташэарахь ала);

130. **Куалашь** (Тыынџьал) **инхарта** (Аџьяжэ адэы амраташэарахьтэи аџаџэ — Куазмаа рхабла);

131. **Мақсма** (Чачхалиа) **инхарта** (Абаажэи Тышэикварейи рыбжьара);

132. **Маса** (Тыачлиа) **инхарта** Кац ихабла абаа аџаџьхьа);

133. **Нахарбеи** (Ачба) **излагара** (Тыат излагара аџадахьы);

134. **Нахарбеи** (Ачба) **инхарта** (Ажабаара аџадахьы амрагыларахь);

135. Соломон (Ачба) инхарта (Кай иџани Ашыц-
реи рыбжьара);
136. Танас (Хашба) ира (Куат имхы авараѳ);
137. Тапаџуаа рчаирта (Хублаа рчаирта аладахьы);
138. Тыѳаа ркъамта (Ажабаареи Аалзгеи рыбжьа-
ра, арха);
139. Тархуына (Чачхалиа) инхарта (Мақсма ин-
харта иавоуп);
140. Тема (Цьынцьал) инхарта (Таѳаз икуара
ахыку — Куазмаа рхабла);
141. Уасил (Гындиа) инхарта (Ханашѳ инхарта
иазааигуоуп);
142. Убериаа рчаирта (Таѳаз икуара иавоуп);
143. Хублаа рчаирта (Кац ихабла, амагазин азааи-
гуара Кац дахьжу);
144. Ханашѳ (Чачхалиа) инхарта (Гамць инхарта
иавоуп);
145. Чагу (Ачба) ихэаста (Кац ихабла арха агу-
тахьшѳа);
146. Чаргалаа рѳахэарта (Кац ихаблеи Охуреи
рхэааѳ — Абдарра ахуы);
147. Черкъезиаа рыжабаара (Гындиаа рымхкуа
рааѳс, амрагыларахь);
148. Чут (Ачба) лашта (Ашыцра ааѳс, аѳада-мра-
гыларахь);
149. Шатбеи имѳа (Ашыцра илбаауент);
150. Цьанхэат (Пѳачлиа) инхарта (Куалашь ин-
харта аладахьы);
151. Цьат (Нацкъебиа) излагара (Аалзга иаман,
Кац ихабла арха);
152. Цьебе (Пѳачлиа) инхарта (Танас ира иавоуп);
153. Цьынцьиаа рызлагара (Бегь изыхь ихгылоуп);
154. Цьынцьиаа рынхарта (Чут лаштеи Аалзгек
рыбжьара).

V. Урта иацанак'уа атыџхьызкуа

155. Абаажѳ ахуы (Цьынцьалаа ргуаѳеи Базала
ихэастеи рыбжьара);
156. Азага (Куаѳеи арѳьарахьтѳеи аганахь, Кутар
идэкьан азааигуара);
157. Амѳакыра (Рекеи Патрахутеи ркынтѳеи Урта-
ѳа иаауа амѳа Учанира иахьатысуа атшэарра);
158. Арагуаѳа (Базала ихэаста анаѳс, амрагыла-
рахь);

159. **Ахэынцэара** (гуаџароуп, Охуреи азы иааи-
гуоуп);
160. **Ачатра** (Кунач иааџтра аладахьы);
161. **Ацыр** (Аршба) **излагара** (Кьыскьынць изла-
гара аладахьы);
162. **Бабду игуаџа** (Акьырахуи Уртеи рыбжьара);
163. **Базала** (Цьынцьал) **ихэыста** (Кунач иааџтра
аџадахьы Атышаду ахэаа азааигуара);
164. **Гьери** (Пџачлиа) **ихуы** (еихаракыроуп, **Куаста**
ихуы аладахьы);
165. **Дата идэкьан** (Урта агутахьшэа игылан, уа-
жэыгы атыџ ус иашьтоуп);
166. **Куатца** (Цьынцьал) **излагара** (Уард лызлага-
ра аладахьы);
167. **Кунач иааџтра** (Атышаду ахэааџ Базала **ихэы-**
ста азааигуара);
168. **Кутар идэкьан** (Акуараш иазааигуоуп);
169. **Кьыскьынць** (Гындиа) **излагара** (Отаџ ду их-
гылан, Куатца излагара аладахьы);
170. **Мазара** (Цьынцьал) **инхарта** (Цьынцьалаа
ргуаџа иатэуп);
171. **Махаз** (Хашба) **идэкьан** (Урта, Хашаа ргуаџа
иахьатцанак'уа);
172. **Мцьыт** (Цьынцьал) **инхарта** (Цьынцьалаа
ргуаџа иатэуп);
173. **Решь** (Аргун) **излагара** (Уатаџ ду ахахьы их-
гылан);
174. **Пџачлиаа ргуаџара** (Ахэынцэара иатэуп);
175. **Таниаа ргуаџара** (Уртеи Чачхалиаа рхаблен
рыбжьара);
176. **Уард лызлагара** (Уатаџ ду ихгылан, Решь из-
лагара аладахьы);
177. **Учан** (Цьынцьал) **ира** (Патрахутцеи Ткуарчали
рхэааџ);
178. **Хакуцэ икуатца** (Цындыр иавоуп);
179. **Хагаа ртэарта** (Цьынцьалаа ргуаџеи **Хашаа**
ргуаџеи рыбжьара);
180. **Цындыр** (Куаџеи ахы, тыџуп, ацындыр хэа
изышьтов куццлоуп);
181. **Чаманыкуа** (Пџачлиа) **итахт** (Гьери ихуы ам-
раташэарахьтэи аган, иара убра хахэ кьакьа дук ицэ-
ны ишьтоуп, атахт еиџшны);
182. **Цьынцьалаа ргуаџара** (Куаџеи иавоуп **арыч-**
рахь ала).

VI. Чачхалиаа рхабла иацанак'уа
атыпк'уа:

183. Абтыхушэарта//Гудым (Шьакаиа) ибаху (Отапъи Аалзгеи ахьеилало акуакьяе);
184. Акуабра (Ахажэ адэы аладахыы Аалзга ахыку, кьякьяроуп, ахукуа аеыкуршоуп);
185. Апъсызтопъырта (Отапъ Аалзга иахьамало азы апъшахэа);
186. Арха хучы (Чачхалиаа рхабла иахьацанак'уа Аалзга апъшахэа);
187. Аугьан итэара (Аугьан ихуы иатэуп).
188. Аугьан (Чачхалиа) ихуы (Махаз инхарта иавоуп амрагыларахь ала);
189. Ахажэ адэы (Абты хушэартеи Ахажэ абахуыи рыбжьара);
190. Ахажэ абаху (Абты хушэарта иааигуаны иавоуп алада-мрагыларахь ала Отапъ азы армаратэи ахыкуае);
191. Ашьхангьерии (Бжьаниа) Зызлани ахьеикупъаз (Цэапъшь икуара Отапъ иахьалало);
192. Заракуаа рынхарта (Ахажэ абаху иавоуп аладатэи аганыхь ала);
193. Кафа лынхарта (Заракуаа рынхарта иавоуп Отапъ иазааигуаны);
194. Қалашь (Чачхалиа) инхарта (Урыс инхарта иавоуп амраташэарахь ала — Чачхалиаа рхабла);
195. Махаз (Какачиа) инхарта (Ара хучы иавоуп амрагыларахь ала);
196. Тесмапъра//Тесмапъира (Урыс икьяпъта иавоуп амрагыларахь ала — Чачхалиаа рхабла);
197. Урыс (Чачхалиа) икьяпъта (Тесмапъра иавоуп амраташэарахь ала);
198. Цэапъшь икуара (тыпъуп, Ахажэ адэы апъынца аладатэи аган);
199. Чанта (Таниа) инхарта (Отапъ иавоуп апъынцарахь ала Заракуаа рынхарта авараеы);

VII. Пъакуашьтэи азкуа

а) Азиаскуеи, акуаракуеи:

200. Аалзга (Хуацъал ашьхарахь ицыцуеит, Пъакуашьи Баслахуи ирыбжьысны амшын иалалойт);

201. **Акуыцэа азы** (Аалзга иацыргоуп, Ажабаара иалсны Кац ихабла ацыхуан Аалзга иалалойт);

202. **Алтэ-цха акуара** (Аѣаѣа ицыцуеит, Агуыуааи Аѣаѣеи ирхэаауп, Аалзга иалалойт Акуаскъа иахьаду, Папаа ирымариашаны);

203. **Ар аанызкылаз акуара** (Қарбеи Хашба ицаќа ицыцуеит, Аалзга иалалойт Цьармеи изыхь аладахьы);

204. **Атэабаш азы** (Акуараш нырцэ ицыцуеит, Акуараш иалалойт армарахь ала);

205. **Ацыркуатан куара** (Аѣаѣа аладахьтэи аѣыца ицыцуеит, Акуараш иалалойт арбьарахь ала);

206. **Беч (Хашба) икуара** (Аалзга иалалойт);

207. **Қуаѣеи** (куароуп, Гьери ихуы иацыцуеит амрагыларахь ала — Охуреи иалалойт);

208. **Смел (Цьынцьиа) икуара** (Тѣѣеиз икуара ахы);

209. **Тѣѣаз (Хашба) икуара** (Аѣаѣа ицыцуеит, ахы Смел икуара хэа иашьтоуп — Охуреи иалалойт арбьарахь ала, Пѣакуашьы Охуреи ирхэаауп);

210. **Цгуы икуара** (Отаѣ иалалойт армарахь ала — Урта ицыцуеит);

211. **Цэаѣшь икуара** (Қуча изыхь ацыхуа — Отаѣ иалалойт армарахь ала);

212. **Цышэ икуара** (Пѣакуашь аѣаѣа ицыцуеит алада Улырќа Елырган хэа иашьтоуп — Охуреи иалалойт);

213. **Цьаѣ икуара** (Отаѣ иалалойт армарахь ала).

б) А з ы х ь к у а:

214. **Бибтоу изыхь** (Арха хуцы, Бибтоу идгьыл хэа иахьашьтоу ицыцуеит);

215. **Бегь (Лагулаа) изыхь** (Цьынцьиаа рынхарта азааигуара ицыцуеит — Арха);

216. **Гыць (Таниа) изыхь** (Мыр абаа ацаќа ицыцуеит);

217. **Куазмаа рзыхь** (Куазмаа рхуы амраташэарахьтэи ашьапаѣы ицыцуеит иааигуаны анышэ ицалойт);

218. **Куакуана (Хашба) изыхь** (Азлагара аѣадахьы ицыцуеит);

219. **Куанач иааѣтра азыхь** (Отаѣ ду иалалойт армарахь ала);

220. **Қуча (Таниа) изыхь** (Чачхалиаа рхабла ицыцуеит, ацыхуа Цэаѣшь икуара хэа иашьтоуп);

221. Ламкац (Ачба) изыхь (Ажуараш анаара уа-хыџкыдло Аалзга утаџшуа, зыхь дуны ицыцуеит, Алтэы-цха куара иалалоит армарахь ала);

222. Лапабу (Гындиа) изыхь (Куакуана изыхь азааигуара);

223. Тыџаа рзыхь (Ажабаарей Аалзгей рыбжъара, азыхь ахы акыц тацаны икацан);

224. Чрыг (Гамсаниа) изыхь (Кац ихабла адэқбан аладахьы);

225. Чкадуаа рзыхь (Чкадуаа рбагыр иазааигуоуп);

226. Цьарма изыхь (Ауахуама ацака ицыцуеит, Аалзга иалалоит, Бегь икуара аладахьы);

227. Цьафар (Цьынцьал) изыхь (Куазмаа рхуы аџадахьтэи ашьапаџы ицыцуеит, Цышэ икуара иалалоит армарахь ала).

в) А џ а н к у а, а з ы ж ь к у а:

228. Азылбаакъара (Отаџ дуи Отаџ хуци ахьей-лало зылбаакъаран иамоуп);

229. Асыпра аџан (Аалзга иамоуп Агурзгуыл иа-хьацанак'уа);

230. Каи иџан (Каи инхарта хэа иахьашьтоу иа-мариашан Аалзга иаман);

231. Уард лзыжь (Отаџ ду иамоуп, Урта ахабла);

232. Хапа (Кучбериа) иџан (Охурей иамоуп);

233. Цьат иџан (Кац ихабла, Аалзга арха Цьат излагара хэа иахьашьтоу аладахьы).

г) А ц е ц ь к у а:

234. Бастыкуа (Куакуаскъыр) ицець (Кац ихабла, Баграт Ёачлиа дахьынхо);

235. Нахарбей (Ачба) ицець (Кац ихабла, Нахар-бей инхарта хэа иахьашьтоу);

д) А з м а х к у а:

236. Ажабаара (Кац ихаблей Агуыуааи рхэааџ — Арха амрагыларатэи аџацэ);

237. Ёанцьа измах (Таџаз икуара иазааигуоуп);

А Х Қ У А

АЛАГАЛАЖӘА	3
ОЧАМЧЫРА АРАИОН (АБЖЬУА) АДОУРЫХИ АТОПОНИМИЕИ РЗЫ ЗГУАДАРАҚУАК	4
АТОПОНИМИҚАТӘ МАТЕРИАЛҚУА	12
НОМЕРЛА	
Агу-Бедиатәи ақытсовет	12
Азфьбжьатәи ақытсовет	20
Арадутәи ақытсовет	29
Аракьяеытәи ақытсовет	31
Арасазыхьтәи ақытсовет	32
Адаратәи ақытсовет	45
Адара-ерманқыттәи ақытсовет	53
Баслахутәи ақытсовет	54
Гуфьтәи ақытсовет	57
Буадатәи ақытсовет	71
Елыртәи ақытсовет	82
Куачаратәи ақытсовет	84
Кутолтәи ақытсовет	88
Кындыфьтәи ақытсовет	99
Кындыфь-фыцтәи ақытсовет	103
Лабратәи ақытсовет	104
Мыркулатәи ақытсовет	105
Мыкутәи ақытсовет	109
Охурейтәи ақытсовет	117
Очамчыра ақалакь	120
Пьакуашьтәи ақытсовет	121

Валери Еремеи-иџа Куарџиа
АԢСНЫТӘИ АССР ОЧАМЧЫРАТӘИ АРАИОН
АТОПОНИМКАТӘ МАТЕРИАЛҚУА

ვალერი ერემიას ძე კვარჯია
აზხაზეთის ასსრ ოჩამჩირის რაიონის
ტოპონიმიკის მასალები
აფხაზურ ენაზე

Валерий Еремеевич Кварџиа
МАТЕРИАЛЫ ТОПОНИМИКИ ОЧАМЧИРСКОГО РАЙОНА
АБХАЗСКОЙ АССР
На абхазском языке

Арецензент — афилологикатә наукақуа
рдоктор **Л. П. Чкадуа.**

Аредактор **И. Хуарцкиа**
Асахьатыхды **Л. Евменов**
Асахьатыхратә редактор **П. Цквитариа**
Атехникатә редактор **Л. Евменов.**
Акорректорцәа: **Ф. Бытәба, Е. Адлеиба**

Анбанкушәарахь ирытоуп 1.07. 1988 ш. Аформат 84x108^{1/32}.
Акьыпхьразы анапы ацаоуп 21.10. 1988 ш. ЕИ01045. адыга қьаад.
Алитературатә гарнитура. Акьыпхь ҳарак. Иқатцәкьоу акьыпхь
бьыц 4,25. Инықурпшу акьыпхь бьыц 7,14. Инықурпшу апштәы
хкьыпхьаа 7,29. Атыжь. хыпхь. бьыц 6,02. Атираж 1000.
Азаказ № 4397. Аху 40 кап.

Ашәкутыжьырта «Алашара», Ақуа, Ленин нул., 9.

Апснытәи АССР Аминистрцәа Рсовет акны икоу атыжьыртақуеи,
аполиграфиеи, шәкула ахухахутреи рускуа рзы Аусбарта.
В. И. Ленин ихъз зхыу Ақуатәи атипографиа, Ақуа,
Ешба нул. № 168.

Аху 40 кап.